
Strategia
Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
Aglomeracji Jeleniogórskiej
na lata 2021-2029



Jelenia Góra, październik 2023 r.
[wersja zaktualizowana – maj 2025 r.]

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029 wraz z załącznikami została opracowana w Urzędzie Miasta Jelenia Góra przez Wydział Zarządzania Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Aglomeracji Jeleniogórskiej.



Fundusze Europejskie
dla Dolnego Śląska



Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską



**DOLNY
ŚLĄSK**

Spis treści

Wykaz skrótów:	5
Słownik pojęć	6
WSTĘP	8
1. Warunki realizacji ZIT	9
2. Podstawa prawna Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029	11
3. Obszar wsparcia Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029	16
4. Synteza diagnozy obszaru wsparcia	20
4.1. Informacje o diagnozie	20
4.2. Sfera społeczna	21
4.2.1. Demografia	21
4.2.2. Rynek pracy	23
4.2.3. Opieka nad dziećmi i edukacja	24
4.2.4. Kultura	27
4.2.5. Ochrona zdrowia	29
4.2.6. Analiza SWOT - Sfera społeczna	31
4.3. Sfera gospodarcza	32
4.3.1. Gospodarka	32
4.3.2. Turystyka, sport i rekreacja	35
4.3.3. Analiza SWOT - Sfera gospodarcza	37
4.4. Sfera infrastrukturalna	39
4.4.1. Technologie informacyjno-komunikacyjne TIK	39
4.4.2. Mieszkalnictwo	40
4.4.3. Infrastruktura techniczna i transportowa	41
4.4.4. Gospodarka odpadami	45
4.4.5. Gospodarka wodna	45
4.4.6. Analiza SWOT - Sfera infrastrukturalna	46
4.5. Sfera środowiska naturalnego	47
4.5.1. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych	47
4.5.2. Klimat i jakość powietrza	48
4.5.3. Analiza SWOT - Sfera środowiska naturalnego	50
5. Plan finansowy	51
6. Wizja, cele rozwojowe i działania do realizacji w ramach ZIT AJ	55
Wizja	55
Cel strategiczny ZIT AJ	55
Podejście zintegrowane	57
Cel operacyjny 1: Rozwijanie zrównoważonej gospodarki AJ	59

Działanie 1.1: Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ.....	59
Typ projektów 1.1.1 – Edukacja zawodowa – ZIT AJ.....	62
Cel operacyjny 2: Integracja obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska	64
Działanie 2.1: Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ	64
Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ.....	68
Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	71
Działanie 2.2: Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ.....	73
Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ.....	76
Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ.....	78
Działanie 2.3: Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych.....	83
Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ.....	84
Cel operacyjny 3: Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ	87
Działanie 3.1. Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku	88
Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ.....	90
Działanie 3.2. Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej.....	98
Typ projektów 3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych.....	98
Typ projektów 3.2.1. Wspieranie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ.....	101
Działania wspierające przygotowanie Strategii ZIT AJ i realizację jej celów.	105
7. Powiązanie celów Strategii ZIT AJ z celami polityki spójności i priorytetami programów.....	106
8. Spójność Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 z dokumentami strategicznymi i planistycznymi	109
9. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji Strategii ZIT AJ 2021-2029.....	113
9.1. Podstawa prawna funkcjonowania związku ZIT AJ oraz struktura ZIT AJ	113
9.2. Informacje dotyczące podmiotów zaangażowanych we wdrażanie ZIT AJ oraz ich zadań. .	114
9.3. Procedury obowiązujące przy realizacji Strategii ZIT AJ 2021-2029	115
9.3.1. Zasady wyboru oraz realizacji projektów.....	115
9.3.2. Przygotowanie i zatwierdzenie Strategii ZIT AJ 2021-2029	117
9.3.3. Monitoring i ewaluacja	117
10. Zaangażowanie partnerów społecznych i gospodarczych	117
10.1. Konsultacje społeczne Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029	118
11. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko Strategii ZIT AJ 2021-2029	121
12. Lista projektów strategicznych ZIT AJ na lata 2021-2029	123
13. Załączniki do Strategii ZIT	144

Wykaz skrótów:

AJ — Aglomeracja Jeleniogórska

Analiza SWOT - metoda oceny potencjału danego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia

BDL — Bank Danych Lokalnych

CP — Cel Polityki Spójności zdefiniowany w art. 5 rozporządzenia ogólnego

DK — droga krajowa

DW — droga wojewódzka

EFRR — Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS+ — Europejski Fundusz Społeczny +

EZŁ — Europejski Zielony Ład

FEDS — program regionalny Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska na lata 2021-2027

FEnIKS — Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027

FS — Fundusz Spójności na lata 2021-2027

GUS — Główny Urząd Statystyczny

IIT — Inne Instrumenty Terytorialne

IOB — instytucje otoczenia biznesu

IZ FEDS — Instytucja Zarządzająca programem FEDS - Zarząd Województwa Dolnośląskiego

JOF — Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny

JST — jednostka samorządu terytorialnego

KE - Komisja Europejska

KPM — Krajowa Polityka Miejska

KPN — Karkonoski Park Narodowy

KSRR — Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

MOF — miejski obszar funkcjonalny

MFIPR — Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

MŚP — małe i średnie przedsiębiorstwa

NGO — organizacje pozarządowe

OSI — Obszar Strategicznej Interwencji

OZE — odnawialne źródła energii

RLM - równoważna liczba mieszkańców, liczba wyrażająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z obiektów przemysłowych i usługowych w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach z gospodarstw domowych, odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby

SRWD — Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia ZITAJ 2014-2023 — Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2014-2023

Strategia ZITAJ 2021-2029 — Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029

SzOP FEDS — Szczegółowy Opis Priorytetów Programu FEDS

SzOP FEnIKS — Szczegółowy Opis Priorytetów Programu FEnIKS

TEN-T — Transeuropejska Sieć Transportowa (Trans-European Transport Networks)

TIK — technologie informacyjne i komunikacyjne

UE — Unia Europejska

UP — Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki spójności 2021-2027 w Polsce

ZIT — Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

WDLN — województwo dolnośląskie

ZIT AJ — Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Aglomeracji Jeleniogórskiej

Słownik pojęć

Aglomeracja Jeleniogórska (AJ) – subregionalny miejski obszar funkcjonalny - Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny - obejmujący teren 26 gmin będących stronami Porozumienia.

Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny (JOF) – obszar funkcjonalny miasta Jeleniej Góry, opisany w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030. Obszar wyznaczony do realizacji podejścia terytorialnego w ramach Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska 2021-2027, poprzez instrument ZIT JOF, obejmujący obszar 26 gmin - sygnatariuszy Porozumienia ZIT AJ.

Komitet Sterujący ZIT AJ (KS ZIT AJ) – przedstawiciele gmin – Stron Porozumienia akceptujący decyzje w zakresie programowania, wdrażania, finansowania, ewaluacji, uzgadniania wspólnych inwestycji, bieżącej obsługi i rozliczeń ZIT AJ.

Miejski obszar funkcjonalny (MOF) - to ciągły przestrzennie układ osadniczy, złożony z odrębnych jednostek administracyjnych. Obejmuje zwarty obszar miejski (rdzeń) oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną.

Porozumienie ZIT AJ – Porozumienie z dnia 8 grudnia 2022 r. w sprawie powierzenia Miastu Jelenia Góra zarządzania Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Aglomeracji Jeleniogórskiej oraz zasad współpracy Stron Porozumienia przy programowaniu, wdrażaniu, finansowaniu, ewaluacji, uzgadnianiu wspólnych inwestycji, bieżącej obsłudze i rozliczeniach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej zawarte przez 26 gmin z obszaru AJ.

Program FEDS – program regionalny Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 – służący realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności, przyjęty przez Komisję Europejską, dla którego instytucją zarządzającą jest Zarząd Województwa Dolnośląskiego.

Program FENIKS – program krajowy Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027, który stanowi kontynuację dwóch wcześniejszych programów Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 oraz 2014-2020, służący realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności, przyjęty przez Komisję Europejską, dla którego instytucją zarządzającą jest Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Rozporządzenie ogólne - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej. (Dz. Urz. UE L 231, 30.06.2021)

Rozporządzenie EFR/FS – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju regionalnego i Funduszu Spójności (Dz. Urz. UE L 231, 30.06.2021)

Rozporządzenie EFS+ – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1057 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) oraz uchylające Rozporządzenie (UE) nr 1296/2013 (Dz. Urz. UE L 231, 30.06.2021);

Strategia ZIT – strategia terytorialna, o której mowa w art. 29 rozporządzenia ogólnego stanowiąca podstawę wdrażania instrumentu ZIT.

Ustawa wdrożeniowa – Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027. (Dz.U. 2022 poz. 1079)

Zasady realizacji IT w Polsce – dokument pt. „Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej na lata 2021-2027” opracowany przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej (ZIT AJ) – instrument terytorialny dedykowany obszarowi gmin, które zawarły Porozumienie ZIT AJ, służący realizacji strategii terytorialnej, tożsamy z ZIT Jeleniogórskiego Obszaru Funkcjonalnego (ZIT JOF) instrumentem wyznaczonym w celu realizacji podejścia terytorialnego w ramach Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska 2021-2027 na obszarze JOF.

WSTĘP

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) są instrumentem wspierającym rozwój terytorialny, wprowadzonym w okresie programowania funduszy europejskich w perspektywie budżetowej UE na lata 2014-2020. Instrument ten służy realizacji polityki rozwoju MOF nakierowanej na rozwiązywanie problemów gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych, których doświadczają miasta i miejskie obszary funkcjonalne. Zastosowanie ZIT w perspektywie 2021-2027 polegać będzie przede wszystkim na realizacji projektów zintegrowanych na obszarze MOF. Zastosowanie podejścia zintegrowanego w wyborze i realizacji projektów współfinansowanych z funduszy UE służyć ma skuteczniejszemu rozwiązywaniu wspólnych problemów rozwojowych i jednocześnie pozwalać na skoordynowane zaspakajanie potrzeb obszaru objętego instrumentem ZIT. Instrument ZIT ma tym samym przyczynić się do wzmocnienia efektywności wdrażania polityki spójności. Wartością dodaną z realizacji instrumentu ZIT jest zwiększanie kapitału współpracy podmiotów zaangażowanych w działania projektowe na obszarze ZIT. Współpraca JST tworzących miejski obszar funkcjonalny stanowi bowiem warunek podstawowy dla implementacji instrumentu ZIT. Współdziałanie JST w procesie wdrażania instrumentu ZIT powinno mieć charakter partnerski oraz zapewniać udział w przygotowaniu, realizacji i ewaluacji Strategii ZIT przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego oraz reprezentantów sektora organizacji pozarządowych i gospodarki.

Pojęcie „Aglomeracja Jeleniogórska” w rozumieniu subregionalnego obszaru funkcjonalnego, identyfikującego zintegrowane projekty w zakresie zrównoważonego rozwoju, pojawia się w podpisanej 2 listopada 2012 roku przez Miasto Jelenia Góra oraz sąsiadujące z nim gminy Deklaracji współpracy. Skutkiem dalszych działań w celu zawiązania trwałej formy współpracy między JST z obszaru Aglomeracji Jeleniogórskiej było podpisanie przez przedstawicieli 18 gmin subregionu jeleniogórskiego Porozumienia z dnia 6 maja 2015 r. na rzecz wspólnej realizacji instrumentu ZIT AJ w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020. Instrument ZIT AJ wdrażany w oparciu o niniejszą Strategię będzie stanowił kontynuację i rozwinięcie doświadczeń z okresu realizacji ZIT AJ w perspektywie budżetowej UE 2014-2020 oraz działań podejmowanych na rzecz osiągnięcia celów opisanych w Strategii ZIT AJ na lata 2014-2023.

Mając na uwadze pozytywne doświadczenia i korzyści płynące dla mieszkańców subregionu jeleniogórskiego z realizacji instrumentu ZIT AJ w latach 2014-2020 oraz z myślą o dalszym rozwoju społeczno-gospodarczym subregionu, przedstawiciele JST z subregionu jeleniogórskiego wyrazili wolę kontynuowania partnerstwa w ramach instrumentu ZIT AJ w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027 podpisawszy w dniu 6 marca 2020 r. *Deklarację o współpracy w ramach ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027*. Następnie w pierwszym kwartale 2021 r. właściwe rady miast i gmin – sygnatariuszy *Deklaracji* – podjęły uchwały w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie porozumienia międzygminnego tworzącego ZIT AJ na perspektywę 2021-2027 oraz na

przystąpienie do prac nad dokumentem strategicznym ZIT AJ na lata 2021-2029. Na przestrzeni lat 2021-2022 określone zostały na poziomie krajowym i regionalnym ramy prawne, instytucjonalne oraz organizacyjne dla realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce i na Dolnym Śląsku, których postanowienia zostały uwzględnione w projekcie porozumienia międzygminnego dotyczącego kontynuacji instrumentu ZIT AJ. W perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027, zgodnie z art. 34 ust. 5 ustawy wdrożeniowej, ZIT AJ działa na podstawie *Porozumienia z dnia 8 grudnia 2022 r. w sprawie powierzenia Miastu Jelenia Góra zarządzania Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Aglomeracji Jeleniogórskiej oraz zasad współpracy Stron Porozumienia przy programowaniu, wdrażaniu, finansowaniu, ewaluacji, uzgadnianiu wspólnych inwestycji, bieżącej obsłudze i rozliczeniach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej*.

1. Warunki realizacji ZIT

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne w perspektywie finansowej UE 2021-2027 zostały zdefiniowane w Rozdziale II Rozporządzenia ogólnego, który poświęcony został rozwojowi terytorialnemu. Zgodnie z artykułami 28-30 Rozporządzenia ogólnego oraz artykułami 9 i 11 Rozporządzenia EFR/FS instrument ZIT będzie służyć realizacji działań wynikających ze strategii terytorialnych. Wymagania dotyczące strategii terytorialnych określone zostały w artykule 29 Rozporządzenia ogólnego, a w przepisach krajowych w artykule 34 ustawy wdrożeniowej, który reguluje również warunki realizacji ZIT:

- 1) powołanie związku ZIT, o którym mowa w ust. 5 (art. 34 ustawy);
- 2) opracowanie i uchwalenie przez podmioty, o których mowa w ust. 5, strategii terytorialnej, o której mowa w art. 29 rozporządzenia ogólnego, zwanej dalej „strategią ZIT”, z zastrzeżeniem ust. 9, oraz jej pozytywne zaopiniowanie przez właściwą instytucję zarządzającą programem w terminie 60 dni od dnia otrzymania – w zakresie możliwości finansowania strategii ZIT w ramach tego programu;
- 3) opracowanie i uchwalenie do dnia 31 grudnia 2025 r. strategii rozwoju ponadlokalnego, o której mowa w art. 10g ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, w przypadku miejskiego obszaru funkcjonalnego, o którym mowa w ust. 2, miasta będącego siedzibą władz samorządowych województwa lub wojewody, a do czasu jej uchwalenia opracowanie i uchwalenie strategii ZIT.

Warunek pierwszy realizacji ZIT - powołanie Związku ZIT, czyli zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy współpracy dla realizacji ZIT został spełniony poprzez podpisanie Porozumienia ZIT AJ. Warunki drugi i trzeci dotyczą opracowania przez Związek ZIT dokumentów strategicznych określających cele i zasady

wdrażania instrumentu ZIT. Na mocy ustawy dopuszczalna jest realizacja ZIT w oparciu o Strategię ZIT lub na podstawie Strategii ponadlokalnej. Strategia ponadlokalna jest dokumentem obligatoryjnym wyłącznie w przypadku miast wojewódzkich, w związku z czym podmioty wdrażające instrument ZIT AJ w ramach obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego nie mają obowiązku spełniania przedmiotowego warunku. Przyjęcie niniejszej Strategii ZIT AJ oznaczać będzie spełnienie warunku opisanego w punkcie drugim.

Zgodnie z zapisami Umowy partnerstwa istotą ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 jest realizacja projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspokajania potrzeb obszaru objętego ZIT. W dokumencie przygotowanym przez MFiPR *Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027* projekt zintegrowany zdefiniowano jako projekt, który wpisuje się w cele rozwoju obszaru funkcjonalnego, objętego instrumentem i jest ukierunkowany na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych – oznacza to, że projekt ten ma wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF oraz jego realizacja jest uzasadniona zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii

Projekt zintegrowany powinien spełniać przynajmniej jeden z dwóch warunków:

- 1) jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej;
- 2) deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, np.. wspólne wykorzystanie tworzonej w jego ramach infrastruktury, w przypadku projektów „twardych” lub objęcie wsparciem, w przypadku projektów „miękkich”, mieszkańców co najmniej 2 gmin MOF, co powinno znaleźć swoje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i kierunkowej strategii. Dodatkowo w *Zasadach* zamieszczona została rekomendacja, że projekty wynikające ze strategii powinny w szczególności realizować jeden lub kilka z następujących celów:

- a. wspierać rozwój gospodarczy;
- b. dążyć do neutralności klimatycznej;
- c. wpływać na zwiększenie dostępności do usług publicznych;
- d. realnie przekładać się na poprawę jakości życia mieszkańców;
- e. opierać się na inteligentnym zarządzaniu.

Aby zrealizować założenie podejścia zintegrowanego można również zastosować mechanizm wiązki (grupy) projektów. Przez wiązkę projektów rozumiemy grupę projektów powiązanych ze sobą merytorycznie lub funkcjonalnie w sposób na tyle bezpośredni i istotny, że ich planowanie, wdrażanie lub późniejsza eksploatacja wymaga skoordynowania. Wiązka to grupa projektów które spełniają co najmniej jeden z trzech warunków:

- 1) Na etapie przygotowania muszą być opracowywane równolegle i w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi lub synchroniczności późniejszego wdrażania;

2) Na etapie realizacji wymagają wdrażania skoordynowanego z uwagi na ścisłe powiązanie merytoryczne lub funkcjonalne;

3) Na etapie eksploatacji wymagają skoordynowanego zarządzania.

Projekty w ramach danej wiązki powinny więc wykazywać wzajemną komplementarność i synergę. Projekt strategiczny wpisujący się w wiązkę projektów, spełniającą jeden z wyżej wskazanych 3 warunków, również rozumiany jest jako projekt zintegrowany.

Zasady definiują ZIT jako instrument wspierający rozwój terytorialny i promujący partnerski model współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego w MOF. Cele wdrażania instrumentu ZIT wymienione w *Zasadach* to:

1. budowanie partnerstwa i współpracy w ramach obszaru funkcjonalnego oraz wspieranie współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy Związkami ZIT zarówno w poszczególnych województwach, jak i na szczeblu krajowym i międzynarodowym;
2. wspieranie rozwoju kompetencji samorządu terytorialnego niezbędnych do przygotowania i wdrażania strategii, w tym strategii ZIT lub strategii rozwoju ponadlokalnego;
3. wspieranie realizacji projektów i zdolności do pozyskania środków z różnych źródeł.

W dokumencie wskazano, że realizacja ZIT zwiększa wpływ miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań na ich obszarze, w szczególności działań wspieranych w ramach polityki spójności, poprzez realizację projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów oraz skoordynowanego świadczenia usług publicznych na rzecz mieszkańców MOF. Podstawowym zadaniem Związku ZIT jest kreowanie polityki rozwoju na obszarze realizacji ZIT i koordynowanie realizacji projektów wynikających ze strategii ZIT, w szczególności tych współfinansowanych ze środków polityki spójności.

2. Podstawa prawna Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029

Strategia ZIT AJ została opracowana zgodnie z warunkami określonymi dla realizacji instrumentu ZIT w dokumentach prawnych obowiązujących:

1) na poziomie UE:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu

Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej - rozporządzenie ogólne;

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju regionalnego i Funduszu Spójności – rozporządzenie EFRR/FS;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1057 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) oraz uchylające Rozporządzenie (UE) nr 1296/2013 - rozporządzenie EFS+;

2) na poziomie krajowym:

- *Umowa partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce* wynegocjowana między Komisją Europejską a polskim rządem w dniu 22 czerwca 2022 r.;
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021 -2027 - ustawa wdrożeniowa;

3) na poziomie regionalnym

Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021 -2027.

Omówieniem przepisów prawnych dotyczących realizacji instrumentu ZIT oraz uzupełniającym informacje na temat przygotowania i wdrażania instrumentów terytorialnych w Polsce opracowanym na poziomie krajowym jest dokument MFIPR: *Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027*.

W rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady (UE), – **rozporządzenie ogólne** oraz **rozporządzenie EFRR/FS** – stanowiących podstawy prawne wdrażania ZIT określone **na poziomie unijnym**, zdefiniowane zostały podstawowe cele i warunki zastosowania instrumentów terytorialnych oraz tworzenia i przyjęcia strategii terytorialnej. ZIT jako instrument wspierający zintegrowany rozwój terytorialny został ustanowiony na mocy art. 28 Rozporządzenia ogólnego. Zgodnie z art. 29 tego rozporządzenia realizacja ZIT opiera się na strategii terytorialnej, która zawiera co najmniej następujące elementy:

- wskazany obszar geograficzny, którego dotyczy dana strategia,
- analizę potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru,
- opis zintegrowanego podejścia do stwierdzonych potrzeb rozwojowych i potencjału,
- opis włączenia partnerów (zgodnie z art. 8) w przygotowanie strategii i jej realizację.

Strategie terytorialne mogą również zawierać wykaz wspieranych operacji (projektów). Wpisanie projektów do strategii terytorialnej umożliwia spełnienie warunku obligatoryjnego angażowania właściwych władz lub podmiotów terytorialnych w wybór projektów z niej wynikających. Rozporządzenie ogólne dopuszcza możliwość odstąpienia od umieszczenia w strategii wykazu projektów, w takim przypadku

konieczne jest włączenie właściwej władzy terytorialnej przygotowującej strategię w proces wyboru projektów lub powierzenie jej go w całości. Warunek ten dotyczy zarówno trybu pozakonkursowego, jak i konkursowego, zastosowanego w strategii.

W art. 30 rozporządzenia ogólnego doprecyzowano, że działania rozwojowe w formie ZIT można realizować w przypadku, gdy strategia terytorialna wiąże się z inwestycjami, które otrzymują wsparcie z co najmniej jednego Funduszu, z więcej niż jednego programu lub więcej niż jednego priorytetu tego samego programu. Zasadniczo strategię ZIT będą finansowane ze środków EFRR i EFS+, przede wszystkim z poziomu programów regionalnych oraz z poziomu programów krajowych w przypadku wybranych MOF, z uwzględnieniem komplementarnego wsparcia ze środków Funduszu Spójności. W art. 5 rozporządzenia ogólnego zdefiniowane zostały cele szczegółowe dla poszczególnych funduszy. W odniesieniu do EFRR, EFS+ i Funduszu Spójności określone zostały następujące cele polityki (CP):

- 1) Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej (CP 1).
- 2) Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej (CP 2).
- 3) Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności (CP 3).
- 4) Europa o silniejszym wymiarze społecznym bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (CP 4).
- 5) Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych (CP 5).

Podkreślić należy, że w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027, w stosunku do okresu 2014-2020, nastąpiło wzmocnienie wymiaru terytorialnego polityki spójności – w ramach celów polityki wyodrębniony został CP 5 dedykowany wsparciu na rzecz rozwoju zrównoważonego terytorialnie, a realizowanego poprzez strategię terytorialne i lokalne strategie rozwoju w ramach instrumentów terytorialnych, w tym ZIT. Na poziomie rozporządzenia EFRR/FS wzmocniony został także wymiar miejski – zgodnie z art. 11 co najmniej 8% alokacji EFRR ma zostać przeznaczona przez państwo członkowskie na zrównoważony rozwój obszarów miejskich, a środki te mają być wdrażane za pomocą wszystkich instrumentów terytorialnych w odróżnieniu do perspektywy 2014-2020, kiedy minimum alokacji EFRR wdrażanej wyłącznie za pomocą ZIT stanowiło 5%. Ponieważ zgodnie z art. 9 rozporządzenia EFRR/FS instrumenty terytorialne, w tym ZIT, stanowią jedyną formę wdrażania interwencji dedykowanej zintegrowanemu rozwojowi terytorialnemu, w tym w szczególności zrównoważonemu rozwojowi obszarów miejskich, co określa art. 11 rozporządzenia EFRR/FS, oznacza to, że

państwa członkowskie przeznaczając co najmniej 8% alokacji EFRR na poziomie krajowym na zrównoważony rozwój obszarów miejskich, będą musiały programować interwencję wyłącznie poprzez instrumenty terytorialne.

Zgodnie z załącznikiem I do rozporządzenia ogólnego, każdy rodzaj interwencji może być zastosowany w ramach dowolnego celu polityki. Dotyczy to również CP 5, gdzie obok kodów dedykowanych dla tego celu można zastosować wsparcie z innych kodów dotyczących rodzajów interwencji właściwych dla CP 1–4. Działania realizowane w ramach CP 5, niezależnie od rodzaju interwencji, generalnie nie są wliczane do koncentracji tematycznej, natomiast można je wliczać do celów klimatycznych.

W ramach CP 5 zaplanowano sześć dedykowanych kategorii interwencji, które dotyczą turystyki, kultury, dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwa oraz inicjatyw na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowania strategii terytorialnej:

- 165 - ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych;
- 166 - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury;
- 167 - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000;
- 168 – fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych;
- 169 - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych;
- 170 – zwiększenie zdolności instytucji programu oraz podmiotów związanych z wdrażaniem Funduszy.

Nie oznacza to jednak, że zintegrowany rozwój terytorialny powinien dotyczyć w szczególności tematów przypisanych podanym kategoriom interwencji. Strategia terytorialna powinna odpowiadać rzeczywistym potrzebom zdiagnozowanym dla danego miejskiego obszaru funkcjonalnego i przewidywać działania na rzecz wsparcia zintegrowanego rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, w którym kultura i turystyka nie muszą odgrywać centralnej roli. Jeżeli natomiast kultura i turystyka istotnie zostaną rozpoznane jako kluczowe czynniki rozwoju danego MOF, wówczas należy je ująć w strategii jako element większej całości, funkcjonalnie powiązany z innymi dziedzinami, np. z rozwojem przedsiębiorczości, tworzeniem miejsc pracy czy integracją społeczną.

Podstawowym dokumentem programowym **na poziomie krajowym** określającym warunki realizacji instrumentu ZIT jest **Umowa Partnerstwa** wynegocjowana między KE a rządem polskim. Umowa Partnerstwa określa strategiczne kierunki programowania i zawiera ustalenia dotyczące skutecznego i efektywnego korzystania z funduszy europejskich na lata 2021-2027. Ze względu na pozytywne doświadczenia z wdrażania ZIT w latach 2014-2020, władze odpowiedzialne za programowanie i wdrażanie funduszy UE w Polsce zdecydowały o kontynuowaniu wsparcia rozwoju MOF przy wykorzystaniu ZIT także w okresie 2021-2027. Opis uwarunkowań realizacji instrumentu ZIT zawiera załącznik 8 Umowy Partnerstwa – Instrumenty Terytorialne,

w którym wskazano m.in. strategię ZIT jako formę strategii terytorialnej stanowiącą podstawę realizacji działań realizowanych w formule ZIT, realizację projektów zintegrowanych jako istotę ZIT w perspektywie 2021-2027, warunki delimitacji MOF i ujęcie ich w regionalnej strategii rozwoju przez samorząd województwa, możliwe formy partnerstwa ZIT, zasady dotyczące przygotowania i przyjęcia Strategii ZIT, jej finansowania oraz zakres tematyczny ZIT. W odniesieniu do zakresu tematycznego ZIT oraz zapisów programu regionalnego zgodnych z wymogami KE w Umowie Partnerstwa wskazano również, że strategię terytorialną realizowaną w formule ZIT w ramach programu regionalnego wymagają wyodrębnienia dedykowanych działań w ramach co najmniej dwóch priorytetów programu finansowanych z co najmniej dwóch celów polityki spójności. Należy również zaznaczyć, że w umowie partnerstwa przewidziano obowiązek dołączania do strategii terytorialnej listy projektów, a jako możliwą formę jej uzgodnienia z IZ programu regionalnego wskazano porozumienie terytorialne.

Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (ustawa wdrożeniowa) stanowi podstawę prawną realizacji instrumentu ZIT określoną w systemie prawa krajowego. Zapisy rozdziału 12 w art. 34 określają zasady i warunki realizacji ZIT, delimitacji obszaru objętego wdrażaniem ZIT oraz obligatoryjne elementy Strategii ZIT oraz zasady jej przygotowania i opiniowania przez właściwe instytucje. Zgodnie z art. 34 ust. 6 ustawy wdrożeniowej, Strategia ZIT podlega uchwaleniu przez podmioty tworzące porozumienie międzygminne na rzecz realizacji instrumentu ZIT – w przypadku ZIT AJ decyzję w sprawie uchwalenia Strategii ZIT AJ podejmuje Komitet Sterujący ZIT AJ.

Dokument ***Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027*** omawia w sposób szczegółowy warunki funkcjonowania związków ZIT oraz tworzenia i przyjęcia Strategii ZIT. Zasady realizacji IT w Polsce są dokumentem ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, wynikającym bezpośrednio z zapisów Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027, w której wskazano, że szczegółowe zasady wdrażania instrumentów terytorialnych zostaną określone w osobnych dokumentach ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego. W Zasadach realizacji IT w Polsce w sposób szczegółowy omówiono przepisy dotyczące wdrażania instrumentów terytorialnych na perspektywę 2021-2027, w szczególności wynikających z ustawy wdrożeniowej, wskazano definicję projektu zintegrowanego oraz przedstawiono szereg rekomendacji opartych na doświadczeniach z wdrażania instrumentów terytorialnych w perspektywie 2014-2020 mających na celu optymalne wykorzystanie instrumentów terytorialnych.

Na **poziomie regionalnym** podstawę realizacji instrumentu ZIT AJ stanowi program **Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027**. W programie zidentyfikowano MOF z Dolnego Śląska objęte wdrażaniem instrumentów terytorialnych, w tym Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny, który stanowi obszar realizacji instrumentu ZIT AJ, JOF został wyznaczony jako obszar realizacji podejścia terytorialnego w ramach FEDS 2021-2027 Uchwałą Nr 6945/VI/23 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 22 maja 2023.

W programie FEDS wspomniano pozytywne efekty funkcjonowania ZIT w perspektywie 2014-2020, kiedy 3 dolnośląskie związki ZIT, w tym ZIT AJ, pełniły rolę w procesie dystrybucji środków UE na obszarach funkcjonalnych, jako Instytucje Pośredniczące RPO WD 2014-2020. W programie wymieniano pozytywne doświadczenia z lat 2014-2020, jako czynnik, który spowodował aspiracje pozostałych gmin województwa dolnośląskiego do tworzenia kolejnych instrumentów terytorialnych. Zapisy programu FEDS wskazują na zmianę podejścia do funkcjonowania dolnośląskich ZIT w perspektywie 2021-2027, w której związki ZIT powinny koncentrować się na dobrym przygotowaniu projektów i monitorowaniu ich realizacji oraz ewaluacji, wraz ze wskazywaniem projektów strategicznych dla ZIT. Program FEDS zakłada dalsze niwelowanie zdiagnozowanych w poprzednich okresach różnic wewnątrzregionalnych i dysproporcji pomiędzy obszarami, dzięki zastosowaniu ukierunkowanego wsparcia. W poszczególnych priorytetach programu opisane zostało planowane wykorzystanie narzędzi terytorialnych w tym ZIT oraz przedstawiono kwoty wsparcia ukierunkowanego terytorialne w podziale na terytorialne mechanizmy realizacji - ZIT (zbiorczo 6 instrumentów) oraz IIT (1 instrument).

3. Obszar wsparcia Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029

Zasięg terytorialny ZIT AJ został określony jako Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny w *Uchwale Nr 6140/VI/22 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 14 listopada 2022 r. w sprawie przyjęcia projektu propozycji wyznaczenia miejskich obszarów funkcjonalnych celem realizacji podejścia terytorialnego w ramach projektu programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027*. Następnie na mocy *Uchwały Nr 6945/VI/23 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 22 maja 2023 r. w sprawie przyjęcia wyznaczonych obszarów celem realizacji podejścia terytorialnego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027* obszar JOF został wyznaczony do wdrażania instrumentu zintegrowanych inwestycji terytorialnych w ramach programu regionalnego. Obszar ZIT AJ określony w Uchwale jest tożsamy z obszarem wskazanym w *Deklaracji o współpracy w ramach ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027 z dnia 6 marca 2020 r.* podpisanej przez przedstawicieli JST zainteresowanych realizacją instrumentu ZIT AJ.

Rysunek 1. Zasięg terytorialny AJ zgodnie z Porozumieniem ZIT AJ



W stosunku do wcześniej obowiązującego Porozumienia ZIT AJ w okresie wdrażania perspektywy budżetowej UE 2014-2020 obszar objęty instrumentem ZIT AJ powiększył się o 8 nowych gmin, z 18 gmin do łącznej liczby 26 gmin Członków Porozumienia. Obecnie AJ tworzy 7 gmin miejskich, 9 gmin miejsko-wiejskich, 9 gmin wiejskich oraz miasto na prawach powiatu – miasto rdzeń obszaru funkcjonalnego: Jelenia Góra. Zestawienie członków AJ przedstawiono w tabeli 1.

Wyszczególnienie	Jednostki samorządu terytorialnego
Gmina miejska	Karpacz Kowary Piechowice Szklarska Poręba Świeradów -Zdrój Wojcieszków Złotoryja

Gmina miejsko-wiejska	Bolków Gryfów Śląski Leśna Lubomierz Lwówek Śląski Mirsk Olszyna Wleń Świerzawa
Gmina wiejska	Janowice Wielkie Jeżów Sudecki Marciszów Mysłakowice Podgórzyn Stara Kamienica Pielgrzymka Zagrodno Złotoryja
Miasto na prawach powiatu	Jelenia Góra

Tabela 1. Jednostki samorządu terytorialnego – członkowie AJ

Powierzchnia AJ zajmuje 2 430 km², co stanowi 12,18% powierzchni województwa dolnośląskiego. Lokalizację obszaru AJ zilustrowano na rysunku 2.

Rysunek 2. Położenie gmin AJ w województwie dolnośląskim.



Średnia gęstość zaludnienia w województwie dolnośląskim wynosi 145 os/km², a w AJ 165 os/km² (2020 r.). Obszary miejskie Aglomeracji stanowią 18,93% powierzchni Aglomeracji. Największymi gminami AJ pod względem powierzchni są gminy Lwówek Śląski (gmina miejsko-wiejska 240 km²) i Mirsk (gmina miejsko-wiejska 187 km²), co stanowi 17,57% obszaru AJ. Gminy AJ skupiają się wokół Jeleniej Góry będącej miastem na prawach powiatu, której powierzchnia - 109 km², stanowi 4,48% obszaru AJ. Obszar AJ obejmuje w całości powiat karkonoski, powiat lwówecki oraz powiat złotoryjski, w części – powiaty lubański, jaworski i kamiennogórski.

AJ zlokalizowana jest w terenie górskim pasma Sudetów Zachodnich oraz - w niewielkim stopniu - Sudetów Środkowych. Górskie położenie większości gmin utrudnia dostępność transportową AJ, z drugiej strony jednak sprzyja jej rozwojowi turystycznemu. Część gmin AJ graniczy z Republiką Czeską – Szklarska Poręba, Karpacz, Kowary, Podgórzyn, Jelenia Góra, Piechowice, Mirsk, Leśna – co umożliwia rozwój turystyki transgranicznej i przyczyniać się może do aktywizacji gospodarczej obszarów przygranicznych.

W kontekście dużych dysproporcji rozwojowych w województwie dolnośląskim obszar Aglomeracji Jeleniogórskiej nadal pozostaje jednym ze słabiej rozwiniętych subregionów w województwie. Podkreślenia wymaga fakt, iż koncentruje się tu spora liczba gmin, na obszarze

których występuje kumulacja problemów społeczno-ekonomicznych i które, dla pełnego wykorzystania ich potencjałów rozwojowych, wymagają zewnętrznej interwencji. W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 wśród obszarów problemowych w aspekcie utraty funkcji społeczno-gospodarczych znajdują się dwie gminy z terenu AJ: miasto Złotoryja oraz miasto na prawach powiatu – Jelenia Góra (2 spośród 17 miast średnich tracących funkcje społeczne na obszarze województwa dolnośląskiego). Natomiast do gmin zagrożonych trwałą marginalizacją zaliczono gminy: Kowary, Leśna, Mirsk, Świeradów-Zdrój, Świerzawa i Wojcieszków (6 spośród 30 na obszarze województwa dolnośląskiego).

Aglomeracja Jeleniogórska to obszar bazujący na bogatych tradycjach subregionu, na którym duże znaczenie w sferze gospodarczej odgrywa turystyka, coraz bardziej zauważalny jest również rozwój przemysłu, budownictwa i gospodarki opartej o nowe technologie. Obszar AJ wciąż wymaga zdecydowanych działań związanych z ograniczeniem niskiej emisji, rewitalizacją, ochroną środowiska oraz poprawą dostępności transportowej i powiązań wewnątrzregionalnych, jak i ponadregionalnych. Wobec zachodzących w AJ zjawisk społecznych niezbędne jest podjęcie działań również w tej sferze, zwłaszcza wobec postępującego procesu starzenia się społeczeństwa oraz wyzwań zachodzących w edukacji.

4. Synteza diagnozy obszaru wsparcia

4.1. Informacje o diagnozie

W 2021 r. Wydział Zarządzania ZIT AJ w Urzędzie Miasta Jelenia Góra opracował *Raport diagnostyczny do Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029*, który następnie został zaktualizowany w pierwszym kwartale 2022 r. z uwzględnieniem najnowszych dostępnych danych statystycznych. Raport diagnostyczny przygotowany został z zastosowaniem metodologii desk reaserch w oparciu o aktualnie dostępne dane dla obszaru AJ i województwa dolnośląskiego. Analizę przeprowadzono dla lat 2013 i 2020. Zgodnie z założeniami jako punkt wyjścia w badaniu został wybrany rok poprzedzający okres wdrażania instrumentu ZIT AJ w perspektywie budżetowej UE 2014-2020. Natomiast jako punkt końcowy do porównania dynamiki zmian wybrany został rok 2020, co pozwoliło wykorzystać możliwie najnowsze dane w czasie przygotowania raportu. Istotną przesłanką dla wyboru roku 2020 jako końcowego punktu odniesienia był również fakt, że w na koniec 2020 r. uwidocznione zostały zmiany w trendach rozwojowych wywołane pandemią COVID mające istotne znaczenie dla sytuacji społeczno-gospodarczej badanego

obszaru. Raport dostępny jest na stronie internetowej ZIT AJ pod adresem: https://zitaj.jeleniagora.pl/images/Raport_diagnostyczny_ZIT_AJ_po_konsultacjach.pdf.

W ramach badania poddano analizie dane udostępnione przez Główny Urząd Statystyczny, m.in. za pośrednictwem Banku Danych Lokalnych oraz w innych dostępnych raportach i opracowaniach statystycznych opracowanych przez organy administracji państwowej i instytucje samorządowe, jak również informacje przekazane przez urzędy gmin z obszaru objętego instrumentem ZIT AJ.

Diagnoza obszaru przeprowadzona została dla czterech obszarów tematycznych:

- sfera społeczna,
- sfera gospodarcza,
- sfera infrastrukturalna,
- sfera środowiskowa.

Badanie objęło najniższy możliwy poziom statystyczny dla danego jednostkowego przedmiotu badania – przeważnie poziom gminy, jeżeli tylko dane w takim ujęciu były dostępne. W analizie porównane zostały dane w odniesieniu pomiędzy poszczególnymi gminami z obszaru ZIT AJ, jak również dane uśrednione dla obszaru AJ z danymi ze statystyk obliczonych w skali województwa dolnośląskiego.

W okresie kwiecień-czerwiec 2022 r. projekt *Raportu diagnostycznego* podlegał konsultacjom społecznym przeprowadzonym przez Wydział Zarządzania ZIT AJ. W niniejszej części Strategii przedstawiona została synteza *Raportu diagnostycznego* z analizą SWOT zaprezentowaną oddzielnie dla każdej z opisanych sfer – obszarów tematycznych.

4.2. Sfera społeczna

Sfera społeczna dotyczy szeregu czynników determinujących i bezpośrednio kształtujących sposób i poziom życia ludności. Wychodząc z uwarunkowań demograficznych obejmuje kwestie związane, między innymi, z rynkiem pracy, edukacją, kulturą oraz opieką zdrowotną.

4.2.1. Demografia

Potencjał demograficzny Aglomeracji Jeleniogórskiej to 265 514 mieszkańców (stan na 31.12.2020 r.). Stanowi to 9,18 % ludności województwa dolnośląskiego.

Analizując zmianę liczby ludności AJ na przestrzeni lat obserwuje się negatywne trendy społeczne. Spadek liczby ludności w latach 2013-2020 (o 10 985 os.) odnotowały wszystkie gminy AJ z wyjątkiem gminy wiejskiej Jeżów Sudecki (wzrost z 7 088 do 7 548 osób). Wzrost liczby ludności Jeżowa Sudeckiego tłumaczyć można zjawiskiem suburbanizacji mieszkaniowej czy rezydencjonalnej rozumianej jako ruch ludności i funkcji mieszkaniowych z

administracyjnych granic miasta - w tym przypadku Jeleniej Góry - na wieś, co potwierdza stały odpływ mieszkańców Jeleniej Góry: z 81 985 osób w 2013 r. do 78 335 osób w 2020 r.

AJ traci zasoby kapitału ludzkiego głównie z powodu trwającego od lat niżu demograficznego. Tendencję tę potęgują trwałe migracje poza obszar funkcjonalny, głównie młodych mieszkańców, w celach edukacyjnych i zarobkowych. Struktura wieku ludności AJ ma charakter regresywny, co oznacza, że w badanym społeczeństwie maleje liczba osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym natomiast zwiększa się udział osób w wieku senioralnym.

Analiza zmian liczby ludności AJ w poszczególnych grupach wiekowych tj. w wieku przedprodukcyjnym (osoby między 0-17 rokiem życia), produkcyjnym (18-64 lata dla mężczyzn, 18-59 lat dla kobiet) oraz poprodukcyjnym (kobiety 60 lat i więcej, mężczyźni 65 lat i więcej) na przestrzeni lat 2013-2020 potwierdza postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Znaczący wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w połączeniu ze spadkiem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym generuje wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego na obszarze AJ. Stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym we wszystkich gminach AJ zwiększył się w 2020 roku w relacji do 2013 r. Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach AJ w 2013 r. wynosił 55,08%, w 2020 r. wzrósł do 69,50% i jest wyższy niż dla województwa dolnośląskiego, gdzie wynosi 69%. Najwyższy poziom obciążenia demograficznego występuje w mieście na prawach powiatu - Jeleniej Górze oraz w gminach: Kowary, Świeradów-Zdrój, Złotoryja - gmina miejska, Piechowice, Szklarska Poręba, Lwówek Śląski i Bolków, w których wskaźnik ten jest nawet wyższy niż średnia dla całego województwa.

Z powyższych analiz wynika, że jednym z najważniejszych wyzwań dla rozwoju AJ są niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się ujemnym przyrostem naturalnym, spadkiem udziału osób w wieku aktywności zawodowej, ujemnym saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych oraz szybkim wzrostem udziału osób starszych w całej populacji. Zjawisko starzenia się społeczeństwa przyczynia się do powstawania problemów infrastrukturalnych i społecznych spotęgowanych brakiem odpowiednio dopasowanej oferty usług społecznych, w tym zdrowotnych. Znaczny wzrost obciążenia demograficznego grozi zwiększeniem obciążeń fiskalnych ponoszonych przez osoby pracujące oraz ogranicza możliwości inwestycyjne i rozwojowe obszaru AJ.

Spadek potencjału demograficznego może doprowadzić do postępującej marginalizacji i peryferyzacji AJ. Między innymi z tego powodu na terenie AJ zidentyfikowano dwa ośrodki miejskie tracące funkcje, o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej: Jelenią Górę i Złotoryję.

Szanse na ograniczenie zagrożeń związanych z przemianami demograficznymi tkwią w kompleksowych rozwiązaniach, obejmujących działania o charakterze finansowym, instytucjonalnym i prawnym w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego, począwszy od wsparcia finansowego, po opiekę zdrowotną, opiekę nad dzieckiem, zapewnienie potrzeb mieszkaniowych czy wreszcie możliwość godzenia ról zawodowych i rodzinnych. Istotne w kontekście wyzwań demograficznych jest także rozwijanie nowych gałęzi gospodarki, przede wszystkim tzw. srebrnej gospodarki, a więc kreowanie rynku usług i produktów nastawionych na potrzeby starzejącej się populacji, m.in. produktów związanych z bezpieczeństwem, podtrzymaniem samodzielności, rekreacją i życiem zawodowym.

Takim rozwiązaniem może być, między innymi, wprowadzenie na terenie AJ zintegrowanego systemu teleopieki obejmującego usługi opiekuńcze dla seniorów i osób niesamodzielnych.

W obliczu zdiagnozowanych powyżej zagrożeń demograficznych zasadna jest realizacja projektów w zakresie zwiększenia dostępu do wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych oraz inwestycje w infrastrukturę społeczną. Wsparcie dla osób starszych i niesamodzielnych obejmować powinno usługi opieki dziennej i całodobowej - z uwzględnieniem wymogów dotyczących dezinstytucjonalizacji usług – w tym między innymi opieka środowiskowa, usługi opiekuńcze i specjalistyczne świadczone w miejscu zamieszkania oraz usługi o charakterze niestacjonarnym, w tym teleopiekę i projekty aktywizujące.

4.2.2. Rynek pracy

Opisane wyżej trendy demograficzne mają wpływ na strukturę rynku pracy na obszarze AJ. Depopulacja stanowi jeden z kluczowych czynników powodujących, że liczba osób bezrobotnych, zarówno w AJ, jak i w województwie sukcesywnie spada. W roku 2013 wskaźnik bezrobocia mierzony udziałem liczby zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w AJ był znacznie wyższy niż w województwie dolnośląskim (wynosił 10,73%, podczas gdy w województwie dolnośląskim - 8,22%). Natomiast w roku 2020 wskaźnik bezrobocia na poziomie województwa obniżył się do poziomu 4,02%, natomiast na terenie AJ osiągnął wartość 5,38%, czyli spadł o ponad 5 punktów procentowych. W każdej gminie AJ zanotowano znaczący spadek bezrobocia, największy w gminie miejsko-wiejskiej Bolków (spadek o 9,8%). W gminie wiejskiej – Jeżów Sudecki oraz mieście na prawach powiatu – Jeleniej Górze wskaźnik bezrobocia był niższy niż wskaźnik bezrobocia w województwie dolnośląskim.

Jednak bardzo niski poziom bezrobocia może nieść za sobą również niekorzystne skutki. Brak ludzi do pracy i niedopasowanie strukturalne na rynku pracy negatywnie wpływają na stan koniunktury gospodarczej - do najważniejszych barier wzrostu gospodarczego i produkcji firmy

zaliczają właśnie brak wykwalifikowanej siły roboczej. Obserwowane na terenie AJ niedostosowanie kompetencji mieszkańców do zmieniających się potrzeb rynku pracy skutkuje niskim popytem wewnętrznym na zasoby pracy, co z kolei bezpośrednio wpływa na niekorzystną sytuację dochodową mieszkańców (niższy od średniej krajowej poziom wynagrodzeń brutto). Potencjał kapitału ludzkiego AJ stanowią osoby zdolne do zdobywania kolejnych kompetencji, zgodnych ze specyfiką regionu. Kształcenie ustawiczne staje się wymogiem cywilizacyjnym i zarazem wielkim wyzwaniem. Konieczne są zatem zmiany postaw społecznych w kierunku akceptacji potrzeby uczenia się przez całe życie oraz stałe motywowanie mieszkańców do wychodzenia z obszaru wykluczenia społecznego.

Jednym z istotniejszych problemów AJ w obszarze rynku pracy jest zwiększający się odsetek bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Na terenie gmin AJ odsetek osób powyżej 50 roku życia w stosunku do ogółu bezrobotnych wzrósł z 30,84% w 2013 r. do 31,59% w roku 2021 i jest wyższy niż w województwie dolnośląskim, gdzie wynosi 29,71%. Kolejną grupą o szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy są osoby z niepełnosprawnościami. Najwyższy odsetek bezrobotnych niepełnosprawnych w stosunku do ogółu bezrobotnych w roku 2020 zanotowano w mieście na prawach powiatu – Jeleniej Górze, gdzie wyniósł 9,8% i był wyższy niż w województwie dolnośląskim. Trudna sytuacja na rynku pracy osób z niepełnosprawnościami, mieszkańców o niskim stopniu wykształcenia oraz seniorów może prowadzić do ich degradacji w wymiarze gospodarczym i społecznym a także sprzyja tworzeniu obszarów ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Wynika stąd potrzeba dostosowania systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, gdzie rekomendowane jest poszerzenie oferty edukacyjnej AJ o projekty edukacji osób w wieku 50+, zwłaszcza z uwzględnieniem rozwoju kompetencji cyfrowych, zarówno w formie kształcenia ustawicznego jak i dedykowanych szkoleń oraz podejmowania działań w zakresie ułatwień w godzeniu życia zawodowego i prywatnego.

4.2.3. Opieka nad dziećmi i edukacja

Brak wystarczającej liczby miejsc w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 jest jednym z powodów niepodejmowania zatrudnienia przez kobiety. Na terenie AJ w 2020 r. funkcjonowało 21 placówek opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, oddziały żłobkowe, kluby dziecięce), dysponujących łącznie 680 miejscami, w których w ciągu roku przebywało 874 dzieci. Placówki te rozmieszczone są na obszarze 6 gmin miejskich (Karpacz, Kowary, Piechowice, Szklarska Poręba, Wojcieszków, Złotoryja), 6 gmin miejsko-wiejskich (Leśna, Gryfów Śląski, Lubomierz, Lwówek Śląski, Mirsk, Świerzawa) oraz miasta na prawach powiatu - Jelenia Góra. Opieką żłobkową zostało objęte tylko 10,21% dzieci w wieku 0-3 lat. Jest to wskaźnik niższy niż

dla województwa dolnośląskiego, który wynosi 20% (niższy również niż wynosi średnia dla kraju - 12,8%).

Mimo znaczącego progresu w tej dziedzinie w stosunku do roku 2013, nadal jednak istnieje znacząca luka w dostępie do opieki żłobkowej. Przeprowadzona analiza wskazuje jednocześnie, że obszarem wsparcia w analizowanym obszarze powinny być objęte przede wszystkim gminy wiejskie. Miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 brakuje w gminach miejsko-wiejskich: Bolkowie, Olszynie i Wleniu, a także w gminie miejskiej Świeradów-Zdrój.

Wpływ na poziom życia mieszkańców AJ, w tym ich aktywność zawodową, ma również dostępność miejsc wychowania przedszkolnego. W AJ w 2013 r. funkcjonowało 55 przedszkoli, dysponujących łącznie 5 843 miejscami (w tym czasie na terenie AJ nie odnotowano żadnego przedszkola specjalnego). W roku 2020 na terenie AJ działało 67 przedszkoli. Najwięcej placówek ogółem mieści się na terenie miast: Jelenia Góra (23) i Złotoryja (8), w tym jedynie 2 przedszkola specjalne

Najniższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w stosunku do ogólnej liczby dzieci występuje na terenie gminy miejsko-wiejskiej Mirsk – 49,2% oraz na terenie gmin wiejskich: Jeżów Sudecki – 54,2%, Janowice Wielkie – 56,1%, Pielgrzymka – 56,9%, Złotoryja – 58,2%, Zagrodno – 58,4%, Marciszów - 69,1%. Największy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym odnotowuje się na terenie gmin miejskich: Świeradów-Zdrój -120,8%, Karpacz - 114%, Złotoryja - 110,3%. W Jeleniej Górze badany wskaźnik wynosi – 98,7%. Nadal na terenie AJ występuje duże zróżnicowanie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego pomiędzy gminami wiejskimi i miejskimi, chociaż dysproporcja ta nie jest tak duża jak w porównywalnym roku 2013. Warto podkreślić, że dla ponad 3/4 gmin AJ (tj. 20 gmin AJ) odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym jest niższy niż średnia dla województwa dolnośląskiego, czyli wynosi poniżej 91,5%. Zdiagnozowanym problemem na terenie AJ jest również brak przedszkoli specjalnych. Na terenie AJ działają tylko dwie tego rodzaju placówki: w Jeleniej Górze i w Złotoryi, co nie zaspokaja potrzeb mieszkańców AJ. Stąd konieczność rozszerzenia oferty edukacyjnej o działania wspomagające rozwój dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Potrzebę wsparcia edukacji przedszkolnej zdiagnozowała większość gmin z obszaru Aglomeracji Jeleniogórskiej, co świadczy o zasadności realizacji zintegrowanego projektu mającego na celu zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej w celu ułatwienia powrotu rodziców na rynek pracy.

Na poziomie edukacji podstawowej i ponadpodstawowej na terenie AJ zdiagnozowanym problemem są słabe wyniki nauczania potwierdzone niższymi od wojewódzkich wynikami

egzaminów zewnętrznych. Średnia zdawalność egzaminów maturalnych w powiatach AJ w 2020 r., zarówno w liceach ogólnokształcących jak i w technikach, była niższa niż dla całego województwa: wynosiła dla liceów ogólnokształcących: 69,55% (dla powiatów AJ) i 81,1% (dla WDLN) oraz dla pozostałych szkół: 40,85% (powiaty AJ) i 56,1% (dla WDLN). Sytuacja związana z pandemią zwróciła uwagę organów prowadzących szkoły na nieodporność dostosowania szkół i placówek oświatowych do wymogów pracy zdalnej i zapewnienia szkołom narzędzi do jej skutecznego prowadzenia. Obligatoryjne stało się zapewnienie na każdym szczeblu edukacji systemów i rozwiązań technologicznych umożliwiających nauczanie na odległość oraz organizację pracy szkoły w systemie hybrydowym i zdalnym. Należy więc skierować uwagę na wsparcie szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego wobec wyzwań zdalnego procesu kształcenia, uwzględniające inwestycje w sprzęt i technologie informatyczne oraz teleinformatyczne i objęcie tym wsparciem uczniów z terenu całej AJ.

Na poziomie szkolnictwa zawodowego obserwowany jest stały odpływ uczniów połączony ze spadkiem liczby szkół przygotowujących do zawodu na terenie AJ (z 23 szkół w 2013 r. do 20 w 2020 r.). Spowodowane jest to – z jednej strony - niżem demograficznym, z drugiej – coraz mniejszym zainteresowaniem kształceniem zawodowym wynikającym z niskiej atrakcyjności oferty szkoleniowej i niedopasowania warunków kształcenia do rzeczywistego środowiska pracy i potrzeb rynku pracy.

Szkolnictwo wyższe w AJ reprezentowane jest przez trzy uczelnie wyższe: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu – Filia w Jeleniej Górze, Karkonoską Akademię Nauk Stosowanych w Jeleniej Górze oraz Politechnikę Wrocławską – Filia w Jeleniej Górze. Potencjał naukowo-badawczy gmin tworzących AJ jest bardzo niski, skoncentrowany w Jeleniej Górze (1,38% ogółu studentów województwa w 2020 r., co stanowi spadek w stosunku do roku 2013, gdzie ten współczynnik wynosił 2,24%). Ponadto wskaźnik absolwentów szkół wyższych zmniejszył się z 1 140 osób w roku 2013 do 434 osób w roku 2020, czyli o ponad 60% (61,93%).

Niewątpliwym wyzwaniem dla miasta Jeleniej Góry, jako ośrodka akademickiego, jest powstrzymanie odpływu studentów i stworzenie konkurencyjnego w stosunku do innych regionów kraju szkolnictwa wyższego.

Istotnym problemem obszaru AJ jest niedostosowanie poziomu i profilu wykształcenia do potrzeb rynku pracy. Już na poziomie szkoły podstawowej dzieci powinny mieć dostęp do nowoczesnych technologii, innowacyjnych metod nauczania wprowadzanych przez wyspecjalizowaną kadrę nauczycielską, co zwiększy ich potencjał oraz późniejsze szanse na rynku pracy.

Powyższe dane świadczą o potrzebie podjęcia działań w obszarze inwestycji w edukację ponadpodstawową, w tym zawodową, mających na celu zwiększenie szans na zatrudnienie

uczniów, w szczególności poprzez poprawę efektywności kształcenia zawodowego. Dodatkowo kształcenie zawodowe jest tym obszarem edukacji, który obok szkolnictwa wyższego ma największy wpływ na przygotowanie nowoczesnych kadr dla gospodarki. Coraz mocniej uświadomiona jest również potrzeba kształcenia przez całe życie, która sprzyja tworzeniu placówek kształcenia policealnego, podyplomowego i w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Rynek pracy zmienia się w sposób ciągły pod wpływem nowych technologii. Ścisła korelacja między poziomem wykształcenia a statusem na rynku pracy wiąże się zatem z koniecznością inwestycji w wysoki poziom kształcenia, opartego na nowoczesnych technologiach, na każdym poziomie edukacji.

4.2.4. Kultura

Obszar AJ jest miejscem o szczególnych uwarunkowaniach kulturowych. Znajduje się tutaj, niespotykana w innych regionach kraju, gęstość lokalizacji różnorodnych zabytków architektury: zamków, pałaców, dworów i kościołów. Połączenie cech zabytków architektury z wartościami przyrodniczymi krajobrazu terenów AJ stwarza niezwykle efekty doznań poznawczych. Dla celów kształtowania sieciowych produktów turystycznych połączone wartości architektury i przyrody zgrupowano pod nazwami: Dolina Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej oraz Kraina Wygaśniętych Wulkanów. 11 obiektów Doliny Pałaców i Ogrodów zostało wpisanych na listę Pomników Historii Prezydenta RP pod nazwą "Pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej". Dolina Pałaców i Ogrodów promowana jest dodatkowo przez Festival dell'Arte, w trakcie którego koncerty, wystawy, prezentacje, wykłady i spotkania poetyckie odbywają się w przepięknym otoczeniu pałaców Kotliny Jeleniogórskiej.

Specyfika dziedzictwa kulturowego regionu opiera się również na tradycjach związanych z budową domów przysłupowych, które stara się promować – między innymi – gmina Leśna oraz wspaniałych tradycjach szklarskich, których materialną pamiątką jest Huta Julia zlokalizowana na terenie gminy miejskiej Piechowice.

Różnorodna i kompleksowa oferta kulturalna animowana jest przez aktywnie działające na terenie AJ instytucje kultury, w tym muzea, domy kultury, biura wystaw artystycznych, galerie, centra edukacji ekologicznej oraz stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, które są organizatorami wielu imprez cyklicznych oraz życia kulturalnego lokalnej społeczności. Cykliczne imprezy kulturalne o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym reprezentują, między innymi: Międzynarodowy Festiwal Filmowy Zoom – Zbliżenia w Jeleniej Górze, Ogólnopolski Festiwal Filmów Komedii w Lubomierzu, Otwarte Międzynarodowe Mistrzostwa w Płukaniu Złota w Złotoryi, Castle Party w Bolkowie, Festiwal „Gitarą i piórem” w Karpaczu (wcześniej w Borowicach), czy Lwóweckie Lato Agatowe -największa impreza mineralogiczna w Polsce.

Na terenie AJ funkcjonują dwa teatry miejskie, oba zlokalizowane na terenie miasta Jelenia Góra: Teatr im. C. K. Norwida oraz Zdrojowy Teatr Animacji. W Jeleniej Górze - jako jedynym ośrodku o tradycjach teatralnych na terenie AJ - odbywają się dwa ważne wydarzenia artystyczno-teatralne o ponadregionalnym zasięgu: Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych oraz Międzynarodowy Festiwal Teatrów i Kultury Awangardowej PESTKA.

Ponadprzeciętne nasycenie na obszarze AJ zasobów dziedzictwa materialnego, w tym wysokiej klasy zabytków, pamiątek historycznych i zespołów zabytkowych o znaczeniu krajowym i europejskim, stanowi jeden z kluczowych składników decydujących o potencjale turystycznym regionu AJ. Dbanie o stan zabytków i udostępnienie obiektów dziedzictwa kulturowego pozwoli wzmocnić wizerunek regionu zarówno na terenie kraju, jak i Europy. Celowi temu służy także wspieranie działań prowadzących do wpisania Doliny Pałaców i Ogrodów na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Występowanie na obszarze AJ opisanego bogactwa zabytków materialnych pociąga za sobą konieczność ponoszenia znacznych wydatków na utrzymanie ich w takim stanie technicznym, by zapobiec ich degradacji. Niezadowalający stan zachowania wielu obiektów zabytkowych i historycznych negatywnie wpływa na wizerunek regionu oraz jego atrakcyjność turystyczną. Część wydatków na remont, modernizację lub rewitalizację obiektów kulturalnych, zabytkowych w celu ich udostępnienia do celów turystycznych lub przystosowania do pełnienia funkcji budynków użyteczności publicznej, ponoszą samorządy terytorialne, część podmioty prywatne, które obiekty zabytkowe nabyły. Skala potrzeb finansowych często jednak przerasta możliwości właścicieli, co zagraża istnieniu tych obiektów.

Kultura to sfera szerokiego oddziaływania, która nie jest ograniczona do zabytków, muzeów i działalność kulturotwórczej prowadzonej w instytucjach kultury, to także różnorodne wydarzenia plenerowe, aktywność osiedlowa, działalność świetlic wiejskich oraz lokalne inicjatywy mieszkańców i organizacji pozarządowych realizowane w różnych formach, często poza obiektami instytucji kultury. Działania te wymagają odpowiednio przygotowanych przestrzeni publicznych – atrakcyjnych i bezpiecznych placów, skwerów, parków, amfiteatrów, świetlic czy przestrzeni międzyblokowych.

Z uwagi na wpływ walorów kulturowych na wzmocnienie potencjału turystycznego i rozwój gospodarczy regionu konieczne są inwestycje polegające na renowacji obiektów zabytkowych a także działania umożliwiające udostępnienie obiektów służących zachowaniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego. Uzupełniając realizowane powinny być inwestycje na rzecz modernizacji i udostępnienia przestrzeni publicznych wykorzystywanych na cele kulturalne.. Wraz z procesem rozwoju technologii informatycznych pojawiły się możliwości rozpowszechniania szeroko rozumianej „kultury”, dlatego też istotnym byłoby również podjęcie działań zmierzających do przybliżenia jej społeczeństwu AJ, np. poprzez elektroniczny dostęp do zasobów bibliotecznych.

4.2.5. Ochrona zdrowia

Na potencjał sfery społecznej duży wpływ ma infrastruktura służby zdrowia. W Wykazie świadczeniodawców zakwalifikowanych do poszczególnych poziomów systemu podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 6 szpitali zlokalizowanych na terenie AJ (Jelenia Góra, Złotoryja, Lwówek Śląski, Kowary, Karpacz, Szklarska Poręba). Wskaźnikiem, który obrazuje dostępność opieki medycznej dla ludności, jest liczba łóżek szpitalnych przypadająca na 10 tys. mieszkańców. W latach 2013-2020 liczba łóżek, zarówno na terenie powiatów AJ, jak i całego województwa, spadła (o 329 na terenie powiatów AJ, o 1779 na terenie województwa). Bez wątpienia decydujący wpływ na taki stan rzeczy ma pogarszająca się kondycja finansowa szpitali. Dostępność do służby zdrowia mierzona jest również liczbą personelu medycznego (lekarzy, pielęgniarek i położnych) przypadającą na 10 tys. mieszkańców. Jedynie w mieście na prawach powiatu – Jeleniej Górze - wskaźnik liczby lekarzy przypadających na 10 tys. ludności jest wyższy niż dla województwa, w przypadku pozostałych powiatów kształtuje się na poziomie o wiele niższym niż średnia dla województwa. Najgorzej na tym tle wypada powiat lwówecki, gdzie wskaźnik lekarzy przypadających na 10 tys. ludności jest mniejszy aż o 61,83% niż w województwie dolnośląskim. W odniesieniu do personelu pielęgniarskiego i położnych wyłącznie na terenie miasta Jeleniej Góry sytuacja uległa poprawie w stosunku do roku 2013. W pozostałych powiatach odnotowuje się spadek liczby pielęgniarek i położnych przypadających na 10 tys. mieszkańców.

Dane, zarówno na poziomie powiatów AJ, jak i całego województwa wskazują, że jednym z ważniejszych wyzwań, przed jakimi stoi system opieki zdrowotnej jest zapewnienie odpowiedniej kadry medycznej. Problemem jest również nierównomierne i nieadekwatne do potrzeb zdrowotnych ludności rozmieszczenie podmiotów leczniczych, dekapitalizacja majątku, w tym infrastruktury uzdrowiskowej, niespełnianie obowiązujących standardów dotyczących budynków i wyposażenia szpitali, a co za tym idzie brak dostępności do innowacyjnej infrastruktury zdrowotnej.

Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, wzrastająca długość życia ludzkiego, rosnąca liczba osób zapadających na choroby cywilizacyjne (cukrzyca, otyłość, choroby układu krążenia, depresja) oraz ostatnio zdiagnozowane zagrożenia wynikające z sytuacji epidemicznej wymagają od służby zdrowia wprowadzenia alternatywnych rozwiązań, opartych na nowoczesnych technologiach skoncentrowanych na zdiagnozowanych problemach. W kontekście sytuacji pandemicznej wzrasta rola telemedycyny, oraz wszelkich systemów e-usług mających na celu usprawnienie kontaktu pacjentów z placówką medyczną. Negatywne skutki pandemii na zdrowie psychiczne, zwłaszcza młodzieży, dla której implikacje związane z długotrwałą izolacją mogą być szczególnie niebezpieczne, warunkuje konieczność podjęcia działań w zakresie ułatwienia dostępu do specjalistycznej pomocy w tym zakresie.

Inwestycje poprawiające efektywność opieki zdrowotnej przekładają się na większy poziom zatrudnienia mieszkańców województwa, dłuższe życie zawodowe, wyższą wydajność oraz niższe koszty

opieki zdrowotnej w długim okresie i niższe koszty społeczne. Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia są kluczowe dla wzrostu ekonomicznego regionu i podnoszenia jakości życia jego mieszkańców. Priorytetowe znaczenie należy przyznać modernizacji placówek zdekapitalizowanych oraz doposażenia placówek w urządzenia i sprzęt medyczny.

W kontekście przemian demograficznych szczególny nacisk należy położyć na opiekę, leczenie oraz rehabilitację osób starszych, w tym również na lecznictwo uzdrowiskowe. W Polsce działa 45 uzdrowisk statutowych, z czego 11 na terenie Dolnego Śląska. Na obszarze AJ znajdują się trzy ośrodki uzdrowiskowe: Cieplice, Świeradów-Zdrój oraz Czarniawa-Zdrój, która do 1973 r. była samodzielnym uzdrowiskiem, natomiast obecnie włączona do Świeradowa funkcjonuje jako jeden podmiot leczniczy - Uzdrowisko Świeradów- Czarniawa. Warto zaznaczyć, że na terenie AJ znajdują się obszary, które posiadają warunki do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego lub eksploatacji naturalnych zasobów leczniczych, a nie zostały uznane za uzdrowiska: Bolków (na terenie gminy Bolków istniało niegdyś uzdrowisko) czy Kowary. Rola turystyki uzdrowiskowej zwiększa się, a trend ten najprawdopodobniej w latach przyszłych jeszcze się nasili. Wpływ na to mają przede wszystkim przemiany demograficzne, w tym wzrastająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym, dłuższa oczekiwana długość życia, wzrost świadomości zdrowotnej społeczeństwa i związana z nią rosnąca troska o własne zdrowie, a także chęć niwelowania negatywnych skutków rozwoju cywilizacji. Występowanie na terenie AJ wyjątkowych ośrodków uzdrowiskowych, wymusza zarówno na zarządzających, władzach lokalnych jak i społeczności AJ podejmowanie szeroko zakrojonych działań mających na celu ochronę najstarszych w Polsce uzdrowisk, jak i dalszy ich rozwój poprzez realizację projektów proekologicznych, sprzyjających poprawie stanu środowiska oraz wykorzystanie zasobów naturalnych (np. wykorzystanie źródeł geotermalnych do ogrzewania mieszkań, czy budynków użyteczności publicznej). Rozwój funkcji uzdrowiskowych w AJ jest możliwy za sprawą znajdujących się tutaj złóż kopalin leczniczych oraz leczniczych właściwości klimatu. Pamiętać jednocześnie należy, że gmina uzdrowiskowa może utracić status uzdrowiska w wyniku niespełniania warunków dotyczących m.in. natężenia hałasu, zanieczyszczenia powietrza, czy wykorzystywania surowców naturalnych. Dlatego niezbędnym jest podejmowanie działań na rzecz ograniczenia niskiej emisji na obszarze AJ poprzez zastosowanie instrumentów wsparcia przy wymianie tradycyjnych źródeł ogrzewania na ekologiczne oraz rozbudowę miejskich sieci ciepłowniczych, co umożliwi włączanie do sieci ciepłowniczej większej liczby odbiorców z jednoczesną eliminacją przestarzałych, nieekologicznych źródeł ciepła, a także poprzez wykorzystanie potencjału wód termalnych za pomocą kolejnych odwiertów geotermalnych.

Potrzeba inwestycji w infrastrukturę uzdrowiskową wynika nie tylko z potencjału rozwojowego AJ opartego na wysokiej atrakcyjności turystycznej obszaru, całorocznej ofercie uzdrowiskowej i wypoczynkowej oraz dużej różnorodności profili leczniczych uzdrowisk, ale również ze zmian struktury demograficznej regionu i postępującego starzenia się społeczeństwa.

4.2.6. Analiza SWOT - Sfera społeczna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Dziedzictwo wielokulturowe	Ujemny przyrost naturalny
Duży potencjał środowisk twórczych	Trwałe migracje, w tym odpływ wykwalifikowanej kadry z obszaru AJ
Niska liczba osób bezrobotnych i zagrożonych ubóstwem	Duża liczba zabytków w złym stanie technicznym na obszarze AJ
Znaczna baza placówek oświatowych	Niedostosowanie jakości kształcenia do potrzeb rynku pracy
Aktywność mieszkańców i władz samorządowych na rzecz realizacji projektów rewitalizacyjnych	Spadek aktywności zawodowej osób w wieku 50+
Dobrze funkcjonująca współpraca z organizacjami pozarządowymi	Brak silnego ośrodka akademickiego
Istnienie ośrodka akademickiego w Jeleniej Górze	Brak oferty edukacyjnej dla osób dorosłych zainteresowanych podnoszeniem lub zmianą kwalifikacji zawodowych
Bogate i zróżnicowane walory historyczne i kulturowe, w tym o charakterze wieloprzestrzennym – Dolina Pałaców i Ogrodów, Szlak pątniczy droga Św. Jakuba	Niezadowalające wskaźniki dostępności do placówek wychowania przedszkolnego i żłobkowego
	Niewystarczający poziom rozwoju pomocy społecznej dla osób starszych w stosunku do rosnących potrzeb związanych ze starzeniem się społeczeństwa
	Niewystarczająca w stosunku do potrzeb i zmian demograficznych infrastruktura i sfera usług opiekuńczych
	Niedobory ilościowe pracowników słabiej wykwalifikowanych w ośrodkach koncentracji przemysłu i usług
	Niski potencjał naukowo – badawczy uczelni wyższych i ich jednostek zlokalizowanych na terenie AJ oraz niewystarczający poziom współpracy B+R w sferze gospodarki
	Wysoki odsetek obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji
	Niski poziom e-usług
	Nadmierna zabudowa na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych i silna suburbanizacja
	Ukryte strukturalne bezrobocie: niska relacja osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców w stosunku do bardziej rozwiniętych regionów

	Niski poziom kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego - wyniki egzaminów ósmoklasisty i matury poniżej średniej wojewódzkiej
	Niski poziom ochrony zdrowia, brak ośrodka klinicznego
	Dekapitalizacja infrastruktury uzdrowiskowej
SZANSE	ZAGROŻENIA
Zmiany w modelu organizacji pracy w kierunku rozwiązań elastycznych, w tym pracy zdalnej	Niekorzystne trendy demograficzne, starzenie się społeczeństwa – zbyt mała liczba działań społecznych i infrastrukturalnych zakresie przeciwdziałania tym trendom.
Popyt na usługi sanatoryjne i opiekuńcze	Depopulacja
Rozwój branży turystycznej oraz nowych specjalistycznych usług medycznych.	Marginalizacja społeczna na obszarach wiejskich i przemysłowych
Stworzenie marki wyróżniającej AJ na terenie kraju	Postępująca degradacja społeczna w wyniku pogarszających się procesów gospodarczych
Popyt zewnętrzny na wytwarzane na terenie AJ dobra i usługi	Wzrost pozycji konkurencyjnej sąsiednich lub dalej położonych aglomeracji jako potencjalnych miejsc zamieszkania, pracy i wypoczynku
Wdrażanie działań na rzecz cyfryzacji i przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu	Zmniejszanie możliwości finansowania inwestycji publicznych i pogarszająca się sytuacja finansowa gmin
Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy, w tym edukacji zawodowej	Odptyw najzdolniejszych i najlepiej wyedukowanych mieszkańców do dużych ośrodków miejskich
Możliwość wsparcia z funduszy UE znaczących dla rozwoju subregionu inwestycji	Zbyt mała liczba działań wspierających na rzecz osób z niepełnosprawnościami i osób starszych stanowiących coraz wyższy odsetek ogółu ludności
Rozwój pracy zdalnej	Niska rozpoznawalność obszaru AJ
Polityka państwa kierująca strumień dotacji do biedniejszych jednostek samorządu terytorialnego	
Znaczne dokapitalizowanie bazy uzdrowiskowej	
Zasoby wód termalnych	

Tabela 2. Analiza SWOT - Sfera społeczna

4.3. Sfera gospodarcza

4.3.1. Gospodarka

Gospodarkę AJ wyróżnia ponadprzeciętny udział sektora turystycznego, wynikający w głównej mierze z endogenicznego potencjału regionu. Statystycznie sektor ten ma duże znaczenie dla rozwoju Aglomeracji, podobnie jak stale rozwijający się sektor przemysłu i budownictwa. Według danych

dotyczących struktury zatrudnienia w podziale na główne sektory gospodarki największy udział w rozwoju ekonomicznym Aglomeracji Jeleniogórskiej mają handel i usługi, w tym usługi turystyczne obejmujące zakwaterowanie i gastronomię. Statystyki za rok 2020 wskazują, że handel i usługi zapewniały pracę ponad połowie zatrudnionych osób w AJ (53,30%), co trzeci zatrudniony na obszarze Aglomeracji pracował w sektorze budownictwa i przemysłu (33,75%), natomiast najmniejszy udział w zatrudnieniu przypadł sektorowi rolnictwa i leśnictwa (14,57%). W sektorze handlu i usług AJ od lat zauważalny jest trend polegający na powolnym, ale systematycznym wzroście udziału branży handlu, usług zakwaterowania i gastronomii w ogóle zatrudnionych (od 16,07% w 2013 r. do 17,73% w roku 2020), przy jednoczesnym spadku odsetka zatrudnionych w pozostałych usługach i usługach finansowych (39,4% w 2013 r. i 35,57% w 2020 r.).

Potwierdzeniem znaczenia handlu i usług dla gospodarki AJ są dane dla roku 2020 dotyczące odsetka osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w poszczególnych sektorach, gdzie ponad 60% osób prowadziło działalność usługową i handlową. Warto odnotować, że odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w branżach usług związanych z obsługą ruchu turystycznego, tj. zakwaterowaniem, gastronomią, kulturą, rozrywką i rekreacją w AJ jest niemal dwukrotnie wyższy niż dla województwa dolnośląskiego.

Wskaźniki diagnozujące kondycję gospodarczą wskazują na niższą dynamikę wzrostu aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości mieszkańców AJ w stosunku do całego województwa. Porównanie danych dotyczących ilości podmiotów zarejestrowanych w bazie REGON na zakończenie 2013 i 2020 roku wskazuje na wyraźnie wolniejszy wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej w AJ w porównaniu do tendencji wzrostowych odnotowanych na poziomie wojewódzkim. Mimo bezwzględnego wzrostu liczby podmiotów gospodarki narodowej w AJ o 2 841 podmiotów, czyli o 7,91%, udział podmiotów gospodarki narodowej AJ w liczbie tych podmiotów w województwie dolnośląskim zmniejszył się w badanym okresie o 0,5%.

Porównanie wpływów z udziału JST w dochodach podatkowych państwa w odniesieniu do bezwzględnych danych kwotowych ujawnia wysoki wzrost przychodów gmin AJ między 2013 a 2020 r. zarówno z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych jak i podatku dochodowym od osób prawnych, co świadczy o rosnącej aktywności gospodarczej mieszkańców AJ. Jednak zestawienie danych dla AJ z wartością przychodów z podatku PIT i CIT obliczonego w skali województwa dowodzi, że AJ pod względem ekonomicznym rozwija się wolniej od gospodarek innych części województwa dolnośląskiego. O niskim potencjale gospodarczym AJ świadczy szereg czynników, takich jak relatywnie: niska liczba podmiotów gospodarki narodowej, niskie dochody JST z udziału w podatkach, niskie nakłady na działalność innowacyjną czy kurczący się sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Na tej podstawie dynamikę rozwoju gospodarki AJ należy ocenić jako niewystarczającą dla zniwelowania dysproporcji rozwojowych istniejących na Dolnym Śląsku pomiędzy obszarem sudeckim a resztą województwa. Wolne

tempo rozwoju gospodarczego Aglomeracji wynika z wielu powiązanych ze sobą przyczyn takich jak: niewystarczający system zachęt do inwestowania w gminach oddalonych od głównych miast AJ, słaba dostępność transportowa terenu AJ, ograniczona aktywność inwestycyjna firm działających w AJ, brak równowagi między inwestycjami w rozwój sektora turystycznego i inwestowaniem w czysty przemysł oparty na nowych technologiach, rosnące koszty pracy, ograniczony zasób profesjonalnych kadr. Jednym z istotnych czynników jest także brak lub nieefektywna współpraca nauki i biznesu, a także wciąż niewystarczająca oferta wsparcia ze strony IOB. Główny ośrodek gospodarczy Aglomeracji, miasto Jelenia Góra, nie posiada inkubatora przedsiębiorczości ani parku technologicznego. Uzasadnione jest zatem podjęcie działań na rzecz wzmacniania kapitału wiedzy przedsiębiorców, aktywizacji współpracy środowisk naukowych z biznesem, zapewnienia przedsiębiorcom adekwatnego wsparcia przez IOB i tworzenia interesującej oferty inwestycyjnej AJ. Sektor MŚP wymaga rozwinięcia usług, szczególnie w zakresie inkubacji firm, wsparcia innowacji w przedsiębiorstwach i transferu technologii.

Największym ośrodkiem gospodarczym AJ jest Jelenia Góra, w której funkcjonuje Strefa Przemysłowa o powierzchni ok. 80 ha gruntów inwestycyjnych z zakładami produkcyjnymi zatrudniającymi ponad 5 000 osób. Atrakcyjne położenie terenów inwestycyjnych przy głównym szlaku komunikacyjnym w kierunku Czech i Niemiec oraz stosunkowo wysoki potencjał rozwojowy AJ, to walory, które przyciągnęły licznych inwestorów, dzięki czemu niemal wszystkie tereny inwestycyjne dostępne w rejonie Strefy Przemysłowej zostały zagospodarowane. Pozostałe specjalne strefy ekonomiczne zlokalizowane na obszarze AJ: Kamiennogórska Specjalna Strefa Ekonomiczna Małej Przedsiębiorczości, Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna oraz Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna dysponują działkami o łącznej powierzchni 267 ha. Relatywnie szeroka oferta terenów inwestycyjnych dostępnych poza głównym ośrodkiem gospodarczym regionu stwarza warunki do wzrostu aktywności inwestycyjnej na większym obszarze AJ, co przyczyniłoby się do niwelacji wewnętrznych dysproporcji rozwojowych między gminami Aglomeracji opierających się na koncentracji inwestycji w rejonie największych miast Aglomeracji i centrów turystyki górskiej.

W celu odwrócenia negatywnych trendów gospodarki AJ należy koncentrować się na realizacji projektów w zakresie wsparcia rozwoju przedsiębiorczości, zwiększenia konkurencyjności firm z obszaru AJ, uzbrojenia terenów inwestycyjnych, wzmocnienia oferty IOB w AJ oraz aktywizacji współpracy nauki i biznesu. Zasadne są działania na rzecz rozszerzenia katalogu E-usług, zwiększenia dostępności komunikacyjnej a także dostosowania systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, w tym zgodnie z zasadą uczenia się przez całe życie.

4.3.2. Turystyka, sport i rekreacja

Usługi turystyczne to jedna z kluczowych gałęzi gospodarki w AJ, mająca zauważalny wpływ na sytuację ekonomiczną mieszkańców Aglomeracji. Jednak wzrost liczby turystów, w tym także turystów weekendowych oraz nastawionych na minimalizację kosztów usług turystycznych, nie oznacza proporcjonalnego wzrostu korzyści dla regionu ze zwiększonego napływu turystów. Lawinowy i niekontrolowany wzrost turystyki masowej skupionej na niewielkim obszarze wokół popularnych atrakcji turystycznych może zaszkodzić atrakcyjności regionu, spowodować nieodwracalne szkody przyrodnicze i krajobrazowe oraz wpłynąć negatywnie na potencjał ekonomiczny branży w całej AJ. Rosnąca konkurencja na rynku krajowych i międzynarodowych usług turystycznych powoduje, że samo posiadanie bazy noclegowej, gastronomicznej czy infrastruktury turystycznej, nie stanowi zachęty dla wymagających turystów do odwiedzenia regionu. Konieczne jest podjęcie skoordynowanych działań na rzecz podniesienia standardu świadczonych usług turystycznych uzupełnionych szeroko zakrojonymi działaniami promocyjnymi dla przyciągnięcia bardziej wymagających turystów, którzy są gotowi zapłacić więcej za usługi na wyższym poziomie. Niezbędna rozbudowa bazy noclegowej musi uwzględniać szerszy aspekt przestrzenny, środowiskowy i infrastrukturalny, a władze samorządowe różnych jednostek powinny wspólnie poszukiwać rozwiązań problemów powodowanych przez wzmożony ruch turystyczny.

Na poprawę warunków obsługi ruchu turystycznego wpływa szereg czynników niezwiązanych bezpośrednio z tym sektorem gospodarki, takich jak, czyste środowisko, bezpieczna i efektywna infrastruktura transportowa, wydajne systemy kanalizacji wodnej i sanitarnej, odpowiednia gospodarka przestrzenna, dostępność obiektów dla osób z niepełnosprawnościami i inne. Do zadań bezpośrednio powiązanych z sektorem turystycznym należy stale podnoszenie standardu oferowanych usług turystycznych (noclegowych, gastronomicznych, transportowych i rozrywkowych), odpowiednia promocja i informacja na temat oferty turystycznej AJ oraz tworzenie nowych i modernizacja istniejących atrakcji (szlaków pieszych i rowerowych, wyciągów i tras narciarskich, punktów widokowych, obiektów zabytkowych, parków i ogrodów tematycznych itp.). Komponent infrastrukturalny uzupełniają działania na rzecz animacji kultury i zorganizowanej rozrywki: festiwale, targi produktów lokalnych, zawody sportowe i inne imprezy cykliczne, które w dłuższej perspektywie czasowej będą tworzyć markę turystyczną regionu.

Obszar AJ obejmuje krainy geograficzne o wyjątkowych w skali kraju walorach przyrodniczych i krajobrazowych: Karkonosze, Góry Izerskie, Góry i Pogórze Kaczawskie oraz Rudawy Janowickie. Obok warunków do uprawiania turystyki górskiej turystów przyciąga do AJ ogromna liczba obiektów zabytkowych w tym liczne zamki i założenia pałacowo-parkowe o bogatej historii oraz wysokiej wartości architektonicznej. Do atrakcji regionu należą również doliny rzeczne i zbiorniki wodne: Jezioro Pilchowickie, Jezioro Leśniańskie, Jezioro Złotnickie, a także zabytki techniki. Wszystkie atrakcje AJ łączy sieć pieszych szlaków turystycznych o długości ponad 1000 km, w tym szlaki międzyregionalne: Główny

Szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza oraz Droga Przyjaźni Polsko-Czeskiej. Przez obszar AJ przebiega również międzynarodowy szlak pieszy Droga św. Jakuba - Via Regia oraz europejski długodystansowy szlak pieszy E3 prowadzący od wybrzeży Portugalii przez AJ do wybrzeża Bułgarii.

Sieć szlaków rowerowych, rozwinięta na obszarze AJ w sposób nierównomierny, wymaga rozbudowy, uzupełnienia i modernizacji. Przez obszar AJ przebiegają euroregionalne szlaki rowerowe ER-2 „Szlak Liczyrzepy”, ER-4 „Średniowiecznych miast”, ER-6 „Szlak Doliny Bobru”, ER-7 „Szlak Pogórza Izerskiego”, ER-10 „Smerda-Kwisa-Bóbr” oraz liczne trasy rowerowe, w tym trasy typu single-track, wytyczone w obrębie poszczególnych gmin i powiatów. Istniejące obecnie trasy w skali AJ nie tworzą sieci. Brakuje połączeń pomiędzy licznymi odcinkami istniejących tras rowerowych, jak również pomiędzy poszczególnymi gminami.

Infrastruktura sportowo-rekreacyjna gmin AJ prezentuje zróżnicowany poziom jakości zaplecza technicznego. Z jednej strony wiele obiektów wymaga modernizacji i rozbudowy, z drugiej – powstałe w Szklarskiej Porębie Jakuszycach - Dolnośląskie Centrum Sportu reprezentuje obecnie największy tego typu obiekt w Europie.

Dla zachęcenia turystów do skorzystania z szerokiego wachlarza usług turystycznych oraz zatrzymania się w AJ na dłużej, niezbędne jest tworzenie nowych atrakcji turystycznych, rozbudowa tras rowerowych, uruchamianie wyciągów i tras narciarskich oraz innych interesujących atrakcji turystycznych, w tym organizacja cyklicznych imprez, które będą wspomagały tworzenie tożsamości AJ oraz stworzenie wspólnego dla AJ pakietu usług turystycznych. Inwestycje w nowe atrakcje i promocja oferty turystycznej powinny objąć zasięgiem szerszy obszar AJ, niż główne ośrodki turystyczne. Pozwoli to zatrzymać turystów w regionie na dłużej oraz skierować część ruchu turystycznego na mniej zatłoczone szlaki. W tym kontekście zasadne jest nawiązywanie partnerstw celem koordynacji działań na rzecz rozwoju oferty turystycznej AJ oraz podniesienia standardów świadczonych usług turystycznych.

Dominującą rolę branży turystycznej w gospodarce AJ podkreśla fakt, że ponad 40 % miejsc noclegowych dostępnych na Dolnym Śląsku znajduje się w obiektach z obszaru AJ. W okresie 2013-2019 notowane były rekordowe wzrosty ilości turystów odwiedzających AJ i udzielonych im noclegów. Rok 2020 wraz z pandemią przyniósł drastyczne spadki liczby odwiedzających region turystów krajowych jak i cudzoziemców, jednak obserwowany obecnie napływ turystów świadczy o tym, że był to trend przejściowy. Mimo to negatywne skutki ekonomiczne pandemii COVID-19 były na tyle odczuwalne, że konieczne jest wsparcie rozwojowe i promocyjne dla firm z branży turystycznej, które pomoże je zniwelować.

Konieczne jest podjęcie działań na rzecz wykorzystania potencjału turystycznego AJ w sposób zrównoważony z równoczesnym ograniczeniem negatywnego oddziaływania turystów na miejsca szczególnie cenne pod względem przyrodniczym lub historycznym.

4.3.3. Analiza SWOT - Sfera gospodarcza

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Atrakcyjne położenie na styku trzech państw, korzystne w stosunku do zagranicznych rynków zbytu, bliskość dużych centrów miejskich (Wrocław, Drezno, Berlin, Praga)	Niedobory ilościowe pracowników słabiej wykwalifikowanych w ośrodkach koncentracji przemysłu i usług
Wysoka atrakcyjność turystyczna i potencjał rozwojowy obszaru	Niski potencjał naukowo – badawczy uczelni wyższych i ich jednostek zlokalizowanych na terenie AJ oraz niewystarczający poziom współpracy B+R w sferze gospodarki
Dostępność atrakcyjnych terenów pod rozwój funkcji gospodarczych, w tym turystycznych i mieszkaniowych	Dysproporcje w rozwoju gospodarczym gmin AJ
Zróżnicowany profil gospodarczy Aglomeracji Jeleniogórskiej	Brak nowoczesnych centrów integracji transportu publicznego oraz parkingów buforowych w centrach turystyki górskiej
Rozbudowana branża turystyczna i okołoturystyczna	Nieadekwatny do potrzeb i potencjału obszaru AJ poziom inwestycji w infrastrukturę rekreacyjno-sportową
Różnorodna infrastruktura sportowa i turystyczna	Wysoki odsetek obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji
Bogate i zróżnicowane walory przyrodnicze i krajobrazowe, w tym o charakterze wieloprzestrzennym – park narodowy oraz parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, Kraina Wygasłych Wulkanów, obszary Natura 2000	Brak dobrze przygotowanej i zintegrowanej sieci dróg i tras rowerowych pełniących funkcje turystyczne i transportowe, niewystarczająca infrastruktura rowerowa
Aktywność władz lokalnych w podejmowaniu współpracy z innymi JST, instytucjami krajowymi i partnerami zagranicznymi	Ukryte strukturalne bezrobocie: niska relacja osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców w stosunku do bardziej rozwiniętych regionów
Rozbudowana współpraca międzyregionalna i zagraniczna	Nadmierna zabudowa na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych i silna suburbanizacja
Aktywność mieszkańców i władz samorządowych na rzecz realizacji projektów rewitalizacyjnych	Infrastruktura drogowa nieodpowiadająca potrzebom wzmożonego ruchu turystycznego oraz procesów gospodarczych
Duży stopień urbanizacji	Brak promocji lokalnych produktów
	Słabe wykorzystanie potencjału turystycznego rzeki Bóbr
	Niski udział innowacyjnych technologii w sektorze MŚP
	Niskie dochody samorządów skutkujące ograniczeniem możliwości finansowania inwestycji
	Niski poziom e-usług

	Brak silnego, stabilnego ośrodka przemysłowego i naukowego (nowe technologie)
	Duże, niezagospodarowane tereny poprzemysłowe
SZANSE	ZAGROŻENIA
Rozwój branży turystycznej oraz nowych specjalistycznych usług medycznych	Marginalizacja społeczna na obszarach wiejskich i poprzemysłowych
Wzrost znaczenia miejskich obszarów funkcjonalnych w unijnej i krajowej polityce rozwoju	Wzrost pozycji konkurencyjnej sąsiednich lub dalej położonych aglomeracji jako potencjalnych miejsc zamieszkania, pracy i wypoczynku
Rozwój unijnych i krajowych rynków zbytu	Postępująca degradacja społeczna w wyniku pogarszających się procesów gospodarczych
Realizacja dużych projektów inwestycyjnych o znaczeniu ponadregionalnym	Wzrost konkurencyjności terenów inwestycyjnych, w tym turystycznych zarówno w Polsce, jak i za granicą
Popyt zewnętrzny na wytwarzane na terenie AJ dobra i usługi	Zwiększająca się polaryzacja stopnia rozwoju gospodarczego regionu
Wzrost inwestycji ulokowanych na obszarze AJ	Rosnące dysproporcje w rozwoju gospodarczym regionu
Rozwój transportowych powiązań wewnątrz krajowych i międzynarodowych	Zahamowanie rozwoju gospodarczego w związku z niekorzystnymi zmianami rynkowymi i sytuacją geopolityczną
Wdrażanie działań na rzecz cyfryzacji i przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu	Degradacja środowiska naturalnego w związku z niekontrolowanym napływem turystów i rozwojem usług dla nich
Polityka państwa kierująca strumień dotacji do biedniejszych jednostek samorządu terytorialnego	Zmniejszanie możliwości finansowania inwestycji publicznych i pogarszająca się sytuacja finansowa gmin
Rozwój transgranicznych przedsięwzięć turystycznych	Niska rozpoznawalność obszaru AJ
Możliwość wsparcia z funduszy UE znaczących dla rozwoju subregionu inwestycji	Silna presja osadnicza na tereny o wysokich walorach krajobrazowych, w tym na terenach górskich
Wzrost współpracy samorządu terytorialnego z sektorem biznesu	
Możliwość objęcia części terytorium AJ geoparkiem UNESCO	
Stworzenie marki wyróżniającej AJ na terenie kraju	
Większa aktywność IOB na rzecz rozwoju gospodarki subregionu	
Możliwość wykorzystania inwestycyjnego niezagospodarowanych terenów poprzemysłowych	

Tabela 3. Analiza SWOT - Sfera gospodarcza

4.4. Sfera infrastrukturalna

Sfera infrastrukturalna dotyczy podstawowych zasobów technicznych i transportowych dostępnych na obszarze AJ. Poza podażą pracy i dostępnością wysokiej jakości edukacji, usług społecznych i zdrowotnych, dla rozwoju społeczno-gospodarczego AJ kluczowe znaczenie mają lokalne warunki mieszkaniowe, dostępność do niezawodnych i przystępnych cenowo dostaw energii, usług komunalnych - w tym wodociągów i sieci kanalizacyjnej, a także możliwość korzystania z Internetu i nowoczesnych technologii cyfrowych w życiu codziennym i w pracy. Rolę krwioobiegu AJ pełni infrastruktura transportowa umożliwiająca dogodne przemieszczanie się po obszarze Aglomeracji oraz do głównych ośrodków miejskich w regionach ościennych i węzłów komunikacyjnych w sieci krajowej dróg i kolei. Efektywność infrastruktury transportowej i sprawne działanie sieci technicznej ma wpływ na stan środowiska przyrodniczego i każdą niemal sferę życia społecznego i gospodarczego.

4.4.1. Technologie informacyjno-komunikacyjne TIK

Dostęp do sieci internetowej dzięki rozwojowi sieci komercyjnych, a także dzięki postępowi technologicznemu, stale się powiększa. Zgodnie z wynikami badań GUS z 2020 r. wskaźnik dostępu gospodarstw domowych do internetu w AJ jest dość wysoki – 95,8% i przewyższa wartości wskaźników dla kraju (92,4%) i województwa (94,4%). Spośród ogółu osób w przedziale wieku 16-74 lat zamieszkałych na obszarze AJ 81,5% korzysta z internetu, kolejne 4,9% badanych nie korzystało z internetu w ciągu ostatniego roku poprzedzającego badanie a aż 13,5% nie robiło tego nigdy, co stanowi wyższy odsetek zarówno od średniej krajowej (11,1%), jak i dla województwa (7,1%). W grupie osób, które nie korzystały z internetu 15,5% badanych wskazało jako przyczynę brak odpowiedniego sprzętu lub brak odpowiednich umiejętności do korzystania z internetu.

Wyniki badania aktywności mieszkańców AJ w internecie (2020 r.) wskazują, że spośród wszystkich użytkowników internetu z obszaru AJ w wieku 16-74 lat 52,4% osób skorzystało z usług administracji publicznej za pomocą internetu w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. W ramach tej grupy 38,6% osób skorzystało z internetu w celu wysyłania deklaracji podatkowych a 46,3% celem wyszukania informacji na stronach jednostek administracji publicznej. Przy stosunkowo wysokim poziomie dostępu do internetu w AJ, potencjał cyfryzacji administracji wydaje się wykorzystany w stopniu niewystarczającym. Konieczne jest kontynuowanie działań na rzecz poszerzania katalogu usług udostępnianych on-line. Innym problemem w obszarze TIK jest nierównomierny rozkład możliwości korzystania przez uczniów z komputerów z dostępem do internetu. Pozytywnie na tym polu wygląda sytuacja w gminach Wleń, Janowice Wielkie, Pielgrzymka oraz Szklarska Poręba, w których przypada ok. 5 uczniów na jedno stanowisko. Jednak w pozostałych gminach wskaźnik ten jest znacznie mniej korzystny:

od 6 do 20 uczniów na jeden komputer z dostępem do internetu oraz około 31 uczniów w Gminie Miejskiej Złotoryja (dane na koniec 2019 r.).

Na obszarze AJ występuje bardzo duże zapotrzebowanie na realizację zadań związanych z implementacją e – usług, zakupem sprzętu i narzędzi TIK oraz szkoleń z obszaru technologii cyfrowych. Należy podjąć działania mające na celu poszerzenie katalogu usług publicznych świadczonych on-line w zakresie: e-kultury, e-administracji, e-zdrowia, e-szkolnictwa, realizację zadań związanych z implementacją ww. e-usług oraz podejmowanie działań z zakresu cyberbezpieczeństwa. Konieczna jest również realizacja projektów podnoszących kompetencje cyfrowe mieszkańców, zakup wyposażenia oraz narzędzi TIK dla instytucji publicznych celem przeciwdziałania zjawisku tzw. wykluczenia cyfrowego.

4.4.2. Mieszkalnictwo

Analiza sektora mieszkalnictwa wskazuje, że sytuacja mieszkaniowa na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej systematycznie ulega poprawie.

W latach 2013-2020 liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców na analizowanym obszarze wzrosła z 359 do 394 (dane GUS), co oznacza wzrost o 9,8%, porównywalny z dynamiką wzrostu w całej Polsce (9%) i niewiele niższy od średniej dla województwa (11%). Wartość wskaźnika systematycznie rośnie na terenie wszystkich gmin z obszaru AJ, natomiast zauważalne jest duże zróżnicowanie przestrzenne w tym zakresie. W 2020 r. najwyższe wartości wskaźnik osiągnął w kurortach górskich z obszaru AJ: Szklarskiej Porębie (636), Karpaczu (565) i Świeradowie- Zdroju (502), podczas gdy najmniejsza średnia liczba mieszkań na 1000 mieszkańców przypadająca na gminę Pielgrzymka (316).

Mimo notowanych korzystnych zmian w sferze rozbudowy sektora mieszkaniowego, podkreślić należy duże zróżnicowanie stanu technicznego budynków. W obrębie AJ przeważają budynki przedwojenne, w których zapotrzebowanie mocy cieplnej i koszty ogrzewania są bardzo wysokie, przez co wymagają gruntownych remontów, obniżających w znaczny sposób koszty ogrzewania. Dane statystyczne GUS z 2018 roku¹ wskazują, że sprzedaż energii cieplnej w przeliczeniu na kubaturę budynku, w porównaniu z innymi województwami, była najwyższa w województwie dolnośląskim i wynosi ponad 33% więcej od średniej krajowej i ponad 53% więcej od najniższej, jaka występuje w województwie podkarpackim. Sytuację takich obiektów dodatkowo pogarsza fakt utrudnień przy docieplaniu elewacji ze względu na surowe wymogi konserwatorskie. Ponadto w wielu przypadkach są to budynki niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Na obszarze AJ odnotowywany jest wysoki udział indywidulanych źródeł wykorzystujących jako źródło ciepła stare piece węglowe i kominki.

Analogiczne deficyty identyfikowane są w odniesieniu do części budynków użyteczności publicznej, które nie zostały wcześniej objęte wsparciem w zakresie rewitalizacji lub termomodernizacji.

¹ Ostatnie dostępne dane GUS

Oprócz stanu technicznego substancji mieszkaniowej i budynków publicznych, duży wpływ na jakość życia mieszkańców ma również zagospodarowanie otoczenia, podwórek, przestrzeni międzyblokowych i osiedlowych, skwerów i parków, placów zabaw i innej infrastruktury służącej rekreacji, ciągów pieszych i pieszo-rowerowych. Przestrzenie i obiekty publiczne często wymagają odnowy, modernizacji lub rozbudowy celem przywrócenia im właściwych lub nadania nowych funkcji oraz poprawy ich dostępności i zwiększenia bezpieczeństwa ich użytkowania. Przestrzeń publiczna dookoła budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej powinna być dostępna, atrakcyjna i bezpieczna.

Priorytetem jest realizacja projektów w zakresie: renowacji, modernizacji, rewitalizacji, zwiększenia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i sektora mieszkaniowego, wdrażania strategii niskoemisyjnych, likwidacji barier architektonicznych, wymiany nieekologicznych źródeł ciepła zgodnie z wymogami dolnośląskich uchwał antysmogowych, poprawa atrakcyjności i bezpieczeństwa przestrzeni publicznych w otoczeniu budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej.

4.4.3. Infrastruktura techniczna i transportowa

Infrastruktura techniczna to głównie sieci: wodno-kanalizacyjna, gazowa, ciepłownicza i energetyczna. Zgodnie z danymi GUS z 2020 r. na obszarze AJ 86,49% mieszkańców korzystało z wodociągów, natomiast średnia dla województwa dolnośląskiego wynosiła 95,04%. Poziom skanalizowania gmin AJ systematycznie rośnie, w 2020 r. 70,16% mieszkańców Aglomeracji korzystało z kanalizacji, jest to wynik zbliżony do średniej krajowej (71,52%), lecz znacząco niższy od wskaźnika dla województwa (77,11%). Gorsza sytuacja AJ w zakresie dostępności do sieci kanalizacyjnej wynika m.in. z położenia AJ w terenie górskim i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. Poziom zaspokojenia potrzeb w dziedzinie infrastruktury kanalizacyjnej w AJ jest zróżnicowany: dobry w miastach, niewystarczający na terenach gmin wiejskich. Działania inwestycyjne na obszarach wiejskich powinny koncentrować się na budowie (rozbudowie) sieci kanalizacyjnych i wodociągowych, w miastach zaś na modernizacji sieci wodno-kanalizacyjnej i porządkowaniu gospodarki wodno-ściekowej. Wsparcie na rozwój sieci kanalizacyjnej powinno być skierowane szczególnie do gmin, w których wskaźnik skanalizowania jest najniższy, gdzie zagrożone jest dotrzymanie zobowiązań akcesyjnych Polski z zakresu oczyszczania ścieków.

Aglomeracje ujęte w KPOŚK i niespełniające wymogów dyrektywy 91/271/EWG

Aglomeracje z przedziału 2-10 tys. RLM

- Bolków
- Piechowice

• Olszyna • Świeradów-Zdrój • Wojcieszów • Lubomierz • Świerzawa • Marciszów • Podgórzyn • Janowice Wielkie
Aglomeracje z przedziału 10-15 tys. RLM
• Kowary

Tabela 4. Gminy z obszary ZIT AJ nie spełniające wymogów Dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej ścieków komunalnych, zgodnie z VI aktualizacją Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych.

Z instalacji gazowej korzysta 56,5% mieszkańców AJ, co jest wynikiem lepszym od średniej krajowej (54,2%), jednakże występujące wewnątrz Aglomeracji dysproporcje w dostępie do sieci gazowej są jeszcze wyższe niż w przypadku sieci kanalizacyjnej. W największych miastach Aglomeracji – Jeleniej Górze i Złotoryi, 92% osób korzysta z sieci gazowej, podczas gdy w 8 gminach AJ wartość tego wskaźnika mieści się w przedziale 0-1%.

Dane statystyczne wykazują coroczny wzrost zużywanej energii elektrycznej, co wynika przede wszystkim z poprawy standardu życia, postępującej cyfryzacji i coraz większej liczby użytkowanych sprzętów elektronicznych. Średnie zużycie energii elektrycznej na jednego mieszkańca w powiatach z obszaru AJ w 2020 roku było o 17% większe niż w 2013 r. W obliczu stałego wzrostu zużycia energii oraz wyzwań związanych z transformacją energetyczną kluczowym obszarem wymagającym wsparcia jest obszar związany z rozwojem zielonej energii. Wykorzystanie OZE w gospodarstwach domowych, obiektach publicznych i przedsiębiorstwach stanowi szansę na ograniczenie kosztów produkcji energii elektrycznej i ciepłej – kosztów finansowych, środowiskowych i społecznych. Dynamiczny postęp technologiczny w zakresie produkcji, przesyłania i magazynowania energii elektrycznej wyprodukowanej z energii słonecznej w połączeniu z relatywnie dobrymi warunkami środowiskowymi do rozwoju fotowoltaiki na obszarze AJ oraz rosnącymi kosztami energii ze źródeł kopalnych, stanowią argumenty za inwestowaniem w instalacje fotowoltaiczne, zarówno przydomowe na indywidualne potrzeby, jak i lokalne elektrownie słoneczne. Elementem dywersyfikującym źródła energii zużywanej w AJ może być energia geotermalna i pompy ciepła, jako jedno z rozwiązań w zakresie modernizacji i ekologizacji źródeł ciepła. Ważną rolę w tym procesie transformacji energetycznej mogą odegrać wspólnoty energetyczne, pozwalające efektywniej zarządzać wytwarzaną energią na poziomie lokalnym, w tym funkcjonujące na terenie AJ klastry energii.

Jakość infrastruktury transportowej AJ należy do najważniejszych czynników wzrostu i kryteriów oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru. Kwestią kluczową jest stworzenie nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej, poprawa sposobu organizacji i zarządzania

systemem transportowym, jego bezpieczeństwa i niezawodności. Sieć publicznych dróg w AJ tworzą głównie drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Istotną rolę w aglomeracji pełnią drogi krajowe DK3, DK30 i DK5 (łącznie 118 km), natomiast stosunkowo krótkie odcinki drogi ekspresowej S3 i autostrady A4 (łącznie 17 km) położone są na północnych i zachodnich granicach AJ, stanowiąc jedynie drogi wyjazdowe z aglomeracji w wybranych kierunkach. Sieć dróg publicznych w AJ obejmuje ponad 3100 km dróg, w tym ponad 1550 km dróg gminnych, ponad 1150 km dróg powiatowych i niespełna 300 km dróg wojewódzkich. Jedynie 3 spośród 26 gmin AJ mają bezpośrednie połączenie z węzłami autostradowymi lub w ciągu dróg ekspresowych. Dojazd z niemal połowy obszarów AJ - część południowa i środkowo-zachodnia – do najbliższego węzła autostradowego zajmuje od 30 do 90 minut a do węzła drogi ekspresowej od 30 do 80 minut. Dzięki ponadprzeciętnie gęstej sieci dróg powiatowych, ogólna gęstość sieci drogowej AJ jest stosunkowo wysoka (130 km dróg na 100 km²) – wyższa od średniej wartości dla województwa (129 km dróg na 100 km²), ale niższa od średniej krajowej (138 km dróg na 100 km²). Gęsta sieć drogowa z dużym udziałem w niej dróg gminnych i powiatowych, oznacza konieczność ponoszenia przez samorząd lokalny wysokich nakładów na utrzymanie dróg. Mimo starań samorządów gminnych i powiatowych wiele odcinków dróg jest niedoinwestowana i wymaga napraw lub gruntownej modernizacji. W ciągu dróg krajowych i wojewódzkich poważnym problemem jest przebieg korytarzy tranzytowych przez tereny o gęstej zabudowie i centra miejscowości. Uzasadnione jest zatem wdrożenie działania mającego na celu budowę obwodnic na obszarze AJ, co umożliwi wyprowadzenie nadmiernego ruchu tranzytowego z miast z nieprzystosowaną do tego infrastrukturą drogową, przyczyniając się do poprawy płynności ruchu drogowego na obszarze AJ. Transport kolejowy pełnił ważną rolę w systemie komunikacyjnym obszarów tworzących AJ, aż do zapaści tego sektora na przełomie XX i XXI w., co skutkowało zawieszeniem ruchu na większości linii kolejowych na tym obszarze. Po serii znaczących inwestycji w przywrócenie operacyjności i efektywności kolejnictwa na Dolnym Śląsku, w szczególności przewozów pasażerskich, sytuacja w aglomeracji również uległa poprawie w odniesieniu do linii nr 274 i 311 oraz poddanych rewitalizacji a w zasadzie odbudowie przez DSDiK, linii nr 317, 336, 340 i odcinka linii nr 308. Poprawie uległy warunki świadczenia usług pasażerskich przewozów pociągami do Jeleniej Góry czy Szklarskiej Poręby, podjęto prace nad przywróceniem do sieci linii kolejowych prowadzących do Karpacza, Kowar, Mirska, Mysłakowic i Świeradowa-Zdroju. Jednakże bardzo duża część obszaru AJ wciąż pozostaje bez dostępu do komunikacji kolejowej (powiat złotoryjski, większość terytorium powiatu lwóweckiego, gminy Bolków i Leśna) mimo historycznie dobrze rozwiniętej sieci kolejowej na tych terenach. Niezbędne będzie poniesienie kolejnych nakładów inwestycyjnych, szczególnie na poziomie wojewódzkim i krajowym, celem przywrócenia połączeń kolejowych z takimi ośrodkami jak miasta Lwówek Śląski czy Złotoryja oraz modernizacji kluczowych odcinków linii kolejowych. Uwarunkowania infrastrukturalne, geograficzne (obszary górskie) oraz powiązany z nimi układ urbanistyczny AJ silnie wpływają na organizację transportu publicznego, którego oferta nie jest wystarczająco atrakcyjna dla mieszkańców, aby spowodować trwałą i masową

rezygnację z korzystania z indywidualnego transportu samochodowego. W tym celu identyfikuje się potrzebę dalszego rozwijania sieci transportu zbiorowego, poprawy stanu infrastruktury i usług świadczonych przez przewoźników oraz integracji poszczególnych form transportu.

Rysunek 3. System transportowy w AJ, linie kolejowe i główne drogi.



Zadaniem wymagającym pilnej interwencji jest poprawa stanu technicznego oraz modernizacja układu transportowego AJ. Celem jest połączenie AJ z krajowymi i międzynarodowymi ośrodkami wzrostu, poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz polepszenie dostępu do terenów atrakcyjnych inwestycyjnie i turystycznie. Uzasadnione jest wdrożenie działania mającego na celu realizację projektów zorientowanych na budowę spójnej sieci transportowej, co wzmocni możliwości rozwojowe całego obszaru funkcjonalnego, ale przede wszystkim przyczyni się do rozwijania konkurencyjności i ożywienia przedsiębiorczości obszaru.

4.4.4. Gospodarka odpadami

Wielkość odpadów komunalnych w AJ zebranych selektywnie zwiększyła się z 19 317,02 ton w 2017 do 27 332,01 ton w 2020 r. (wzrost o 8 014,99 ton), co jest oznaką korzystnego trendu upowszechniania segregacji odpadów, przy równoczesnym spadku niekorzystnego zjawiska gromadzenia odpadów wytworzonych i składowanych z 92 312,12 ton zebranych odpadów w 2017 r., do 87 379,88 ton odpadów w 2020 r. W zakresie gospodarki odpadami priorytetem jest realizacja założonych w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami celów dotyczących zagospodarowania wytworzonych odpadów oraz wdrażanie nowoczesnych technologii ich odzysku i unieszkodliwiania. Kluczowa jest budowa oraz modernizacja punktów selektywnej zbiórki odpadów. Konieczne jest również podjęcie działań związanych z wymianą taboru używanego przez firmy świadczące usługi związane z gospodarką odpadami na pojazdy zero i niskoemisyjne. Realizacja tych zadań wpłynie na ograniczenie ilości odpadów deponowanych na składowiskach, podniesie skuteczność selektywnej zbiórki odpadów oraz wpłynie na minimalizację kosztów obsługi gospodarki odpadami komunalnymi.

4.4.5. Gospodarka wodna

Zaopatrzenie w wodę oraz odbiór i unieszkodliwianie ścieków należą do podstawowych czynników wpływających na jakość życia mieszkańców. W przypadku 17 z 26 gmin AJ od 2013 roku notowany jest stopniowy wzrost zapotrzebowania na wodę, w przeciwieństwie do trendu na obszarze województwa, gdzie odnotowuje się systematyczny spadek zużycia wody. Na obszarze AJ proces wzrostu zużycia wody jest szczególnie widoczny w miejscowościach typowo turystycznych, takich jak Karpacz czy Szklarska Poręba. Zwiększony ruch turystyczny i rozwój infrastruktury hotelarsko – gastronomicznej wpływają na wzrost popytu na wodę oraz przyrost produkcji ścieków. Wzrost zapotrzebowania na wodę pitną, jak i wodę potrzebną do celów produkcyjnych wymaga podjęcia kroków związanych z zoptymalizowaniem procesów gospodarowania zasobami wodnymi, ochroną wód, minimalizowaniem zagrożeń związanych z występowaniem ekstremalnych zjawisk hydrologicznych. Powyższe działania mają niebagatelny wpływ na jakość i bezpieczeństwo życia mieszkańców.

Głównymi zdiagnozowanymi problemami na obszarze AJ w zakresie zaopatrzenia w wodę jest niedostatecznie rozwinięta sieć infrastruktury wodno-kanalizacyjnej wynikająca m.in. z charakterystyki fizjograficznej regionu oraz postępującego rozproszenia sieci osadniczej oraz uzależnienie ujęć wody od istniejącej sieci rzecznej, których dostępność warunkowana jest w znacznym stopniu od warunków atmosferycznych i zjawisk klimatycznych oraz narażona jest na większe zagrożenie występowania zanieczyszczeń biologiczno-chemicznych. Na stronie 42 w tabeli nr 4 zostały wskazane gminy niespełniające warunków zgodności z Dyrektywą 91/271/EWG której celem jest ochrona środowiska wodnego przed niekorzystnymi skutkami powodowanymi zrzutami niedostatecznie oczyszczonych ścieków.

Sprawne funkcjonowanie sieci wodociągowych i kanalizacyjnych pozwala na efektywne korzystanie z zasobów wodnych oraz pozytywnie oddziałuje na środowisko, zapobiegając wprowadzaniu do ekosystemu szkodliwych substancji. Uzasadnione jest zatem wdrażanie działań ukierunkowanych na rozwój niebieskiej i zielonej infrastruktury, małej retencji oraz zachowania obszarów retencji naturalnej, a także przeprowadzenie inwestycji mających na celu zapewnienie mieszkańcom AJ dostępu do czystej wody oraz sprawnego sposobu odprowadzania i oczyszczania ścieków.

4.4.6. Analiza SWOT - Sfera infrastrukturalna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Integracja działań gmin AJ w zakresie gospodarki odpadami i wodno-ściekowej i adaptacji do zmian klimatu w ramach ZIT AJ	Słabe powiązania transportowe na obszarze AJ oraz z głównymi ośrodkami miejskimi kraju i państw ościennych
Obszary nadające się pod OZE: farmy fotowoltaiczne, elektrownie wiatrowe, elektrownie wodne	Brak nowoczesnych centrów integracji transportu publicznego oraz parkingów buforowych w centrach turystyki górskiej
Stosunkowo dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna na terenach zurbanizowanych	Brak dobrze przygotowanej i zintegrowanej sieci dróg i tras rowerowych pełniących funkcje turystyczne i transportowe, niewystarczająca infrastruktura rowerowa.
Gęsta sieć dróg utwardzonych	Niedostateczna przepustowość sieci infrastruktury transportowej, degradacja istniejących sieci
Wysoki procent pokrycia terenów Planami Zagospodarowania Przestrzennego	Zróżnicowany poziom zaspokojenia potrzeb w dziedzinie infrastruktury wodnej i kanalizacyjnej
Rozbudowana sieć linii kolejowych, czynnych i możliwych do rewitalizacji.	Wysoka energochłonność budynków z dużym odsetkiem nieekologicznych źródeł ciepła
	Brak efektywnej instalacji do przetwarzania wytworzonych odpadów komunalnych
	Zbyt niski udział produkcji energii ze źródeł odnawialnych.
	Niski poziom e-usług
	Niewykorzystany potencjał istniejących linii kolejowych, znaczna degradacja linii
	Zły stan powietrza w sezonie grzewczym na terenach zabudowanych, w tym na obszarze strefy uzdrowiskowej
	Marginalizacja i zagrożenie wykluczeniem komunikacyjnym dużych grup ludności
	Niedoinwestowanie terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną, drogi, sieć wodociągową i kanalizacyjną

	Duże obszary o znacznym poziomie wykluczenia komunikacyjnego
	Zdegradowana substancja mieszkaniowa
SZANSE	ZAGROŻENIA
Rozwój technologii informatycznych i ich wykorzystania w systemach zarządzania zasobami komunalnymi	Niedostateczne uwzględnienie potrzeb transportowych AJ w krajowej polityce transportowej
Rozwój i wykorzystanie nowych technologii energetycznych bazujących na źródłach czystej energii	Brak działań zaradczych zapobiegających zagrożeniom klimatycznym, przeglądy i budowa umocnień przeciwpowodziowych, ochrona zasobów wody itd.
Wdrażanie działań na rzecz cyfryzacji i przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu	Zmniejszenie dostępności środków publicznych na modernizację i remonty istniejącej infrastruktury transportowej
Rozwój transportowych powiązań wewnątrz krajowych i międzynarodowych	Szybsza degradacja infrastruktury ze względu na wzrost częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych.
Wzrost świadomości korzyści z inwestycji w OZE	
Plany odbudowy i modernizacji linii kolejowych na Dolnym Śląsku	

Tabela 5. Analiza SWOT - Sfera infrastrukturalna

4.5. Sfera środowiska naturalnego

Sfera środowiska naturalnego w AJ ma istotny wpływ zarówno na jakość życia mieszkańców – ich zdrowie, bezpieczeństwo i poczucie komfortu - oraz na warunki działalności rolniczej, jak również jest silnie powiązana ze sferą gospodarczą AJ, w której ważny udział ma sektor turystyki. Walory krajobrazowe i przyrodnicze stanowią główny atut regionu przyciągający coraz większą liczbę turystów do AJ.

4.5.1. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych

Pod względem różnorodności biologicznej oraz rangi walorów krajobrazowych Aglomeracja Jeleniogórska należy do najbardziej atrakcyjnych regionów Polski. Dowodzi tego utworzenie na jej terenie licznych obszarów chronionych. W regionie występują wszystkie formy ochrony przyrody ujęte w polskim prawodawstwie: Karkonoski Park Narodowy, 3 parki krajobrazowe, 9 rezerwatów przyrody, 3 obszary chronionego krajobrazu, 18 obszarów sieci NATURA 2000, 2 użytki ekologiczne, 3 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowisko dokumentacyjne, 23 pomniki przyrody oraz obszary objęte porozumieniami międzynarodowymi.

Skupienie tak wielu terenów chronionych na stosunkowo niewielkiej powierzchni świadczy o niepowtarzalnych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Aglomeracji Jeleniogórskiej.

Szczególnie zatem istotne jest budzenie świadomości ekologicznej mieszkańców i ochrona tychże unikatowych zasobów przyrodniczych dla przyszłych pokoleń. Należy dołożyć wszelkich starań, by utrzymać przyrodę w niezniszczonym stanie, a celowy jest rozwój infrastruktury związanej z bezpiecznym dostępem do jej zasobów. Racjonalne korzystanie z zasobów środowiska może prowadzić do zrównoważonego rozwoju gospodarczego, gdyż od jakości przestrzeni, różnorodności krajobrazowej zależy atrakcyjność regionu i jego zdolność do budowania przewagi konkurencyjnej, jak również do tworzenia miejsc atrakcyjnych turystycznie do czynnego i biernego wypoczynku.

Mając na względzie ochronę zagrożonych siedlisk przyrodniczych, gatunków i ekosystemów uzasadnione jest stworzenie bądź unowocześnienie niezbędnej infrastruktury obiektów służących ochronie różnorodności biologicznej. Konieczne jest pogodzenie rozwoju aktywnych form turystyki z zabezpieczeniem obszarów chronionych przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów poprzez budowę lub modernizację ścieżek dydaktycznych, ścieżek rowerowych, szlaków, parkingów, punktów i wież widokowych. Niezbędne jest również tworzenie miejsc ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime, w tym np.: banki genowe, rewaloryzacja i rewitalizacja parków miejskich, kształtowanie i pielęgnacja zadrzewień przydrożnych. Niewątpliwie istotne jest ciągłe podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców AJ, prowadzącej do zmiany postaw w zakresie ochrony przyrody. Z tego względu zasadne jest wspieranie ośrodków edukacji ekologicznej oraz prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych.

4.5.2. Klimat i jakość powietrza

Współczesnym problemem coraz częściej występującym na terenie AJ są gwałtowne opady deszczu, lokalne podtopienia, powodzie oraz susze. Postępujące zmiany klimatu mają coraz większy wpływ na gospodarkę oraz mieszkańców AJ. Konieczne jest podjęcie kroków związanych z adaptacją gmin z terenu AJ do zmian klimatu tj. dostosowania do obecnych oraz oczekiwanych zmian klimatu i ich skutków. Zanieczyszczenia powietrza oddziałują bezpośrednio na stan środowiska przyrodniczego oraz na zdrowie ludzi. Ponadto wywołują niekorzystne procesy w ochronnej warstwie ozonowej oraz wpływają na zmiany klimatu. Ważną cechą zanieczyszczeń powietrza jest możliwość ich przenoszenia na znaczne odległości. Zatem poprawa jakości powietrza to nie tylko troska o środowisko naturalne, ale przede wszystkim o jakość życia i zdrowie mieszkańców. Na obszarze AJ najpoważniejszym zdiagnozowanym problemem w kwestii czystości powietrza jest okresowe zanieczyszczenie powietrza pyłami zawieszonymi, nasilające się znacznie w okresie grzewczym, kiedy eksploatowane są nieekologicznie źródła ciepła. W dwóch z trzech stacji pomiarowych Państwowego Monitoringu Środowiska zlokalizowanych w AJ zanotowano przekroczenia norm emisji pyłu zawieszonego PM₁₀, przy czym jedyna stacja, w której nie odnotowano podobnych przekroczeń, znajduje się na szczycie góry Śnieżka – z dala od źródeł

zanieczyszczeń takich jak przydomowe piece na węgiel. W dłuższej perspektywie utrzymujący się zły stan powietrza może powodować nasilenie się procesów ucieczki w poszukiwaniu lepszej jakości środowiska. Konsekwencją mogą być znaczące straty wizerunkowe, co może mieć negatywny wpływ na ruch turystyczny czy poziom inwestycji w AJ.

W celu poprawy jakości powietrza w Aglomeracji Jeleniogórskiej należy podejmować działania proekologiczne związane głównie z odnawialnymi źródłami energii, wymianą systemów grzewczych, inwestycjami mającymi na celu zmniejszenie zużycia energii oraz modernizacją instalacji oczyszczania spalin. Należy dążyć do ograniczenia emisji ze źródeł komunikacyjnych oraz niskiej emisji z sektora komunalno-mieszkaniowego. W celu zmniejszania uciążliwości środowiskowych związanych z transportem drogowym należy prowadzić prace polegające m.in. na przebudowie i remontach odcinków dróg, przebudowie miejsc szczególnie niebezpiecznych dla ruchu, budowie obwodnic, rozbudowie sieci ścieżek rowerowych. Ograniczanie niskiej emisji realizować należy m.in. poprzez termomodernizację budynków mieszkalnych oraz użyteczności publicznej (szkół, przedszkoli), podłączanie budynków do sieci ciepłowniczej oraz wymianę systemów grzewczych. Podstawą do zmian jest edukacja proekologiczna i związane z nią kampanie informacyjne uświadamiające mieszkańcom AJ wagę problemu.

Pośród działań poświadanych na rzecz poprawy jakości powietrza w AJ należy wymienić realizację projektów, których celem będzie:

- zwiększenie liczby przyłączeń do sieci ciepłowniczej oraz wymiana źródeł ciepła;
- zwiększenie efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej poprzez przeprowadzenie głębokiej termomodernizacji budynków, rozwój kogeneracji oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza ze źródeł komunikacyjnych polegające na zakupie niskoemisyjnego taboru komunikacji publicznej, przebudowie i remontach dróg, celem polepszenia płynności jazdy, co z kolei powoduje mniejszą emisję spalin do powietrza;
- poprawa komfortu i bezpieczeństwa funkcjonowania węzłów przesiadkowych komunikacji publicznej;
- rozwój systemu ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej;
- kształtowanie kultury mobilności sprzyjającej zwiększaniu udziału ekologicznych środków transportu (samochody elektryczne, komunikacja zbiorowa, rowerowa i piesza);
- modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne;
- promocja rozwiązań niskoemisyjnych pośród mieszkańców AJ oraz prowadzenie akcji uświadamiających zagrożenia zdrowotne wynikające ze złego stanu powietrza.

Istotnym elementem działań adaptacyjnych i zwiększających odporność na zmiany klimatu są inwestycje w zieloną i niebieską infrastrukturę oraz wprowadzanie takich rozwiązań przy wszystkich realizowanych przedsięwzięciach infrastrukturalnych dotyczących zagospodarowania przestrzeni,

budowy czy przebudowy obiektów i budynków. Rozwiązania z zakresu niebieskiej i zielonej infrastruktury służą poprawie jakości powietrza przez filtrację zanieczyszczeń i produkcję tlenu przez rośliny, obniżeniu temperatury na terenach zurbanizowanych przez cieniowanie i parowanie wody przez rośliny oraz zmniejszeniu ryzyka powodzi przez retencję i infiltrację wody opadowej przez rośliny i glebę. Działania takie mają pozytywny wpływ na zdrowie i samopoczucie mieszkańców oraz przyczyniają się do zwiększenia bioróżnorodności poprzez przywracanie naturalnych i tworzenie nowych siedlisk dla różnych gatunków roślin i zwierząt. Dodatkowym walorem takich rozwiązań jest urozmaicenie krajobrazu miejskiego oraz zwiększenie jego atrakcyjności estetycznej, co pozostaje zgodne z założeniami Nowego Europejskiego Bauhausu.

Na obszarze AJ w odniesieniu do zielonej i niebieskiej infrastruktury identyfikuje się potrzebę realizacji takich działań adaptacyjnych jak: poprawa stanu i zwiększania powierzchni terenów zielonych, w tym m.in. parków miejskich i gminnych, skwerów, zielonych podwórek, tworzenie zielonych ścian i dachów, zielonych przystanków a w zakresie zwiększania potencjału retencyjnego - tworzenie ogrodów deszczowych, łąk kwietnych, skrzyni chłonnych, rowów bioretencyjnych i infiltracyjnych, wykorzystanie podłoży strukturalnych, likwidacja powierzchni nieprzepuszczalnych, renaturyzacja obecnych i tworzenie nowych cieków i oczek wodnych. Wymienione działania oddziałują pozytywnie również na gospodarkę wodną obszaru i powinny być realizowane jako odrębne projekty oraz jako elementy innych inwestycji w przestrzeni publicznej.

4.5.3. Analiza SWOT - Sfera środowiska naturalnego

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Dobre warunki geograficzne do wzrostu produkcji energii z OZE (fotowoltaika, energia wodna, geotermia)	Nadmierna zabudowa na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych i silna suburbanizacja
Bogate i zróżnicowane walory przyrodnicze i krajobrazowe, w tym o charakterze wieloprzestrzennym – park narodowy oraz parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, Kraina Wygasłych Wulkanów, Obszar Natura 2000	Ukształtowanie terenu zwiększające wrażliwość na skutki zmian klimatu
Występowanie różnorodnych rezerw zasobów naturalnych, w tym wód termalnych	
Wysoka jakość środowiska naturalnego na obszarach pozamiejskich	
SZANSE	ZAGROŻENIA
Wzrost świadomości społeczeństwa dotyczący kwestii wpływu człowieka na środowisko, przeciwdziałanie skutkom zmiany klimatu i potrzeby ochrony walorów przyrodniczych	Degradacja środowiska naturalnego w związku z niekontrolowanym napływem turystów i rozwojem usług dla nich

Realizacja założeń Europejskiego Zielonego Ładu, wspieranie transformacji w kierunku gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej we wszystkich sektorach, z oddzieleniem wzrostu gospodarczego od zużywania zasobów	Niewystarczający poziom środków finansowych na rewitalizację oraz działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu
Wprowadzenie zintegrowanych rozwiązań w zakresie zrównoważonej turystyki	Silna presja osadnicza na tereny o wysokich walorach krajobrazowych, w tym na terenach górskich
	Globalne zagrożenia związane z postępującymi zmianami klimatycznymi
	Nadmierna eksploatacja zasobów przyrodniczych
	Odstąpienie od realizacji działań na rzecz osiągnięcia celów klimatycznych

Tabela 6. Analiza SWOT - Sfera środowiska naturalnego

5. Plan finansowy

Zakres przedmiotowy wsparcia ZIT AJ jest ukierunkowany i dotyczy trzech celów polityki:

- Cel Polityki 2. Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa, dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zrównoważonej mobilności miejskiej;
- Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych;
- Cel Polityki 5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych.

Dodatkowo istnieje możliwość podjęcia interwencji na rzecz budowania partnerstwa lokalnego w AJ, rozwijania współpracy w ramach mechanizmu ZIT AJ, zdolności i kompetencji w sferze planowania strategicznego, w tym przygotowania i wdrażania Strategii ZIT AJ, oraz wspierania realizacji projektów zintegrowanych w ramach ZIT AJ. Wsparcie na te cele, możliwe będzie w ramach projektów współfinansowanych z pomocy technicznej EFS+ w FEDS.

Projekty realizowane na podstawie Strategii ZIT AJ będą współfinansowane zgodnie z warunkami określonymi w Rozporządzeniu ogólnym, Umowie partnerstwa, programie FEDS i Szczegółowym Opisie Programu FEDS, programie FEnIKS i Szczegółowym Opisie Programu FEnIKS oraz w Wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków na lata 2021-2027 wydanych przez Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej. W przypadku projektów współfinansowanych z EFRR lub EFS+ w ramach programu FEDS zasadniczo maksymalny poziom dofinansowania projektów ze środków UE wynosi 70% zgodnie z zapisami Rozporządzenia ogólnego dotyczącymi wsparcia regionów w okresie przejściowym. W przypadku

określenia w regulaminie naboru możliwości współfinansowania poszczególnych typów projektów środkami krajowymi w ramach programu FEDS, poziom współfinansowania projektów może zostać zwiększony zgodnie z zasadami zwiększenia wsparcia o środki z budżetu państwa i proporcjonalnie do limitu dostępnych środków. Alokacja ze środków FEDS 2021-2027 przeznaczonych na współfinansowanie wdrażania instrumentu ZIT AJ i realizację celów Strategii ZIT AJ w podziale na cele szczegółowe została przedstawiona w tabeli 6, w oparciu o załącznik do uchwały nr 7290/VI/23 Zarządu Województwa Dolnośląskiego w sprawie przyjęcia propozycji podziału środków na realizację podejścia terytorialnego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 z dnia 31 lipca 2023 r. zmienionej uchwałą nr 999/VII/24 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 14 listopada 2024 r. z późn. zm.²

Cel polityki	Priorytet FEDS	Cel szczegółowy FEDS	Alokacja w €	Fundusz
CP 2 Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem,	Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku	RSO2.1. Wsparcie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	2 220 000	EFRR
		RSO2.5. Wsparcie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	24 698 495	EFRR
		RSO2.7. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	4 902 211	EFRR

² Ostateczna wysokość alokacji może ulec zmianie, w tym w odniesieniu do poszczególnych celów szczegółowych FEDS, a wynikać będzie z łącznej wartości wsparcia UE dla projektów strategicznych pozytywnie zaopiniowanych przez IZ FEDS wraz ze Strategią ZIT AJ oraz z wysokości wsparcia udzielonego dla projektów wybranych do dofinansowania, dla których podpisano umowę o dofinansowanie projektu.

oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	Priorytet: 3. Fundusze Europejskie na rzecz mobilności miejskiej Dolnego Śląska	RSO2.8. Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	8 275 793	EFRR
CP5 Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych	Priorytet: 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska	RSO5.1 Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	11 992 808	EFRR
CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	Priorytet: 8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku	ESO4.6 Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	900 000 (przedszkola)	EFS+
			1 449 195 (edukacja zawodowa)	EFS+

	Priorytet: 7 Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsk	ESO4.11 Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	1 667 755	EFS+
PT - Pomoc Techniczna	Priorytet: 11 Pomoc Techniczna EFS+	PT.1 - Pomoc Techniczna	428 714	EFS+

Tabela 7. Alokacja ze środków FEDS 2021-2027 przeznaczonych na współfinansowanie wdrażania instrumentu ZIT AJ

Dodatkowym źródłem wsparcia dla projektów opisanych w Strategii ZIT AJ będą środki pochodzące z programów krajowych, w szczególności na inwestycje w obszarze rozwoju systemów mobilności miejskiej w ramach programu FEnIKS. Wartość koperty na realizację projektów dotyczących transportu miejskiego w ramach FEnIKS wynosi 180 mln PLN. W przypadku projektów realizowanych ze współfinansowaniem z Funduszu Spójności w ramach koperty dla ZIT AJ dotyczącej działania FENX.03.01 Transport miejski, maksymalny poziom dofinansowania projektów ze środków UE wynosi 85%. Projekty realizowane ze wsparciem z programu FEnIKS będą komplementarne do projektów z zakresu mobilności miejskiej, wdrażanych w ramach ZIT AJ ze wsparciem z programu FEDS.

Wsparcie projektów realizowanych w ramach Strategii ZIT AJ odbywać się będzie wyłącznie w formie dotacyjnej, bez zastosowania instrumentów finansowych.

6. Wizja, cele rozwojowe i działania do realizacji w ramach ZIT AJ

Wizja

Realizacja ZIT AJ jest ukierunkowana na osiągnięcie wizji AJ w perspektywie roku 2029, zapisanej w poniższy sposób:

- AJ nowoczesnym obszarem, o wielu funkcjach regionalnych, stanowiącym jeden z głównych ośrodków rozwoju Dolnego Śląska, miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców i przedsiębiorców, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą spójności społecznej, konkurencyjnym miejscem zamieszkania i wypoczynku, z rozwiniętą ofertą edukacyjną wykorzystującą technologie TIK i powiększającym się rynkiem pracy.
- AJ obszarem rozwiniętej przedsiębiorczości, z innowacyjnym sektorem czystego przemysłu i nowych technologii oraz z konkurencyjnym rynkiem pracy i atrakcyjną ofertą inwestycyjną dla firm.
- AJ centrum turystyki aktywnej i uzdrowiskowej o znaczeniu krajowym rozwijanej w sposób zrównoważony z zachowaniem walorów przyrodniczych obszaru.
- AJ zintegrowanym obszarem, dobrze skomunikowanym zewnątrz i wewnątrz, z ekologicznym publicznym transportem zbiorowym, uporządkowaną gospodarką wodno-ściekową, wykorzystującym odnawialne źródła energii i ograniczającym niekorzystne oddziaływania na środowisko naturalne.
- AJ to społeczność obywatelska stwarzająca warunki dla mieszkańców do samorealizacji zawodowej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, dbająca o estetykę przestrzeni publicznych, ochronę wartości kulturowych i przyrodniczych, bogata w błękitno-zieloną infrastrukturę oraz zapewniająca poczucie bezpieczeństwa swoim mieszkańcom.

Cel strategiczny ZIT AJ

Pogłębianie integracji obszaru AJ w spójny organizm wzmacniający swoją konkurencyjność poprzez rozwój dostępności komunikacyjnej, innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki oraz potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego, dla poprawy jakości życia mieszkańców.

Realizacji celu strategicznego służyć będą trzy cele operacyjne, w ramach których niezbędne będzie podjęcie łącznie sześciu działań obejmujących szeroki zakres przedmiotowy interwencji.

Cele operacyjne przyporządkowane zostały trzem głównym obszarom rozwojowym AJ: gospodarce, sferze infrastruktury i środowiska oraz potencjałowi społecznemu, turystycznemu, przyrodniczemu i kulturowemu AJ.

Interwencja w ramach mechanizmu ZIT AJ ukierunkowana zostanie na wybrane potrzeby zdiagnozowane dla obszaru AJ. Wsparcie udzielone na realizację projektów w ramach ZIT AJ będzie stymulować i uzupełniać komplementarne procesy rozwojowe na obszarze AJ, zarówno organizacyjne, jak i inwestycyjne finansowane ze środków publicznych europejskich i krajowych oraz prywatnych.

Tabela celów:

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działania
<i>Pogłębianie integracji obszaru AJ w spójny organizm wzmacniający swoją konkurencyjność poprzez rozwój dostępności komunikacyjnej, innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki oraz potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego, dla poprawy jakości życia mieszkańców.</i>	Cel operacyjny 1: Rozwijanie zrównoważonej gospodarki AJ	Działanie 1.1: Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ
	Cel operacyjny 2: Integracja obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska	Działanie 2.1: Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ
		Działanie 2.2: Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ
		Działanie 2.3: Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych
	Cel operacyjny 3: Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ	Działanie 3.1: Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku
		Działanie 3.2: Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej

Tabela 8. Tabela celów i działań Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029

Podejście zintegrowane

Kierując się określoną wizją i zdefiniowanym celem strategicznym a także wyznaczonymi celami operacyjnymi, przy programowaniu realizacji działań odpowiadających na potrzeby zidentyfikowane w niniejszej strategii zastosowano podejście zintegrowane polegające na zaplanowaniu, przygotowaniu i wyborze do wdrażania projektów strategicznych w sposób skoordynowany i z nastawieniem na synergię ich efektów na poziomie AJ. Projekty strategiczne wskazane w Strategii mają charakter zintegrowany oraz tworzą wiązki projektów powiązane ze sobą merytorycznie i nakierowane na osiągnięcie wspólnego efektu. Korzyści z zastosowania podejścia zintegrowanego dotyczą rozwoju obszaru w sposób bardziej zrównoważony - podejście takie uwzględnienia różnorodne aspekty rozwoju terytorialnego i ich wzajemne oddziaływania - gospodarkę, środowisko, kwestie społeczne, inwestycje infrastrukturalne, dziedzictwo kulturowe i turystykę. Zaplanowanie działań w sposób skoordynowany i uzgodniony na poziomie aglomeracyjnym umożliwia uwzględnienie różnorodnych potrzeb i interesów mieszkańców terytorium. Współpraca reprezentantów władz samorządowych i lokalnych społeczności związana z przygotowaniem i wdrażaniem strategii rozwoju terytorialnego, pozwala na stworzenie miejsca, które spełnia potrzeby i oczekiwania różnych grup społecznych z poszanowaniem lokalnej specyfiki poszczególnych części obszaru. Podejście zintegrowane w planowaniu i realizacji działań rozwojowych pomaga również na optymalne wykorzystanie dostępnych zasobów terytorium. Dotyczy to zarówno zasobów naturalnych, infrastruktury i przestrzeni, jak i potencjału ludzkiego, w tym kapitału społecznego i kulturowego. Podejmowanie wspólnych inicjatyw o znaczeniu strategicznym przyczynia się do łatwiejszego osiągnięcia zrównoważonego i harmonijnego rozwoju terytorium służącego poprawie jakości życia mieszkańców oraz wzrostu jego atrakcyjności i konkurencyjności.

Projekty strategiczne uwzględnione w Strategii zostały przyporządkowane do celów operacyjnych i konkretnych działań według typów przedsięwzięć (Typy projektów). Do każdego z typów przypisane zostały pojedyncze projekty zintegrowane – projekty partnerskie i/lub wiązki projektów powiązanych ze sobą tematycznie. Wiazki projektów oraz pojedyncze projekty zintegrowane wykazują wzajemną komplementarność a ich realizacja zapewnia wspólny efekt, rezultat lub służące wspólnemu celowi produkty końcowe. Wszystkie projekty strategiczne zaplanowane w Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 są uzasadnione zarówno w części diagnostycznej, jak i części w kierunkowej dokumentu. Dzięki zastosowaniu podejścia zintegrowanego pojedyncze projekty zintegrowane oraz wiązki projektów mają wpływ na mieszkańców więcej niż 1 gminy AJ, a także będą realizować jeden lub kilka z następujących celów:

1. wspieranie rozwoju gospodarczego;
2. dążenie do neutralności klimatycznej;
3. zwiększenie dostępności do usług publicznych;
4. realne przełożenie się na poprawę jakości życia mieszkańców;
5. opieranie się na inteligentnym zarządzaniu.

W tabeli poniżej przedstawiona została logika Strategii z zastosowaniem podejścia zintegrowanego.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie	Typ projektu	Podejście zintegrowane
Pogłębianie integracji obszaru AJ w spójny organizm wzmacniający swoją konkurencyjność poprzez rozwój dostępności komunikacyjnej, innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki oraz potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego, dla poprawy jakości życia mieszkańców.	1. Rozwijanie zrównoważonej gospodarki AJ	1.1 Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ	1.1.1. Edukacja zawodowa – ZIT AJ	Projekt zintegrowany Akademia zawodowców
	2. Integracja obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska	2.1 Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ	2.1.1 Efektywność energetyczna w budynkach publicznych - ZIT AJ	Wiązka projektów nr 1. Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej – ZIT AJ
			2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Wiązka projektów nr 2. Gospodarka ściekowa – ZIT AJ
		2.2 Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ	2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Wiązka projektów nr 3. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ
			2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Wiązka projektów nr 4. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ
		2.3 Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych	2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Wiązka projektów nr 5. Przyroda i klimat - ZIT AJ
	3. Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ	3.1 Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku	3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny	Wiązka projektów nr 7. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - kultura, dziedzictwo i turystyka
				Wiązka projektów 8. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - atrakcyjna i bezpieczna przestrzeń publiczna
				Projekt zintegrowany E-usługi publiczne w Gminach: Gryfów Śląski, Lubomierz I Mirsk
				Projekt zintegrowany

				<i>Komputerowa rewolucja gmin Świerzawa i Wojcieszów</i>
				Projekt zintegrowany <i>e-usługi publiczne w Gminach Złotoryja i Pielgrzymka</i>
				Wiązka projektów nr 9. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - strategia i partnerstwo terytorialne
		3.2 Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej	3.2.1. Wspieranie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Wiązka projektów nr 6. Edukacja przedszkolna w AJ
			3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych	Projekt zintegrowany <i>Sąsiedzka pomoc ma moc</i>
				Projekt zintegrowany <i>Wiązka usług społecznych dla rodzin dzieci ze spektrum autyzmu</i>

Tabela 9. Matryca celów Strategii ZIT AJ z uwzględnieniem podejścia zintegrowanego.

Cel operacyjny 1: Rozwijanie zrównoważonej gospodarki AJ

Rozwój gospodarczy AJ stymulowany jest dzięki środkom prywatnym, inwestycjom publicznym oraz funduszom na rzecz aktywizacji i rozwoju przedsiębiorczości, które są wdrażane przez instytucje otoczenia biznesu. Gospodarka AJ powinna rozwijać się wielotorowo, wykorzystując endogeniczne potencjały subregionu, z udziałem przedsiębiorstw z branż innowacyjnych oraz czystego przemysłu, celem uniknięcia ryzyka gospodarki monokulturowej zależnej od jednego sektora – turystyki. Branża turystyczna powinna ewoluować z rozwoju podażowego w kierunku zmiany jakościowej z uwzględnieniem jej zrównoważonego rozwoju. Interwencja w ramach instrumentu ZIT AJ w perspektywie 2021-2027 służyć będzie bezpośrednio wsparciu potencjału kadr niezbędnych dla rozwoju gospodarki subregionu, poprzez poprawę dostępności wysokiej jakości edukacji zawodowej na obszarze ZIT AJ.

Działanie 1.1: Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ

O niewystarczającym potencjale gospodarczym AJ świadczy szereg czynników, takich jak relatywnie: niska liczba podmiotów gospodarki narodowej, niskie dochody JST z udziału w podatkach, niskie nakłady na działalność innowacyjną czy kurczący się sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Dane statystyczne stanowią odzwierciedlenie trudności przedsiębiorców z utrzymaniem konkurencyjności firm

i przystosowania się do zmieniających się warunków na rynku. Stale rosnąca presja technologiczna i kosztowa ze strony konkurencji o zasięgu regionalnym, krajowym a dzięki sieci internet coraz częściej globalnym, wymaga innowacyjnego podejścia do biznesu oraz szybkiego wdrażania nowych technologii.

Postępująca technologizacja wszystkich branż wymaga inwestycji w wyposażenie przedsiębiorstw oraz odpowiednio przygotowanych kadr, wyposażonych w wiedzę i praktyczne umiejętności umożliwiające efektywne wykorzystanie coraz bardziej zaawansowanych technologicznie narzędzi pracy. Zglobalizowany rynek zwiększa dynamikę zmian w zachowaniach konsumenckich, co powoduje konieczność dostosowywania modeli biznesowych i oferty przedsiębiorstw do nowych warunków dla utrzymania i podniesienia konkurencyjności firm. Dotyczy to również branż handlu i usług, w tym turystycznych, w których dzięki narzędziom cyfrowym znacząco wzrósł poziom konkurencji, a wysoka podaż towarów i usług wpływa negatywnie na dochody z działalności lokalnych firm i ich mniejsze zdolności inwestycyjne w infrastrukturę czy wiedzę. Obserwowane na terenie AJ niedostosowanie kompetencji mieszkańców do zmieniających się potrzeb rynku pracy ogranicza możliwości rozwojowe lokalnych firm, co skutkuje niskim popytem wewnętrznym na zasoby pracy, a to z kolei bezpośrednio wpływa na niekorzystną sytuację dochodową mieszkańców (niższy od średniej krajowej poziom wynagrodzeń brutto) i ich zdolności konsumpcyjne i inwestycyjne, które powinny napędzać lokalną gospodarkę. Konieczne jest wielowymiarowe wspieranie rozwoju przedsiębiorczości poprzez doradztwo specjalistyczne, transfer technologii, wdrażanie innowacji oraz rozwiązań cyfrowych, jak również poprzez dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, w tym zgodnie z zasadą uczenia się przez całe życie. Pozyskanie przez podmioty z obszaru AJ wsparcie na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, uzbrojenia terenów inwestycyjnych, zwiększenia konkurencyjności firm, wzmocnienia oferty IOB oraz aktywizacji współpracy nauki i biznesu możliwe będzie w ramach działań wdrażanych w programach krajowych i regionalnym poza mechanizmem ZIT AJ.

Jednym z podstawowych warunków zrównoważonego rozwoju gospodarki jest stały dopływ kadr wyposażonych w kwalifikacje dopasowane do wymogów rynku pracy. Zapewnienie odpowiedniej liczby wykwalifikowanych pracowników jest niezbędne do utrzymania konkurencyjności i zwiększenia produktywności przedsiębiorstw z obszaru AJ. Coraz bardziej konkurencyjny i w wielu sektorach zglobalizowany rynek stanowi szansę na szybszy rozwój, ale jednocześnie wymaga od przedsiębiorców radzenia sobie z coraz liczniejszymi wyzwaniami wynikającymi z nieustającego postępu technologicznego, cyfryzacji gospodarki, coraz wyższych standardów świadczonych usług i rosnących oczekiwań konsumentów. Pomimo postępującej technologizacji czynnik ludzki wciąż pozostaje kluczowy w rozwoju przedsiębiorstw, a wiedza i kompetencje pracowników stanowią zasób pozwalający skutecznie dostosowywać się do ciągłych zmian na rynku.

Mimo relatywnie niskiego poziomu bezrobocia w AJ, którego wartość jest zbliżona do stopy bezrobocia naturalnego, niezbędnej dla rotacji na rynku pracy, zapewnienie dopływu wykwalifikowanych kadr do lokalnej gospodarki jest konieczne dla utrzymania konkurencyjności lokalnych firm oraz umożliwienia mieszkańcom regionu uzyskiwania lepszych warunków zatrudnienia, które w nierozrywany sposób powiązane są z kondycją przedsiębiorstw i ich perspektywami rozwoju. Lepsze dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, które zachęci większą liczbę osób do podejmowania edukacji zawodowej finalnie powinno przyczynić się do bardziej płynnej zastępowalności pokoleń na regionalnym rynku pracy, a także ułatwić zrównoważony rozwój lokalnej gospodarki, dzięki większej podaży pracowników o kompetencjach poszukiwanych w regionie, co może ograniczyć odpływ młodych ludzi z obszaru AJ oraz zmniejszyć koszty przedsiębiorstw związane z pozyskiwaniem pracowników spoza AJ.

Jednym z najważniejszych wyzwań w obszarze edukacji jest podnoszenie poziomu kompetencji i kwalifikacji oraz lepsze dopasowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy. Rozwijająca się dynamicznie gospodarka wymaga od osób wchodzących na rynek pracy zarówno posiadania praktycznych umiejętności dopasowanych do potrzeb pracodawców, jak również elastyczności, kreatywności i przygotowania na zmiany.

Konieczne jest wzmocnienie potencjału szkół prowadzących kształcenie zawodowe oraz rozwijanie szkolnictwa branżowego dopasowanego do regionalnych specjalizacji umożliwiającego zdobycie kwalifikacji zawodowych, zgodnych z aktualnym i prognozowanym zapotrzebowaniem rynku pracy, w tym z uwzględnieniem rozwoju zielonych kompetencji.

W tym celu konieczna jest realizacja zintegrowanych działań na rzecz podniesienia jakości i konkurencyjności szkolnictwa zawodowego m.in. poprzez zapewnienie uczniom, w tym uczniom w niekorzystnej sytuacji, możliwości rozwijania kompetencji uniwersalnych i zawodowych na kierunkach dopasowanych do lokalnego rynku pracy, w tym także zawodów przyszłości oraz poprzez dalsze włączanie pracodawców w proces kształcenia zawodowego oraz upowszechnienie kształcenia w miejscu pracy i praktycznego kształcenia zawodowego, uwzględniającego najnowsze trendy technologiczne. Istotnym elementem uzupełniającym zintegrowane działania w zakresie edukacji zawodowej będzie również poprawa stanu infrastruktury (wyposażenie pracowni) oraz jej dostosowanie do zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych osób uczących się, w tym potrzeb wynikających z niepełnosprawności lub innej niekorzystnej sytuacji.

Ofertę edukacyjną uzupełnić należy również o doradztwo zawodowe, które będzie naprowadzać uczniów na właściwie dobraną ścieżkę edukacyjną i zawodową, wynikającą z ich indywidualnych możliwości i zainteresowań, z uwzględnieniem warunków i zapotrzebowania na rynku pracy. Rozwój i doskonalenie systemu doradztwa zawodowego obejmować powinien w szczególności zwiększenie

dostępności doradztwa dla uczniów, włączenie rodziców w proces doradztwa oraz podnoszenie kompetencji doradców zawodowych.

W kontekście potrzeb AJ zintegrowane działania powinny służyć poprawie atrakcyjności oferty placówek szkolnictwa zawodowego, zwiększeniu zainteresowania wśród uczniów podejmowaniem nauki w tych placówkach oraz poprawie poziomu zdawalności egzaminów zawodowych. W ramach obszaru edukacji zawodowej rekomendowane jest poszerzenie oferty edukacyjnej AJ o projekty realizowane na terenie wszystkich powiatów AJ: karkonoskiego, lwóweckiego, złotoryjskiego oraz miasta na prawach powiatu - Jeleniej Góry dotyczące:

- wyposażania uczniów w umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe oraz wsparcia potencjału wszystkich uczniów, w szczególności z grup w niekorzystnej sytuacji - m.in. poprzez kształtowanie umiejętności zawodowych uczniów, w szczególności w formach praktycznych, nabywanie przez nich dodatkowych umiejętności zawodowych, uprawnień zawodowych i kwalifikacji rynkowych zwiększających ich szanse na rynku pracy, programy pomocy stypendialnej, staże i praktyki zagraniczne dla uczniów;
- doskonalenia pracy szkoły i ośrodków szkolenia zawodowego;
- podnoszenia kompetencji nauczycieli oraz innych kadr systemu edukacji, doskonalenie kadr pedagogicznych i zarządzających, przede wszystkim na potrzeby kształcenia zawodowego;
- wzmocnienia i promocji kształcenia zawodowego, w tym szkolnictwa branżowego, w szczególności w zakresie współpracy z pracodawcami i upowszechnienia kształcenia w miejscu pracy poprzez m.in. zapewnienie aktywnego udziału pracodawców w procesie edukacyjnym, system płatnych staży, szkoleń dopasowanych do potrzeb danego pracodawcy, tworzenie klas patronackich i nowych kierunków kształcenia;
- wsparcie kształcenia i zawodowego uwzględniające potrzeby uczniów z niepełnosprawnością;
- doposażenie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe do potrzeb nowoczesnego nauczania;
- rozwoju kompetencji potrzebnych w procesie transformacji w kierunku zielonej gospodarki;
- rozwoju i doskonalenia systemu poradnictwa edukacyjnego i doradztwa zawodowego;
- poprawy jakości i dostępności infrastruktury edukacyjnej w zakresie zgodnym ze zdiagnozowanymi potrzebami na poziomie subregionalnym.

Typ projektów 1.1.1 – Edukacja zawodowa – ZIT AJ

Działanie 1.1. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS	
Typ projektów 1.1.1 – Edukacja zawodowa – ZIT AJ	
Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:	
Edukacja zawodowa, w tym:	
- rozwój kształcenia zawodowego;	
- działania wspierające zdrowie psychiczne dzieci i uczniów;	

- działania z zakresu edukacji ekologicznej;
- działania na rzecz budowania i wzmacniania wśród uczniów umiejętności STEM/STEAM;
- rozwój sieci „szkół ćwiczeń”.

Zakres interwencji:

149 - Wsparcie na rzecz szkolnictwa podstawowego i średniego (z wyłączeniem infrastruktury)

Zgodność z programem FEDS:

Działanie FEDS.08.03 Dostęp do edukacji – ZIT

Cel szczegółowy: EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

Wskaźniki monitoringu:

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	DOL4P	produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	DOL3P	produktu
Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach uczniowskich	PLEFCO05	produktu
Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	PLEFCO06	produktu
Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem	PLFCO04	produktu
Liczba uczniów uczestniczących w doradztwie zawodowym	PLFCO13	produktu
Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje lub umiejętności po opuszczeniu programu	PLFCR01	rezultatu
Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu	PLFCR02	rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekt zintegrowany pt. **Akademia zawodowców** planowany do realizacji w ramach działania to projekt partnerski w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej, którego liderem jest Stowarzyszenie Dolnośląski Inkubator Przedsiębiorczości ze Świdnicy a partnerami jeden podmiot z sektora NGO oraz Miasto Jelenia Góra, Gmina Miejska Kowary, powiat karkonoski, powiat lwówecki, powiat złotoryjski. Projekt obejmuje wsparciem mieszkańców z całego obszaru AJ - beneficjentami ostatecznymi wsparcia będą uczniowie i kadra placówek edukacji zawodowej z obszaru gmin i powiatów wchodzących w skład

partnerstwa projektowego oraz z pozostałych gmin AJ. Projekt dotyczy rozwoju kształcenia zawodowego poprzez działania adresowane do nauczycieli i uczniów, wspomagające ich rozwój edukacyjno-zawodowy i wzmacniające procesy zdobywania wiedzy oraz umiejętności praktycznych, uzupełnione o doposażenie jednostek w środki dydaktyczne. Projekt ukierunkowany jest na rozwiązywanie wspólnych problemów zdiagnozowanych na obszarze AJ w sferze społecznej i gospodarczej, dotyczących rynku pracy, edukacji i konkurencyjności przedsiębiorstw. Celem projektu jest zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ukończenia nauki zawodu, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, na poziomie kształcenia zawodowego.

Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia dostępności do usług publicznych w AJ w zakresie wysokiej jakości edukacji zawodowej, podniesienia atrakcyjności szkolnictwa zawodowego w AJ oraz wzmocnienia kompetencji zawodowych absolwentów i pracowników szkół, a tym samym do wzmocnienia konkurencyjności gospodarki AJ. Wsparcie edukacji zawodowej na obszarze AJ przyczyni się do zwiększenia zasobu profesjonalnych kadr pracowniczych w AJ, zgodnie z celem rozwijania zrównoważonej gospodarki AJ, co będzie mieć również wpływ na osiągnięcie efektu synergii w odniesieniu do efektów przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniu 3.1 Strategii ZIT AJ dotyczących lepszego wykorzystania endogenicznych potencjałów AJ

Tabela 10. Działanie 1.1. Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ - Typ projektów 1.1.1 – Edukacja zawodowa – ZIT AJ.

Cel operacyjny 2: Integracja obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska

Prawidłowy rozwój społeczno-gospodarczy AJ wymaga odpowiedniej bazy infrastrukturalnej, której rozbudowa, modernizacja i użytkowanie musi odbywać się w sposób zrównoważony z zachowaniem unikatowych walorów przyrodniczo-krajobrazowych subregionu. Interwencja zostanie skierowana na inwestycje infrastrukturalne o istotnym wpływie na poprawę warunków życia w AJ. Efekty realizacji inwestycji będą integrować korzyści środowiskowe i gospodarcze, jak również pośrednio mieć pozytywne oddziaływanie społeczne. Planowana interwencja dotyczy rozbudowy i modernizacji infrastruktury kanalizacyjnej, inwestycji w poprawę efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz działań na rzecz poprawy systemu transportowego AJ, w szczególności w zakresie czystego transportu zbiorowego i mobilności miejskiej, a także rozbudowy sieci dróg rowerowych wykorzystywanych w celach transportowych, w codziennych dojazdach mieszkańców, jak i mających potencjał wykorzystania w turystyce.

Działanie 2.1: Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ

Istotną część bazy infrastrukturalnej regionu stanowi infrastruktura wykorzystywana w sferze gospodarki komunalno-bytowej. W sektorze mieszkaniowym na obszarze AJ istotny udział mają budynki

przedwojenne, które wymagają gruntownych remontów w celu ograniczenia obecnie wysokiego zapotrzebowania na moc cieplną, a tym samym dla zredukowania kosztów środowiskowych oraz finansowych związanych z ich użytkowaniem i ogrzewaniem. W większości są to budynki niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Liczne obiekty zabytkowe wymagają podjęcia prac na rzecz poprawy ich efektywności energetycznej oraz dostępności, prac przeprowadzonych zgodnie z wymogami konserwatorskimi. Na obszarze AJ odnotowywany jest wysoki udział indywidulanych źródeł wykorzystujących jako źródło ciepła stare piece węglowe i kominki.

W sektorze gospodarki wodno-ściekowej na obszarze ZIT AJ identyfikuje się znaczne dysproporcje między dostępnością do sieci na terenach miejskich i wiejskich. Szczególne deficyty odnotowuje się w zakresie infrastruktury służącej do bezpiecznego dla środowiska unieszkodliwiania ścieków. Powszechne korzystanie z sieci wodociągowych i kanalizacyjnych na obszarach silnie zurbanizowanych jednocześnie służy poprawie jakości życia mieszkańców, jak i przyczynia się do ochrony wód i ma pozytywny wpływ na środowisko naturalne. Sektor energetyczny może być skutecznie uzupełniany i rozszerzany o rozproszone źródła czystej energii wykorzystywane w gospodarstwach domowych, obiektach publicznych i przedsiębiorstwach. Inwestycje w rozwój OZE na obszarze AJ przyczynią się do redukcji kosztów finansowych, środowiskowych i społecznych związanych z pozyskaniem i wykorzystaniem energii elektrycznej. Obszar AJ wyróżnia się dobrymi warunkami środowiskowymi do rozwoju fotowoltaiki, który powinien być realizowany w sposób zrównoważony i zostać poprzedzony stosownymi analizami uwzględniającymi uwarunkowania przyrodnicze i społeczne. Interwencja w ramach mechanizmu ZIT AJ będzie uzupełniać przedsięwzięcia możliwe do współfinansowania z programów krajowych i programu regionalnego poza mechanizmem ZIT AJ realizowane w zakresie: inwestycji w instalacje fotowoltaiczne i magazyny energii, systemy wykorzystujące energię geotermalną, rewitalizacji, zwiększenia efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym, likwidacji barier architektonicznych, wymiany nieekologicznych źródeł ciepła zgodnie z wymogami dolnośląskich uchwał antysmogowych, inwestycji w gospodarkę odpadami, retencję oraz gospodarkę wodno-ściekową w aglomeracjach o wielkości powyżej 15 tys. RLM.

Czyste powietrze to jeden z podstawowych czynników dobrej jakości życia. Jednym z głównych źródeł zanieczyszczenia powietrza występującego na obszarze AJ jest niska emisja kominowa – emisje gazów i pyłów z pieców grzewczych na paliwa stałe. Największy potencjał redukcji tej emisji mają inwestycje w zakresie efektywności energetycznej i wymiany źródeł ciepła, prowadzące do zmniejszenia zapotrzebowania na energię. Zjawisko smogu wyraźnie nasila się w okresie grzewczym i jest zauważalne szczególnie w rejonie terenów zabudowanych zarówno w skupiskach miejskich jak i wiejskich. Wpływ na skalę zjawiska na obszarze AJ ma także duża liczba budynków przedwojennych i znajdujących się w złym stanie technicznym, których systemy grzewcze są nieefektywne i wymagają spalania nadmiernej ilości paliw. Niska efektywność energetyczna budynków, które ogrzewane są piecami węglowymi, olejowymi

lub drewnem, to problem, który powoduje wysokie koszty środowiskowe, społeczne i ekonomiczne. W ciągu ostatniej dekady w AJ znacznie wzrosła świadomość społeczna problemów związanych z emisjami szkodliwych substancji z systemów grzewczych. Liczne działania inwestycyjne w zakresie wymiany źródeł ciepła i termomodernizacji budynków mieszkalnych oraz użyteczności publicznej realizowane w perspektywie 2014-2020 powinny być kontynuowane. Mimo wielu działań i inwestycji podejmowanych przez lokalne władze i mieszkańców, problem nadal nie został rozwiązany i wymaga dalszych inwestycji.

Zgodnie z zapisami dokumentu *Linia demarkacyjna Podział interwencji i zasad wdrażania programów krajowych i regionalnych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027* opracowanego przez MFIPR na poziomie regionalnym wsparciem w zakresie efektywności energetycznej mogą zostać objęte budynki publiczne, których właścicielem jest samorząd terytorialny oraz podległe mu organy i jednostki organizacyjne oraz jednostki zarządzane (szpitale, szkoły, zakłady leczenia uzdrowiskowego), a także budynki użyteczności publicznej nie związane z administracją rządową (w tym np. budynki parafii, instytucji NGO, niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej, niepublicznych placówek oświatowych). Poza budynkami publicznymi wymienionymi powyżej, na poziomie regionalnym wspierane mogą być również projekty dotyczące wielorodzinnych budynków mieszkalnych nie należących do spółdzielni mieszkaniowych lub Skarbu Państwa/ spółek z udziałem SP – np. budynki wspólnot, TBS lub budynki komunalne. Właściciele domów jednorodzinnych otrzymają wsparcie w ramach ogólnopolskiego programu „Czyste Powietrze”, natomiast spółdzielnie mieszkaniowe z programu krajowego FEnIKS. Zgodnie z planami rządowymi zapisanymi w dokumentach programowych dotyczących wdrażania perspektywy budżetowej UE 2021-2027, wybrane budynki użyteczności publicznej, takie jak domy kultury i biblioteki, mają zostać objęte wsparciem w ramach programów krajowych finansowanych m.in. z KPO. Dodatkowo uruchomiony został ogólnopolski rządowy program „Ciepłe Mieszkanie”, z którego wsparcie dedykowane jest finalnie dla osób fizycznych posiadających tytuł prawny do lokalu w budynku mieszkalnym wielorodzinnym. Okres wdrażania programu „Ciepłe Mieszkanie” przypada na lata 2022-2026. Dostępność innych form wsparcia dla budynków mieszkalnych oraz wyjątkowo ograniczona kwotowo alokacja przewidziana w programie FEDS na działania związane z efektywnością energetyczną realizowane w ramach dolnośląskich ZIT, stanowią decydujące czynniki do skierowania wsparcia z instrumentu ZIT AJ na budynki publiczne w przedmiotowym działaniu. Interwencja na poziomie ZIT AJ skierowana na poprawę efektywności energetycznej budynków publicznych będzie równoznaczna z rozdysponowaniem środków na inwestycje o szerszym zasięgu i przynoszące korzyści środowiskowe i ekonomiczne większej liczbie użytkowników. Samorządy lokalne i instytucje publiczne przeprowadziły w ostatnich latach liczne inwestycje w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, co przyniosło społecznościom lokalnym wymierne korzyści. Rekomenduje się, aby wsparcie dotyczące termomodernizacji i wymiany źródeł ciepła udzielane w ramach ZIT AJ ukierunkowane zostało na budynki publiczne. W dalszej kolejności - w przypadku zaspokojenia potrzeb zidentyfikowanych

w sektorze budynków publicznych – wsparciem mogą zostać objęte wielorodzinne budynki mieszkalne oraz sektor mieszkań komunalnych. Zarówno w odniesieniu do budynków użyteczności publicznej oraz mieszkalnych, wsparcie powinno obejmować również budynki zabytkowe, które wymagają relatywnie wyższych nakładów inwestycyjnych i przeprowadzenie w nich prac na rzecz modernizacji energetycznej bez wsparcia zewnętrznego bywa niekiedy niemożliwe.

W szczególności w ramach działania realizowane będą przedsięwzięcia na rzecz poprawy efektywności energetycznej budynków nieefektywnych energetycznie oraz na rzecz rozwiązywania problemu emisji szkodliwych substancji pochodzących z nieekologicznych systemów ogrzewania, obejmujące

- poprawę efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, w tym budynków zabytkowych poprzez kompleksową modernizację energetyczną ww. budynków obejmującą także instalacje grzewcze/chłodzące ze źródłami ciepła, w tym także m.in. OZE, systemy wentylacji, systemy zarządzania, magazynowania energii,
- wymianę instalacji zasilanych węglem kamiennym, torfem, węglem brunatnym, łupkami bitumicznymi, na instalacje zasilane OZE lub na systemy grzewcze przyłączone do sieci ciepłowniczej lub - w przypadku braku możliwości technicznej lub opłacalności ekonomicznej przyłączenia do sieci ciepłowniczej lub braku możliwości wykorzystania instalacji zasilanej z OZE - na kotły i systemy grzewcze zasilane gazem ziemnym, przy równoczesnej termomodernizacji budynków,
- wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła z OZE, w tym w kierunku energetyki rozproszonej, jako element projektów dotyczących efektywności energetycznej budynków,
- likwidację barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym związanych z użytkowaniem systemów grzewczych w tych budynkach,
- promowanie ekologicznych rozwiązań w dziedzinie energetyki i ciepłownictwa poprzez realizację kampanii edukacyjnych na tym obszarze.

Zakres działań, w odniesieniu do budynków, urządzeń technicznych lub instalacji i procesów technologicznych, powinien wynikać z audytów energetycznych.

Podejmowane zintegrowane działania na poziomie AJ będą wspierać wykonanie wojewódzkich uchwał antysmogowych przyjętych w 2017 r. przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego.

Powyższe działania będą realizowane w ramach CP2, którego celem jest zmniejszenie zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą.

Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ

Działanie 2.1. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ

Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:

Efektywność energetyczna w budynkach publicznych, w tym:

- kompleksowa modernizacja energetyczna budynków publicznych.

Zakres interwencji:

045 - Renowacja zwiększająca efektywność energetyczną lub działania w zakresie efektywności energetycznej w odniesieniu do infrastruktury publicznej, projekty demonstracyjne i działania wspierające zgodne z kryteriami efektywności energetycznej

Zgodność z programem FEDS:

Działanie FEDS.02.08 Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT

Cel szczegółowy EFRR/FS.CP2.I - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych

Wskaźniki monitoringu:

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków	PLRO023	produktu
Budynki publiczne o lepszej charakterystyce energetycznej	RCO019	produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO074	produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO075	produktu
Roczne zużycie energii pierwotnej (w tym: w lokalach mieszkalnych, budynkach publicznych, przedsiębiorstwach, innych)	RCR026	rezultatu
Szacowana emisja gazów cieplarnianych	RCR029	rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania w zakresie efektywności energetycznej - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze środowiska naturalnego (jakość powietrza), społecznej (stan zdrowia mieszkańców) i infrastrukturalnej (stan techniczny budynków, nieefektywne i nieekologiczne źródła ciepła). Realizacja zidentyfikowanych projektów przyczyni się do osiągnięcia celów neutralności klimatycznej, jak również realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców AJ poprzez pozytywny wpływ na stan środowiska naturalnego, zmniejszenie zużycia

energii i ograniczenie szkodliwych emisji, których źródłem są systemy grzewcze wykorzystujące paliwa kopalne. W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji *Wiązkę projektów nr 1. Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej – ZIT AJ* polegających na modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej na obszarze wdrażania instrumentu ZIT AJ. Projekty tworzące wiązkę są powiązane ze sobą merytorycznie i służą realizacji tożsamego celu - integracji obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska – poprzez poprawę efektywności energetycznej budynków użytkowanych na rzecz społeczności AJ, ograniczeniu zużycia energii do ich ogrzewania, chłodzenia i oświetlenia oraz zmniejszeniu ich emisyjności związanej z wykorzystaniem paliw kopalnych do produkcji energii. Projekty, z których składa się wiązka, zostały opracowane równolegle, w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi, i są wzajemnie komplementarne. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki ze względu na korzystny efekt środowiskowy mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ. Realizacja projektów tworzących wiązkę, poprzez ich pozytywny wpływ na środowisko AJ, umożliwi osiągnięcie synergii z rezultatami przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 2.1 (w zakresie gospodarki ściekowej), 2.2. (ograniczenie emisji transportowych) i 2.3. (działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu i wzmocnienia bioróżnorodności) Strategii ZIT AJ.

Wiązka projektów nr 1. Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Miasto Jelenia Góra	Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej nr 8 przy ul. Paderewskiego 13 w Jeleniej Górze	FEDS
Gmina Świerzawa	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Świerzawa i Gminie Wojcieszów	FEDS
Miasto Szklarska Poręba	Renowacja energetyczna zabytkowego budynku użyteczności publicznej przy ul. Grabskiego 5	FEDS
Gmina Złotoryja	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gmin Pielgrzymka i Złotoryja	FEDS
Gmina Miejska Kowary	"Przystanek Kowary" – budynek pasywny	FEDS
Gmina Mysłakowice	Termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Mysłakowicach	FEDS

Lista zidentyfikowanych projektów strategicznych znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 11. Działanie 2.1. Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ - Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ

Dostęp do odpowiedniej jakości zasobów wody ma fundamentalne znaczenie dla jakości życia ludzi i prawidłowego funkcjonowania środowiska naturalnego. Obszar AJ cechuje zróżnicowany poziom dostępności sieci wodno-kanalizacyjnej, co wynika m.in. z położenia AJ i zwiększonych kosztów budowy instalacji w terenie górskim. Problemem AJ w zakresie gospodarki wodno-ściekowej jest zbyt niski dostęp do sieci na terenach gmin wiejskich. Niewystarczający poziom oczyszczania ścieków komunalnych stanowi

jedną z przyczyn niekorzystnej sytuacji w zakresie zasobów wody oraz jej jakości. Konieczne jest podjęcie działań, które usprawnią system gospodarowania wodą, będą zapobiegać stratom wody, ułatwią dostęp do wody dobrej jakości i poprawią efektywność jej wykorzystania.

Mimo znacznych inwestycji w rozbudowę sieci wodno-kanalizacyjnej – zarówno w skali kraju, jak i regionu - ścieki komunalne nadal nie są odprowadzane i oczyszczane w stopniu pozwalającym na spełnienie wymogów określonych w prawie UE. Zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej, priorytetową potrzebą w obszarze wodno-ściekowym w Polsce stanowi dalsza rozbudowa i usprawnianie systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych w aglomeracjach powyżej 10 tys. RLM. Rekomendacja KE wskazuje, że aglomeracje te generują około 88% ładunku ścieków komunalnych w Polsce. Zgodnie z VI aktualizacją KPOŚK na obszarze AJ występuje jedna aglomeracja równa lub powyżej 10 tys. RLM, która nie spełnia wymogów dyrektywy 91/271/EWG. Drugą w kolejności potrzebą w obszarze wodno-ściekowym stanowią inwestycje w mniejsze aglomeracje, które również pozostają w obszarze zainteresowania polityki spójności. Na obszarze AJ funkcjonuje osiem aglomeracji z przedziału 2-10 tys. RLM, które także nie spełniają wymogów dyrektywy ściekowej.

Gospodarka wodno-ściekowa AJ wymaga podjęcia skoordynowanych działań na rzecz rozbudowy systemu oczyszczalni, a przede wszystkim sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Do objęcia tym działaniem rekomendowana jest cała AJ, jednakże ze względu na konieczność wypełnienia zobowiązań wynikających z prawa unijnego zgodnie z rekomendacją KE, wsparcie powinno zostać skierowane do gmin z aglomeracji, które nadal nie rozwiązały problemu ścieków komunalnych – priorytetowo na projekty aglomeracji od 10 do 15 tys. RLM, następnie na projekty w aglomeracjach od 2 do 10 tys. RLM pod warunkiem zaspokojenia potrzeb inwestycyjnych większych aglomeracji w regionie.

W zakresie zrównoważonej gospodarki wodnej i ściekowej zintegrowane działania powinny obejmować:

- rozbudowę i modernizację infrastruktury kanalizacyjnej oraz systemów oczyszczania ścieków komunalnych, m.in. oczyszczalnie ścieków komunalnych, sieć kanalizacji sanitarnej, zagospodarowanie osadów ściekowych, monitoring,
- instalację i wdrożenie inteligentnych systemów zarządzania sieciami wodno-kanalizacyjnymi.

W przypadku, jeżeli udzielone wsparcie umożliwi zaspokojenie potrzeb inwestycyjnych dotyczących gospodarki ściekowej w aglomeracjach nie spełniających dyrektywy 91/271/EWG, zasadne będzie również wsparcie realizacji odrębnych projektów w zakresie gospodarki wodnej: [Z FEDS tylko w gminach do 15 tys. mieszkańców]

- inwestycje w ograniczenie strat wody do spożycia w sieciach wodociągowych,

- zwiększenie efektywności dostaw wody, rozwój systemów ujęć, uzdatniania, zaopatrzenia, dostawy i magazynowania wody.

Zważywszy na zapotrzebowanie w AJ rekomenduje się realizację inwestycji w zakresie poprawienia zaopatrzenia regionu w wodę. Jednakże zgodnie z zapisami krajowych dokumentów programowych działania dotyczące rozbudowy systemów wodociągowych będą prowadzone w ograniczonym zakresie, jako uzupełniający element projektów dotyczących gospodarki ściekowej. Realizacja inwestycji tego typu, jako samodzielnych projektów, możliwa będzie jedynie w uzasadnionych przypadkach - w sytuacji gdy gospodarka ściekowa zgodna z przepisami krajowymi i unijnymi została już zapewniona na danym obszarze lub zostanie zapewniona dzięki zakończeniu projektów realizowanych w ramach bieżącej perspektywy budżetowej UE.

Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ

Działanie 2.1. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ		
Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:		
Gospodarka wodno-ściekowa, w tym:		
- budowa, rozbudowa i modernizacja zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych dot. oczyszczalni ścieków komunalnych, sieci kanalizacji sanitarnej, zagospodarowania osadów ściekowych, monitoringu;		
- projekty realizowane w aglomeracjach od co najmniej 2 tys. do poniżej 15 tys. RLM niespełniających wymogów dyrektywy ściekowej (Dyrektywa Rady z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (91/271/EWG);		
Zakres interwencji:		
065 - Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków		
Zgodność z programem FEDS:		
Działanie FEDS.02.06 Gospodarka ściekowa – ZIT		
Cel szczegółowy		
EFRR/FS.CP2.V - Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej		
Wskaźniki monitoringu:		
Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:		
Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej	PLRO047	produktu
Liczba rozbudowanych / przebudowanych / zmodernizowanych oczyszczalni ścieków komunalnych	PLRO052	produktu

Wydajność nowo wybudowanych lub zmodernizowanych instalacji oczyszczania ścieków	RCO032	produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO074	produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO075	produktu
Ludność podłączona do wybudowanej lub zmodernizowanej zbiorczej kanalizacji sanitarnej	PLRR038	rezultatu
Ludność przyłączona do zbiorowych systemów oczyszczania ścieków co najmniej II stopnia	RCR042	rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania w zakresie gospodarki ściekowej - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze infrastrukturalnej dotyczących niedostatecznie rozwiniętej sieć infrastruktury wodno-kanalizacyjnej oraz związanych z tym zanieczyszczeń wód. W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji *Wiązkę projektów nr 2. Gospodarka ściekowa – ZIT AJ*, którą tworzą przedsięwzięcia polegające na budowie instalacji kanalizacyjnej i/lub rozbudowie i modernizacji oczyszczalni ścieków na terenie gmin z obszaru AJ celem poprawy wydajności oczyszczania ścieków komunalnych. Wiązka składa się z projektów dotyczących infrastruktury, której budowa i/lub modernizacja prowadzi będzie do spełnienia wymagań dyrektywy Rady 91/271/EWG w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych (dyrektywa ściekowa) lub będzie stanowić jeden z etapów zaplanowanych działań na rzecz spełnienia wymagań dyrektywy. Wiązka w całości dotyczy projektów realizowanych na obszarze aglomeracji ściekowych o wielkości >2 000 i <15 000 RLM. Projekty tworzące wiązkę są powiązane ze sobą merytorycznie i służą realizacji tożsamego celu - integracji obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska – poprzez poprawę dostępu społeczności AJ do systemów kontrolowanego odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych, a tym samym ograniczenie niekontrolowanego odprowadzania ścieków i zanieczyszczania wód przez nieszczelne instalacje przydomowe. Projekty tworzące wiązkę zostały opracowane równolegle, w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi, i są wzajemnie komplementarne. Realizacja zidentyfikowanych projektów wpłynie na zwiększenie dostępności do usług publicznych w zakresie gospodarki ściekowej oraz realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępu do sieci kanalizacyjnej i systemów kontrolowanego odprowadzania i oczyszczania ścieków, jak również poprawę stanu przyrody dzięki ograniczeniu przedostawania się nieoczyszczonych ścieków do wód powierzchniowych i gruntowych. Projekty planowane do realizacji w ramach działania łącznie mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ oraz są wzajemnie komplementarne. Dodatkowo realizacja wiązki projektów będzie mieć pozytywny wpływ na środowisko AJ i umożliwi osiągnięcie efektu synergii w

odniesieniu do efektów przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 2.1 (w zakresie efektywności energetycznej), 2.2. (ograniczenie emisji transportowych) i 2.3. (działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu i wzmocnienie bioróżnorodności) Strategii ZIT AJ.

Wiązka projektów nr 2. Gospodarka ściekowa – ZIT AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Gmina Miejska Kowary	Dobra woda tańsze ścieki w Gminie Miejskiej Kowary	FEDS
Gmina Olszyna	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Olszyna (gm. Olszyna) – etap II i III i w miejscowości Ubocze (gm. Gryfów Śląski).	FEDS
Gmina Podgórzyn	Modernizacja wraz z rozbudową oczyszczalni ścieków w Marczykach	FEDS
Gmina Świerzawa	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Świerzawa	FEDS
Gmina Janowice Wielkie	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Janowicach Wielkich	FEDS
Gmina Bolków	Budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie "Aglomeracji Bolków" – w miejscowości Wierchosławice	FEDS
Gmina Janowice Wielkie	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości: Janowice Wielkie, gm. Janowice Wielkie	FEDS
Gmina Bolków	Budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie "Aglomeracji Bolków"	FEDS
Gmina Miejska Piechowice	Budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie aglomeracji Piechowice	FEDS

Lista zidentyfikowanych projektów strategicznych znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 12. Działanie 2.1. Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ - Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ.

Działanie 2.2: Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ

Ważnym czynnikiem mającym wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy AJ oraz kreowanie konkurencyjności jej poszczególnych obszarów jest stan infrastruktury transportowej. Diagnoza systemu komunikacyjnego AJ wskazuje, że infrastruktura transportowa aglomeracji wymaga w dalszym ciągu wysokich nakładów na rozbudowę i modernizację, tak aby możliwe było sprostanie potrzebom rynku, wynikającym ze wzrostu wymiany towarowej oraz ruchliwości mieszkańców i turystów.

Priorytetową kwestią wymagającą interwencji jest zwiększenie dostępności transportowej obszaru AJ. Kluczowa jest realizacja zintegrowanych projektów mających na celu poprawę stanu technicznego oraz modernizację układu transportowego AJ. Konieczna jest budowa oraz modernizacja głównych dróg wiążących aglomeracyjny układ transportowy oraz umożliwiających szybki dojazd zarówno turystów jak i mieszkańców AJ do drogi ekspresowej S3, autostrady A4, przejść granicznych w Jakuszycach, Zgorzelcu oraz miejscowości turystycznych. Działania te przyczynią się do poprawy dostępności komunikacyjnej AJ, rozwoju konkurencyjności, ożywienia przedsiębiorczości obszaru oraz polepszą dostęp potencjalnych inwestorów do terenów inwestycyjnych.

Konieczne jest podjęcie zintegrowanych działań polegających na stworzeniu nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej, wyprowadzeniu ruchu tranzytowego z miast poprzez budowę obwodnic i obejść miejscowości w przebiegu dróg wojewódzkich, poprawę sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym, jego bezpieczeństwa i niezawodności. Realizacja powyższych działań pozwoli na zmniejszenie kongestii spowodowanej nadmiernym ruchem tranzytowym w miastach z nieprzystosowaną do tego infrastrukturą drogową, podniesienie poziomu bezpieczeństwa użytkowników ruchu oraz ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko.

Na obszarze AJ wskazana jest realizacja inwestycji drogowych dotyczących modernizacji DK nr 3 (Bolków – Jelenia Góra – Jakuszyce) w tym przebudowy estakady w Jeleniej Górze, budowy obwodnic w ciągu DK nr 30 (Biedrzychowice, Chmielów, Pasiecznik) oraz przebudowy tej drogi w Jeleniej Górze, przebudowy DW nr 367 z budową obwodnicy Kowar i połączeniem do Mysłakowic, budowy obwodnicy Gryfowa Śląskiego w ciągu DK nr 30, przebudowy DW 364 na odcinku Gryfów Śląski - Lwówek Śląski - Złotoryja, modernizacji DW nr 365 Jelenia Góra – Świerzawa - Jawor, modernizacji DW nr 328 Złotoryja - Świerzawa - Wojcieszów, budowy obwodnicy południowej Jeleniej Góry - etap III. Strategia ZIT AJ na lata 2021-2029 nie obejmuje interwencji dotyczącej inwestycji drogowych.

W celu poprawy spójności komunikacyjnej oraz ograniczenia procesu wykluczenia komunikacyjnego mieszkańców obszaru AJ należy podjąć działania związane z modernizacją sieci transportu kolejowego. Jakość infrastruktury kolejowej, poziom świadczonych usług oraz dostępność do linii kolejowych nie pozwala jej w pełni na konkurowanie z takimi formami transportu jak transport autobusowy czy indywidualny transport samochodowy. Jako zasadne działania w sektorze transportu kolejowego na obszarze AJ wymienić należy rewitalizację linii kolejowej nr 345 i 308 na odcinku Mysłakowice-Kowary-Kamienna Góra, rewitalizację linii kolejowej nr 312 Jerzmanice Zdrój - Wojcieszów Górny oraz skrócenie czasu przejazdów pociągów na trasie Jelenia Góra – Wrocław, dzięki budowie łącznicy na odcinku Jaworzyna Śląska – Jaczków. Równie ważne jest utrzymanie istniejących połączeń kolejowych, jak i lobbowanie lokalnych władz oraz mieszkańców za otwarciem nowych połączeń kolejowych, pozwalających na bezpośrednią podróż z obszaru AJ do krajowych i międzynarodowych ośrodków wzrostu, takich jak: Praga, Drezno czy Berlin. Strategia ZIT AJ na lata 2021-2029 nie obejmuje interwencji dotyczącej inwestycji kolejowych.

Ograniczenie indywidualnego transportu samochodowego na rzecz komunikacji zbiorowej autobusowej i kolejowej stanowi jeden z kluczowych czynników wpływających na bezpośrednią, długoterminową poprawę jakości powietrza, zmniejszenie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych, ograniczenie emisji hałasu do środowiska. Transport subregionalny należy kształtować w sposób minimalizujący jego negatywny wpływ na środowisko i mieszkańców. W zakresie komunikacji autobusowej konieczne jest przyspieszenie korzystnych zmian we flocie taboru – wymiana na tabor o zerowej i niskiej energochłonności i emisyjności, dostosowany do potrzeb ludzi starszych,

niepełnosprawnych ruchowo oraz rodzin z małymi dziećmi. Wraz z wymianą taboru autobusowego na tabor niskoemisyjny/zeroemisyjny należy również podjąć działania polegające na budowie lub modernizacji niezbędnej od prawidłowej eksploatacji ww. taboru infrastruktury, tj. bazy sprzętowej, zaplecza technicznego, stacji ładowania pojazdów elektrycznych czy stacji tankowania paliw alternatywnych.

Konieczne jest również podjęcie działań mających na celu poprawę komfortu obsługi pasażerów transportu publicznego, szczególnie pasażerów z ograniczeniami ruchowymi oraz pasażerów niedowidzących i niedosłyszących. Należy wprowadzić rozwiązania organizacyjne uzupełnione działaniami inwestycyjnymi w celu zapewnienia punktualnej i niezawodnej komunikacji autobusowej w MOF. Infrastruktura przystankowa wraz z systemem informacji pasażerskiej powinna zapewniać bezpieczne, łatwe i przyjazne korzystanie z komunikacji miejskiej. Nowoczesny i nisko- lub zeroemisyjny tabor autobusowy dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zapewni komfort zarówno dla pasażerów, jak i kierowców komunikacji miejskiej. Jednocześnie jego użytkowanie pozwoli na redukcję emisji szkodliwych substancji przyczyniając się do zmniejszenia zanieczyszczeń transportowych na obszarze AJ. Usprawnienie i wygoda przemieszczania się może stanowić istotny bodziec do zmian przyzwyczajeń komunikacyjnych mieszkańców i odejście od komunikacji indywidualnej na rzecz komunikacji zbiorowej. System mobilności miejskiej powinien umożliwiać nieprzerwane przemieszczanie się również z wykorzystaniem różnych środków transportu. Przystanki autobusowe powinny pełnić funkcję węzłów przesiadkowych wyposażonych w stojaki rowerowe, a główne węzły skomunikowane z siecią dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych. Obecnie istniejąca sieć dróg rowerowych na obszarze gmin AJ jest mocno rozproszona i fragmentaryczna a długość dróg rowerowych wynosi 76,8 km (dane GUS za 2020 r.). Z kolei gęstą sieć tworzą trasy rowerowe, przeważnie poprowadzone bocznymi drogami o mniejszym natężeniu ruchu, które jednak w całym swoim ciągu nie zapewniają bezpiecznego i wygodnego przejazdu rowerzystom. Całkowita długość tras rowerowych jest trudna do oszacowania między innymi ze względu na brak spójnego systemu ich znakowania na obszarze AJ. Konieczne jest zwiększenie spójności sieci dróg rowerowych na terenie AJ poprzez budowę nowych odcinków dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych, w tym łączących sąsiednie miejscowości i/lub gminy. Inwestycje w infrastrukturę rowerową przyczynią się do poprawy bezpieczeństwa, atrakcyjności i komfortu wykorzystania tej formy transportu w codziennych dojazdach. Drogi rowerowe i odseparowane od ruchu samochodowego pasy rowerowe powinny przebiegać w pobliżu głównych generatorów ruchu na obszarze AJ, takich jak szkoły i uczelnie wyższe centra handlu i usług, budynki administracyjne i biurowce, fabryki, kina i instytucje kultury, ośrodki zdrowia, kościoły, dworce kolejowe. Przy tych ostatnich oraz w rejonie węzłów przesiadkowych, możliwe jest również utworzenie obiektów typu bike&ride a poza centrami miast również obiektów park & ride. W celu ułatwienia mieszkańcom oraz turystom dostępu do transportu

publicznego i poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu lokalnego pożądana jest realizacja zadań związanych z następującymi rodzajami inwestycji:

- przebudową i budową przystanków, wiat autobusowych, wysepek, pętli, zatok,
- budową centrów przesiadkowych, dworców intermodalnych, obiektów typu B&R i poza centrami miast - P&R,- zakupem taboru czystego transportu miejskiego,
- wdrażaniem narzędzi cyfrowych wykorzystywanych na rzecz komunikacji publicznej i systemów mobilności miejskiej (np. bilet elektroniczny, integracja obiektów P&R z komunikacją publiczną, dynamiczna informacja pasażerska),
- wdrażaniem systemów zarządzania ruchem (ITS),
- rozbudową ciągów pieszych, budową ścieżek rowerowych, budową stacji i parkingów rowerowych, szczególnie celem ich usieciowienia i połączenia rozproszonych odcinków.

Rozwój sprawnego systemu komunikacyjnego w granicach obszaru AJ stanowi istotny czynnik stymulujący działania zmierzające w kierunku przestrzennego zwiększania dostępu do rynków pracy. Wdrożenie efektywnych rozwiązań w zakresie transportu publicznego przełoży się również na zahamowanie zjawiska narastającej niekontrolowanej suburbanizacji.

Interwencja podejmowana z ramach mechanizmu ZIT AJ będzie uzupełniała przedsięwzięcia na rzecz rozwijania sieci transportu zbiorowego, w tym sieci kolejowej, poprawy stanu infrastruktury i usług świadczonych przez przewoźników oraz integracji poszczególnych form transportu, a także poprawy połączeń komunikacyjnych wewnątrz Aglomeracji oraz z głównymi ośrodkami wzrostu m.in. Wrocławiem i siecią dróg krajowych i autostrad – realizowane ze wsparciem ze środków budżetu państwa oraz funduszy UE wdrażanych w ramach programów krajowych i programu regionalnego poza instrumentem ZIT.

Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ

Działanie 2.2. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS	
Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	
Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:	
Mobilność miejska i aglomeracyjna, w tym	
- infrastruktura rowerowa na rzecz ograniczania transportu indywidualnego - drogi dla rowerów, ciągi pieszo-rowerowe;	
Zakres interwencji:	
083 - Infrastruktura rowerowa	
Zgodność z programem FEDS:	
Działanie FEDS.03.01 Ekotransport miejski i podmiejski – ZIT	
Cel szczegółowy	
EFRR/FS.CP2.VIII - Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	

Wskaźniki monitoringu:

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Wspierana infrastruktura rowerowa	RCO058	produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO074	produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO075	produktu
Szacowana emisja gazów cieplarnianych	RCR029	rezultatu
Roczna liczba użytkowników infrastruktury rowerowej	RCR064	rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązywania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze infrastrukturalnej (dostępność transportowa AJ, mobilność wewnątrz aglomeracji) i środowiska naturalnego (klimat i jakość powietrza). W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji *Wiązkę projektów nr 3. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ*, którą tworzą przedsięwzięcia polegające na budowie dróg rowerowych, ciągów pieszo-rowerowych oraz infrastruktury towarzyszącej drogom rowerowym (m.in. wiaty, drogowskazy, oświetlenie dróg). Celem projektów tworzących wiązkę jest poprawa dostępu mieszkańców AJ do ekologicznej, bezpiecznej i niezawodnej formy mobilności miejskiej i aglomeracyjnej, jaką jest poruszanie się na rowerze. Wiązka składa się z projektów wynikających ze *Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029* - stanowiącej dla obszaru wdrażania ZIT AJ inny dokument z zakresu planowania mobilności - oraz opisanych w *Koncepcji zrównoważonego rozwoju mobilności miejskiej w AJ do 2029 roku* będącej załącznikiem do Strategii. Projekty tworzące wiązkę są powiązane ze sobą merytorycznie i służą realizacji tożsamego celu - integracji obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska – poprzez inwestycje na rzecz spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ, umożliwiającego lepsze przemieszczanie się po obszarze AJ, przy jednoczesnym ograniczeniu indywidualnego ruchu samochodowego, zużycia paliw kopalnych oraz zmniejszeniu emisji spalin i hałasu w AJ. Projekty dotyczące budowy i modernizacji dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych stanowiąć będą kolejny etap uzupełniania sfragmentyzowanej sieci infrastruktury rowerowej w AJ. Realizacja projektów z wiązki przyczyni się również do ograniczenia zjawiska kongestii w centrach miast i na drogach dojazdowych o największym natężeniu ruchu w AJ. Projekty tworzące wiązkę zostały opracowane równolegle, w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi, i są wzajemnie komplementarne. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki ze względu na korzystny efekt środowiskowy a także dzięki poprawie połączeń dróg rowerowych między gminami AJ, mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ. Wdrożenie projektów

zaplanowanych w wiązce przyczyni się do osiągnięcia celów neutralności klimatycznej, wpłynie na zwiększenie dostępności do dróg rowerowych w AJ i ich lepsze usieciowienie, co realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców: poprawa systemu mobilności miejskiej i aglomeracyjnej, ograniczenie hałasu i szkodliwych emisji transportowych, zwiększenie bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów, jak również polepszenie stanu zdrowia mieszkańców AJ za sprawą zwiększenia udziału aktywnych form przemieszczania się w systemie mobilności miejskiej – innych od korzystania z indywidualnego transportu samochodowego. Realizacja projektów tworzących wiązkę, poprzez ich pozytywny wpływ na środowisko AJ oraz spójność i funkcjonalność rowerowego systemu komunikacyjnego AJ, umożliwi osiągnięcie synergii z rezultatami przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 2.1 (w zakresie efektywności energetycznej oraz gospodarki ściekowej), 2.2. (ograniczenie emisji transportowych oraz poprawa funkcjonalności systemu mobilności – typ projektów 2.2.2 Transport miejski i aglomeracyjny) i 2.3. (działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu i wzmocnienia bioróżnorodności) Strategii ZIT AJ. Projekty tworzące wiązkę, planowane do współfinansowania ze środków programu FEDS, są komplementarne do projektów planowanych w ramach *Wiązki projektów nr 4. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ* przewidywanych do wsparcia z EFRR w ramach FED i z FS w ramach programu FEnIKS.

Wiązka projektów nr 3. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Miasto Jelenia Góra	Rozbudowa sieci dróg rowerowych w Jeleniej Górze	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Rozwój infrastruktury rowerowej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej - Pętla Karkonoska	FEDS
Gmina Miejska Złotoryja	Budowa ścieżek rowerowych na terenie Miasta Złotoryja oraz Gmin Pielgrzymka, Złotoryja i Zagrodno	FEDS
Miasto Jelenia Góra	Rozbudowa sieci dróg rowerowych na obszarze Zabobrza w Jeleniej Górze	FEDS
Powiat Lwówecki	Rozwój infrastruktury rowerowej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej – Dolina Bobru	FEDS
Miasto Jelenia Góra	Rozbudowa sieci dróg rowerowych w Jeleniej Górze- etap II	FEDS
Gmina Karpacz	System dróg rowerowych w Karpaczu i połączeń z sąsiednimi gminami – jako układ komunikacji wewnętrznej i transgranicznej	FEDS

Lista zidentyfikowanych projektów strategicznych znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 13. Działanie 2.2. Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ - Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ

Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ

Działanie 2.2. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS oraz w ramach programu krajowego FEnIKS

Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ

Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:

Projekty możliwe do realizacji w ramach FEDS:

- zakup i modernizacja zeroemisyjnego lub niskoemisyjnego taboru autobusowego dla połączeń w MOF;
- budowa infrastruktury ładowania lub tankowania pojazdów zeroemisyjnych;
- budowa i przebudowa infrastruktury transportu publicznego m.in. infrastruktura punktowa: przystanki, wysepki, pętle, zatoki, także na drogach lokalnych w ramach połączeń aglomeracyjnych, centra przesiadkowe, węzły multimodalne, obiekty P&R zintegrowane z publicznym transportem zbiorowym, B&R, wspólny bilet, systemy informatyczne integrujące obiekty P&R z komunikacją publiczną a także infrastruktura liniowa: wydzielone trasy autobusowe wraz z ww. infrastrukturą punktową;
- infrastruktura rowerowa na rzecz ograniczania transportu indywidualnego - drogi dla rowerów, ciągi pieszo-rowerowe;

Projekty możliwe do realizacji w ramach FEnIKS:

Transport miejski, w tym:

- węzły przesiadkowe (w tym: parkingi P&R poza centrami miast),
- miejskie systemy ITS,
- rozwiązania IT, systemy sprzedaży biletów i informacji pasażerskiej

oraz uzupełniając:

- infrastruktura zaplecza technicznego dla taboru,
- dostosowanie infrastruktury miejskiej do transportu publicznego i pasażerów,
- infrastruktura piesza i rowerowa.

Zakres interwencji:**Projekty do realizacji w ramach FEDS:**

081 - Infrastruktura czystego transportu miejskiego

082 - Tabor czystego transportu miejskiego

Projekty do realizacji w ramach FEnIKS:

081 - Infrastruktura czystego transportu miejskiego

084 - Cyfryzacja transportu miejskiego

Zgodność z programem:**Zgodność z programem FEDS:**

Działanie FEDS.03.01 Ekotransport miejski i podmiejski – ZIT

Cel szczegółowy

EFRR/FS.CP2.VIII - Wsparcie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej

Zgodność z programem FEnIKS:

Priorytet FENX.03 Transport miejski,

Działanie FENX.03.01 Transport miejski

Wskaźniki monitoringu:

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii autobusowych	PLRO082	Produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO074	Produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO075	Produktu
Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS)	PLRO132	Rezultatu
Szacowana emisja gazów cieplarnianych	RCR029	Rezultatu
Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego	RCR062	Rezultatu

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FENiKS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Liczba zakupionych jednostek taboru autobusowego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej i metropolitarnej	PLRO088	produktu
Liczba wspartych obiektów „parkuj i jedź”	PLRO090	produktu
Liczba wybudowanych obiektów „parkuj i jedź”	PLRO091	produktu
Liczba wybudowanych obiektów „Bike&Ride”	PLRO095	Produktu
Liczba stanowisk postojowych w wybudowanych obiektach „Bike&Ride”	PLRO096	Produktu
Liczba wspartych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	PLRO097	Produktu
Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	PLRO098	Produktu
Liczba przebudowanych i rozbudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	PLRO099	Produktu
Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego	RCO057	Produktu
Miasta z nowymi lub zmodernizowanymi cyfrowymi systemami transportu miejskiego	RCO060	Produktu
Emisja CO2 w transporcie pasażerskim	FENX.029.R	Rezultatu
Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS)	PLRO132	Rezultatu
Liczba pojazdów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych, przebudowanych lub wyposażonych obiektach „parkuj i jedź”	PLRR021	Rezultatu
Liczba ludności korzystającej z nowych lub zmodernizowanych cyfrowych systemów transportu miejskiego	PLRR047	Rezultatu
Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego	RCR062	rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze infrastrukturalnej (dostępność transportowa AJ, mobilność wewnątrz aglomeracji) i środowiska naturalnego (klimat i jakość powietrza). W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji *Wiązkę projektów nr 4. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ*, którą tworzą przedsięwzięcia polegające na budowie, utworzeniu i modernizacji węzłów przesiadkowych, obiektów P&R oraz B&R, rozwoju systemów biletowych zbiorowego transportu publicznego, budowie i rozwoju inteligentnych systemów transportowych w celu usprawnienia i nadania priorytetu zbiorowej komunikacji publicznej w miastach i na ich obszarach funkcjonalnych, zakup zeroemisyjnych autobusów wraz z infrastrukturą ładowania (projekty współfinansowane w ramach programu FEnIKS), a także obejmujące inwestycje infrastrukturalne i działania organizacyjne na rzecz rozwoju zbiorowej komunikacji publicznej takie jak: budowa i modernizacja przystanków autobusowych (projekty współfinansowane w ramach programu FEDS). Uzupełniając w ramach części projektów przewidywane są inwestycje dotyczące infrastruktury ruchu pieszego, rowerowego i pieszo-rowerowego zapewniające komunikację z węzłami przesiadkowymi. Celem projektów tworzących wiązkę jest ograniczenie indywidualnego transportu samochodowego w MOF, dzięki poprawie dostępu mieszkańców AJ do ekologicznych, bezpiecznych i niezawodnych form mobilności miejskiej i aglomeracyjnej, umożliwiających nieprzerwane poruszanie się po gminach AJ przy pomocy różnych środków transportu, w tym kolei i komunikacji autobusowej, uzupełnionej przez ruch piesz i rowerowy. Wiązka składa się z projektów wynikających ze *Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029* - stanowiącej dla obszaru wdrażania ZIT AJ inny dokument z zakresu planowania mobilności - oraz opisanych w *Koncepcji zrównoważonego rozwoju mobilności miejskiej w AJ do 2029 roku* będącej załącznikiem do Strategii. Projekty tworzące wiązkę są powiązane ze sobą merytorycznie i służą realizacji tożsamego celu - integracji obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska – poprzez inwestycje na rzecz spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ, dzięki rozbudowie sieci węzłów przesiadkowych i przystanków komunikacji publicznej kolejowej i autobusowej, zakupie nowoczesnego ekologicznego taboru autobusowego wraz z infrastrukturą ładowania, uruchomieniu nowych linii autobusowych, a także budowie obiektów typu P&R oraz implementacji narzędzi ITS. Rezultaty działań inwestycyjnych zaplanowanych w ramach wiązki projektów umożliwiają lepsze przemieszczanie się po obszarze AJ, przy jednoczesnym ograniczeniu indywidualnego ruchu samochodowego, zużycia paliw kopalnych oraz zmniejszeniu emisji spalin i hałasu w AJ. Elementy projektów dotyczące budowy i modernizacji dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych stanowią kolejny etap uzupełniania sfragmentyzowanej sieci infrastruktury rowerowej w AJ, w szczególności odcinków zapewniających dojazd do węzłów przesiadkowych i łączących takie odcinki. Projekty tworzące wiązkę zostały opracowane równolegle, w

sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi, i są wzajemnie komplementarne. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki - ze względu na korzystny efekt środowiskowy ograniczenia indywidualnego transportu samochodowego a także z powodu poprawy połączeń komunikacyjnych między gminami AJ - mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ. Wdrożenie projektów zaplanowanych w wiązce przyczyni się do osiągnięcia celów neutralności klimatycznej, wpłynie na zwiększenie dostępności do usług publicznych w zakresie transportu zbiorowego oraz realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępności i atrakcyjności transportu miejskiego i aglomeracyjnego w AJ, a tym samym ograniczenie hałasu i szkodliwych emisji transportowych, zwiększenie bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów, jak również polepszenie stanu zdrowia mieszkańców AJ za sprawą zwiększenia udziału aktywnych form przemieszczania się w systemie mobilności miejskiej – innych od korzystania z indywidualnego transportu samochodowego. Realizacja projektów tworzących wiązkę, poprzez ich pozytywny wpływ na środowisko AJ oraz funkcjonalność systemu transportowego AJ, umożliwi osiągnięcie synergii z rezultatami przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 2.1 (w zakresie efektywności energetycznej oraz gospodarki ściekowej), 2.2. (ograniczenie emisji transportowych – typ projektów 2.2.1 Mobilność miejska i aglomeracyjna) i 2.3. (działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu i wzmocnienia bioróżnorodności) Strategii ZIT AJ. Projekty tworzące wiązkę, planowane do współfinansowania ze środków programu FEDS (EFRR) i FEnIKS (FS), są komplementarne do projektów planowanych w ramach *Wiązki projektów nr 3. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ* przewidywanych do wsparcia z EFRR w ramach programu FEDS.

Wiązka projektów nr 4. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Gmina Wojcieszów	Kompleksowe odnowienie wiat przystankowych w Gminie Wojcieszów i Gminie Świerzawa	FEDS
Gmina Stara Kamienica	Budowa kompleksu wiat przystankowych w Gminie Stara Kamienica	FEDS
Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Ujednolicenie przystanków komunikacyjnych na terenie Gminy i Miasta Lwówek Śląski	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Budowa parkingów Park & Ride w Kowarach na rzecz zrównoważonej mobilności w Aglomeracji Jeleniogórskiej	FEDS
Gmina Miejska Piechowice	Zagospodarowanie terenu pod obiekty P&R i B&R w ramach centrum przesiadkowego w Piechowicach	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Przystanek Kowary – Intermodalne Centrum Przystankowo - Przesiadkowe	FEnIKS
Gmina Marciszów	Budowa obiektu „parkuj i jedź” w Marciszowie	FEnIKS
Gmina Miejska Złotoryja	Budowa Centrum Intermodalnego w Złotoryi	FEnIKS
Miasto Jelenia Góra	Zrównoważona mobilność miejska w Aglomeracji Jeleniogórskiej	FEnIKS
Miejski Zakład Komunikacyjny sp. z o.o. w Jeleniej Górze	Zakup zeroemisyjnych autobusów wraz z infrastrukturą ich ładowania dla Miejskiego Zakładu Komunikacyjnego sp. z o.o. w Jeleniej Górze	FEnIKS

Lista zidentyfikowanych projektów znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 14. Działanie 2.2. Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ - Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ

Projekty w zakresie rozwoju transportu oraz mobilności miejskiej i aglomeracyjnej realizowane w ramach mechanizmu ZIT AJ ze wsparciem z programu FEDS (EFRR) będą komplementarne z inwestycjami dotyczącymi transportu miejskiego i aglomeracyjnego realizowanymi ze współfinansowaniem z Funduszu Spójności w ramach programu FEnIKS.

Projekty planowane do realizacji w ramach *Działania 2.2: Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ* są zgodne z *Koncepcją zrównoważonego rozwoju mobilności miejskiej na obszarze AJ z perspektywą do 2029 r.*

Działanie 2.3: Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych

AJ jest obszarem o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. W regionie występują następujące formy ochrony przyrody ujęte w polskim prawodawstwie: Karkonoski Park Narodowy, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary sieci NATURA 2000 i obszary objęte porozumieniami międzynarodowymi. Aby utrzymać i wzmocnić potencjał przyrodniczy regionu należy podjąć działania związane z intensyfikacją ochrony zagrożonych siedlisk przyrodniczych, ekosystemów, łagodzeniem zmian klimatu oraz działania związane adaptacją do jego zmian.

Od marca 2022 r. trwają prace nad Planem Adaptacji do Zmian Klimatu Aglomeracji Jeleniogórskiej, w które zaangażowanych jest 25 gmin i 3 powiaty: karkonoski, lwówecki i złotoryjski. Zasięg terytorialny dokumentu pokrywa się z obszarem wdrażania ZIT AJ w perspektywie budżetowej UE 2021-2027. Plan Adaptacji został poddany strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko i zgodnie z planem przyjęty w drugim półroczu 2023 r. Celem nadrzędnym realizacji Planu Adaptacji jest zwiększenie zdolności adaptacyjnych Aglomeracji Jeleniogórskiej wobec możliwych zagrożeń wynikających ze zmian klimatu. W dokumencie przewidziano 61 działań, w tym część polegającą na realizacji przedsięwzięć, które wpisują się w realizację celów i działań Strategii ZIT AJ, m.in. w zakresie zapewnienia dostępu do dobrej jakości wody i ochrony jej zasobów, budowania bezpieczeństwa energetycznego AJ w oparciu o gospodarkę niskoemisyjną czy w zakresie ochrony oraz podnoszenia zdolności adaptacyjnych terenów otwartych i przyrodniczo cennych, wrażliwych na negatywne skutki zmian klimatu. Powiązanie realizacji mechanizmu ZIT AJ z wdrażaniem działań Planu Adaptacji AJ umożliwi wzmocnienie odporności AJ na skutki procesów i zagrożeń związanych ze zmianami klimatu. Zasadne jest rozwijanie działań planistycznych i kontynuacja inicjatyw adaptacyjnych uwzględnionych w Planie Adaptacji również w ramach realizacji Strategii ZIT AJ.

W zakresie ochrony zagrożonych siedlisk przyrodniczych oraz ekosystemów priorytetowe jest podjęcie działań mających na celu efektywną ochronę przyrody a w uzasadnionych przypadkach z równoczesnym udostępnieniem części terenów atrakcyjnych przyrodniczo zarówno mieszkańcom jak i turystom. Konieczne jest kontynuowanie inwestycji w obszarze ochrony przyrody m.in. poprzez stworzenie bądź unowocześnienie niezbędnej infrastruktury obiektów służących ochronie różnorodności biologicznej w oparciu o gatunki rodzime: banków genów, parków, ogrodów botanicznych, ogrodów terapeutycznych, parków rehabilitacyjno-terapeutycznych, ekoparków czy geoparków. Uzupełnieniem infrastruktury służącej ochronie przyrody może być budowa lub modernizacja przyrodniczych ścieżek dydaktycznych, ścieżek rowerowych i szlaków pieszych kanalizujących ruch turystyczny poza miejsca występowania siedlisk.

Uzupełnieniem powyższego katalogu inwestycji powinny być działania związane z podnoszeniem świadomości ekologicznej mieszkańców AJ oraz upowszechnieniem idei rozwoju zrównoważonego. Pożądana jest realizacja działań wspierających ośrodki edukacji ekologicznej oraz prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych.

Postępujące zmiany klimatu wpływają na coraz częstsze występowanie na terenie AJ gwałtownych opadów deszczu, lokalnych podtopień, powodzi oraz suszy. W celu przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom pogodowym należy tworzyć potencjał retencyjny, inwestować w budowę zielonej infrastruktury oraz projekty mające na celu zatrzymanie wód opadowych na terenie miast. Przy realizacji inwestycji w przestrzeni publicznej należy wykorzystywać przyjazne dla środowiska, pro-retencyjne rozwiązania mające wpływ na komfort życia mieszkańców takie jak: zazielenianie skwerów miejskich, tworzenie łąk kwietnych, ogrodów deszczowych, skrzyni chłonnych, zielonych dachów, ażurowych chodników. Konieczna jest także renaturyzacja obecnych i tworzenie nowych cieków i oczek wodnych.

W celu poprawy jakości powietrza w Aglomeracji Jeleniogórskiej podejmować należy działania proekologiczne związane z odnawialnymi źródłami energii, wymianą systemów grzewczych, inwestycjami mającymi na celu zmniejszenie zużycia energii oraz modernizacją instalacji oczyszczania spalin. Należy dążyć do ograniczenia emisji ze źródeł komunikacyjnych oraz niskiej emisji z sektora komunalno-mieszkaniowego. Ograniczanie niskiej emisji realizować należy m.in. poprzez termomodernizacje budynków mieszkalnych oraz użyteczności publicznej (szkół, przedszkoli), podłączanie budynków do sieci ciepłowniczej oraz wymianę systemów grzewczych. Podstawą do zmian jest edukacja proekologiczna i związane z nią kampanie informacyjne uświadamiające mieszkańcom AJ wagę problemu.

Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ

Działanie 2.3. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS	
Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	
Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:	
Ochrona przyrody i klimatu, w tym:	

- przywracanie i wzmacnianie usług ekosystemowych w ramach zielonej i niebieskiej infrastruktury na terenach miejskich i ich obszarach funkcjonalnych;
- opracowanie i aktualizacja dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych;
- czynna ochrona gatunków i siedlisk przyrodniczych;

Zakres interwencji:

079 - Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej, dziedzictwo naturalne i zasoby naturalne, zielona i niebieska infrastruktura

Zgodność z programem FEDS:

Działanie FEDS.02.10 Ochrona przyrody i klimatu – ZIT

Cel szczegółowy

EFRR/FS.CP2.VII - Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia

Wskaźniki monitoringu:

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Liczba wspartych form ochrony przyrody	PLRO071	Produktu
Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu	RCO026	Produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO074	Produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO075	Produktu
Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich	RCO114	Produktu
Powierzchnia wspartych obszarów chronionych	DOL1R	Rezultatu
Ludność mająca dostęp do nowej lub udoskonalonej zielonej infrastruktury	RCR095	Rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze środowiska naturalnego związanych z zagrożeniami wynikającymi ze zmian klimatycznych, rosnącej antropopresji na tereny cenne przyrodniczo za sprawą rozbudowy sieci osadniczej oraz niekontrolowanego rozwoju turystyki. W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji Wiązkę projektów nr 5. Przyroda i klimat - ZIT AJ, którą

tworzą przedsięwzięcia związane z przywracaniem i wzmacnianiem usług ekosystemowych w ramach zielonej i niebieskiej infrastruktury na terenach miejskich i ich obszarach funkcjonalnych, jak również związane z ochroną gatunków i siedlisk gatunków chronionych i/lub rzadkich. Celem projektów tworzących wiązkę jest ograniczenie antropopresji na tereny cenne przyrodniczo zlokalizowane na obszarze AJ oraz zachowanie i zwiększenie bioróżnorodności na tych terenach. Dzięki zachowaniu, pielęgnacji i powiększeniu obszaru terenów zielonych oraz modernizacji i rozbudowie zielonej oraz niebieskiej infrastruktury ulegną poprawie warunki bytowe gatunków chronionych i/lub rzadkich fauny, flory i/lub grzybów, a także nastąpi wzmocnienie adaptacji do zmian klimatu i odporności gmin AJ na skutki zmian klimatycznych. Projekty tworzące wiązkę są powiązane ze sobą merytorycznie i służą realizacji tożsamego celu - integracji obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska – poprzez poprawę oddziaływania mieszkańców i gości AJ na środowisko i zmniejszenie podatności części AJ na skutki zmian klimatycznych. Projekty tworzące wiązkę dotyczą utworzenia zielonych dachów, przystanków i ścian, rozwoju ogólnodostępnych terenów zielonych, miejskich i gminnych parków oraz lasów, zbiorników wodnych, stawów, rowów, a także likwidacji powierzchni nieprzepuszczalnych, tworzenia łąk kwietnych, domków dla dzikich zwierząt i owadów oraz wzmacniania form czynnej ochrony gatunków rzadkich i chronionych. Projekty, z których składa się wiązka, zostały opracowane równolegle, w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi, i są wzajemnie komplementarne. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki - ze względu na korzystny efekt środowiskowy - mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ. Wdrożenie projektów zaplanowanych w wiązce przyczyni się do osiągnięcia celów neutralności klimatycznej, przyczyni się do zachowania i wzmocnienia bioróżnorodności na obszarze AJ i zapewnienia mieszkańcom i gościom AJ bezpiecznego dla przyrody dostępu do terenów zielonych. Realizacja projektów tworzących wiązkę, poprzez ich pozytywny wpływ na środowisko AJ oraz lepszą adaptację AJ do zmian klimatu, będzie mieć pozytywny wpływ na jakość życia mieszkańców i atrakcyjność obszaru AJ, co umożliwi osiągnięcie synergii z rezultatami przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 2.1 (poprawa jakości powietrza w zakresie efektywności energetycznej oraz ochrona wód w ramach gospodarki ściekowej), 2.2. (ograniczenie emisji transportowych) i 3.1 (zrównoważony rozwój terytorialny) Strategii ZIT AJ.

Wiązka projektów nr 5. Przyroda i klimat – ZIT AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Gmina Pielgrzymka	Odtworzenie zabytkowego Parku w Twardocicach	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Oazy zieleni w miastach Kowary i Karpacz	FEDS
Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Modernizacja Parku Miejskiego wraz z fosą w mieście Lwówek Śląski	FEDS

Miasto Jelenia Góra	Ochrona bioróżnorodności parku miejskiego przy al. Jana Pawła II 18 w Jeleniej Górze	FEDS
Gmina Janowice Wielkie	Działania na rzecz ochrony Alei Jarzęba Szwedzkiego w Janowicach Wielkich	FEDS
Gmina Mysłakowice	Odnowa Parku Królewskiego wraz z otoczeniem w Mysłakowicach	FEDS
Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Przebudowa Wzgórza Kombatantów w mieście Lwówek Śląski	FEDS
Gmina Świerzawa	Rozwój ogólnodostępnego parku miejskiego w Świerzawie	FEDS
Gmina Bolków	Zielona infrastruktura na terenie gminy Bolków	FEDS
Gmina Gryfów Śląski	Park Miejski w Gryfowie Śląskim miejscem ochrony przyrody i klimatu	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Zielono – niebieska infrastruktura na terenie miast Aglomeracji Jeleniogórskiej: Kowary, Leśna i Piechowice	FEDS
Gmina Miejska Świeradów-Zdrój	Modernizacja parku przy Domu Zdrojowym w Gminie Świeradów-Zdrój oraz odnowa i zagospodarowanie terenów zielonych w Gminie Olszyna	FEDS
Gmina Miejska Złotoryja	Podniesienie bioróżnorodności Miasta Złotoryja	FEDS
Miasto Jelenia Góra	Nowa Flora – „zielone” zagospodarowanie terenu dawnego targowiska w centrum Jeleniej Góry	FEDS
Miasto Jelenia Góra	Zabobrzańska oaza zieleni	FEDS
Miasto Szklarska Poręba	Oazy zieleni w Szklarskiej Porębie	FEDS

Lista zidentyfikowanych projektów znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 15. Działanie 2.3. Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych - Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ

Cel operacyjny 3: Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ

Dla rozwoju obszaru AJ kluczowe znaczenie odgrywa wzmocnienie potencjału społecznego oraz wykorzystanie zgromadzonego tu potencjału przyrodniczego i dziedzictwa historyczno-kulturowego.

Kapitał ludzki i społeczny stanowią podstawowe czynniki rozwoju subregionu, jakich nie można zastąpić samymi nakładami finansowymi na infrastrukturę. Właściwe jego wykorzystanie wymaga jednak inwestycji w dobrze funkcjonujący system edukacji, instytucji i ośrodków kultury oraz usług publicznych, co uzasadnia konieczność systematycznego wspierania podmiotów świadczących usługi społeczne, prowadzących działalność kulturotwórczą, aktywizacyjną i na rzecz popularyzacji dziedzictwa kulturowo-historycznego, a także potrzebę uzupełniania deficytów w zakresie dostępu do wysokiej jakości edukacji, w tym edukacji przedszkolnej.

Atrakcyjność krajobrazowa, bogactwo zasobów naturalnych i różnorodność przyrodnicza, spowodowały, iż turystyka została uznana za jedną z kluczowych gałęzi gospodarki w AJ o zauważalnym wpływie na sytuację ekonomiczną mieszkańców Aglomeracji. Jednakże stan istniejącej infrastruktury o funkcjach turystycznych, pomimo przeprowadzenia szeregu działań modernizacyjnych w tym zakresie, wciąż stanowi istotne ograniczenie dla wykorzystania szans rozwojowych związanych z potencjałem turystycznym regionu. Z tego względu w perspektywie budżetowej UE 2021-2027 należy ukierunkować pomoc finansową na realizację przedsięwzięć, które będą równolegle w sposób kompleksowy wspierać zachowanie walorów środowiska przyrodniczego, w tym obszarów chronionych, oraz służyć wzmocnieniu działań na rzecz bardziej efektywnego wykorzystania jednego z najważniejszych potencjałów endogenicznych AJ tj. turystyki. Pozwoli to na osiągnięcie efektu zrównoważonego rozwoju, z jednej strony wykorzystującego walory środowiska dla potrzeb turystyki i tworzącego rynek pracy z nią związany, z drugiej zaś realizowanego z dbałością o zachowanie bioróżnorodności i walorów krajobrazowych.

Silny wpływ na rozwój turystyczny AJ ma również charakterystyczna dla jej obszaru znaczna koncentracja obiektów dziedzictwa historyczno-kulturowego. Nagromadzone zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich całe układy urbanistyczne oraz liczne pojedyncze obiekty zabytkowe, wymagają szerokiej renowacji celem ich zachowania i udostępnienia, co wzmocni atrakcyjność turystyczną terenów na których są zlokalizowane. Inwestycjami w opisanym zakresie powinny również zostać objęte miejscowości i gminy z AJ, które obecnie pozostają mniej znane i nie cieszą się tak dużą popularnością wśród turystów jak słynne górskie kurorty Karkonoszy. Działania takie mogą przyczynić się do silniejszego rozproszenia ruchu turystycznego na terenie całej AJ, niosąc jednocześnie większe korzyści ekonomiczno-społeczne, jak i skutkować lepszą ochroną jej zasobów przyrodniczych i kulturowych.

Cel operacyjny Strategii ZIT AJ opisany powyżej realizowany będzie w formie działań na rzecz wzmocnienia atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku oraz na rzecz zwiększenia aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej. Umiejętne połączenie tych działań wywołuje efekt synergii, który zwielokrotnia korzyści z wzajemnych relacji i staje się motorem napędowym kolejnych działań prorozwojowych.

Działanie 3.1. Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku

Elementem wspólnym dla współcześnie funkcjonujących koncepcji rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych jest dbanie o „dobrostan ludzi”, polegający na zrównoważonym rozwoju, wyrównywaniu szans społecznych, dbaniu o dobre samopoczucie w miejscu zamieszkania, i co najważniejsze w dzisiejszych czasach – o zdrowie. W tym kontekście rozwój AJ powinien opierać się na wykorzystaniu nowoczesnych technologii, ochronie środowiska naturalnego i ekologicznych rozwiązaniach w sferze usług

komunalnych. Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku polegać powinno, między innymi, na poprawie atrakcyjności i bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, z zachowaniem standardów ich dostępności, wdrażaniu koncepcji miasta zielonego (green city) oraz wspieraniu zielonej i niebieskiej infrastruktury na terenach miejskich i ich obszarach funkcjonalnych. Działania w tym zakresie pozytywnie wpływają na stan środowiska oraz niwelują dolegliwości niekorzystnych skutków zmian klimatycznych, równocześnie zapewniając mieszkańcom dostępne i bezpieczne miejsca odpoczynku, spotkań i aktywności fizycznej.

Jednym z elementów działań związanych z zakresem poprawy dostępności i bezpieczeństwa przestrzeni publicznych będą projekty dotyczące infrastruktury edukacyjnej szkolnictwa podstawowego i ogólnego, w szczególności w odniesieniu do przyszkolnej infrastruktury sportowej, mającej na celu rozwój działań integracyjnych i włączających w ramach walki z wykluczeniem społecznym i edukacyjnym. Inwestycje w tym zakresie będą stanowić uzupełnienie interwencji prowadzonej w ramach ZIT AJ w perspektywie 2014-2020 na zasadzie komplementarności międzyokresowej Strategii.

W ramach interwencji planowana jest kontynuacja działań na rzecz budowania partnerstwa i współpracy w ramach mechanizmu ZIT na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej, poprzez wzmacnianie kompetencji niezbędnych do przygotowania i wdrażania Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 oraz wspieranie realizacji projektów zintegrowanych w ramach ZIT AJ, służących rozwojowi miast i gmin AJ.

Podnoszenie atrakcyjności obszaru AJ obejmuje także inwestycje na rzecz lepszego wykorzystania technologii informatycznych i komunikacyjnych przez podmioty publiczne w zarządzaniu miastami, obsłudze mieszkańców i przedsiębiorców, upowszechnianiu kultury i zapewnianiu pomocy społecznej. Doświadczenia pandemii ugruntowały i przyspieszyły trendy cyfryzacji usług publicznych, potwierdzając, że życie publiczne i procesy administracyjne mogą z powodzeniem opierać się na e-usługach. Dlatego konieczne jest sukcesywne wdrażanie coraz bardziej zaawansowanych technologicznie rozwiązań na rzecz dobrze funkcjonujących i powszechnie dostępnych e-usług publicznych, poszerzania ich katalogu oraz jednoczesnego wzmacniania cyberbezpieczeństwa w sektorze administracji. Odpowiedzią na zdiagnozowany problem niskiego poziomu e-usług w AJ powinna być realizacja projektów dotyczących zintegrowanego wdrażania nowych e-usług publicznych w gminach Aglomeracji Jeleniogórskiej.

Równolegle należy dostrzec potrzebę podejmowania inwestycji na rzecz ochrony, promocji i rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego, w tym szczególnie przez inwestycje w zintegrowaną sieć instytucji kultury oraz udostępnionych obiektów zabytkowych a także poprzez wsparcie i rozwój centrów produktu lokalnego i promocji kultury. AJ jest obszarem o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. W regionie występują wszystkie formy ochrony przyrody ujęte w polskim prawodawstwie: Karkonoski Park Narodowy, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary sieci NATURA 2000, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-

krajobrazowe, pomniki przyrody oraz obszary objęte porozumieniami międzynarodowymi. Zachowanie i wzmocnienie potencjału przyrodniczego AJ stanowi potrzebę związaną z ochroną środowiska naturalnego oraz zrównoważonym rozwojem turystyki. Konieczne jest pogodzenie rozwoju aktywnych form turystyki z zabezpieczeniem obszarów chronionych przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów poprzez budowę lub modernizację ścieżek dydaktycznych, ścieżek rowerowych, szlaków, wydzielonych miejsc postojowych, punktów i wież widokowych. Zintegrowany system dróg i tras rowerowych – oprócz promowania zachowań i postaw ekologicznych w sektorze mobilności – również kanalizuje i porządkuje ruch turystyczny ograniczając jego negatywny wpływ na środowisko.

Interwencje w tym zakresie odpowiadają na wskazane w analizie SWOT utrudnienia ograniczające rozwój regionu, w tym między innymi: nieadekwatny do potrzeb i potencjału obszaru AJ poziom inwestycji w infrastrukturę rekreacyjno-sportową, wysoki odsetek obszarów zdegradowanych wymagających odnowy lub rewitalizacji, dużą liczbę zabytków w złym stanie technicznym na obszarze AJ.

Odpowiedzią na powyżej zidentyfikowane problemy będzie realizacja projektów zintegrowanych polegających na poprawie bezpieczeństwa i atrakcyjności przestrzeni publicznych, służących zwiększeniu ich dostępności a także poprawie jakości życia mieszkańców oraz lepszemu wykorzystaniu endogenicznych potencjałów i walorów turystycznych obszaru Aglomeracji Jeleniogórskiej. Projekty obejmować będą między innymi odnowę obiektów zabytkowych i przestrzeni w centrach miast, dworców, parków, obszarów zdegradowanych, terenów zielonych i rekreacyjnych oraz budowę i utworzenie centrów rzemiosła, centrów usług turystycznych, ośrodków edukacji krajobrazowej, innych placówek aktywności kulturalnej, a także tras rowerowych, szlaków pieszych, punktów widokowych oraz infrastruktury rekreacyjno-sportowej, w tym również przyszkolnej, basenów i stanic wodnych - w celu wzmocnienia potencjału kulturalnego i turystycznego regionu.

Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ

Działanie 3.1. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS	
Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	
Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:	
Zrównoważony rozwój terytorialny w tym: - fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznej; - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i kulturowego (w tym instytucji kultury) oraz publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - wdrożenie e-usług dla obywateli w zakresie m.in. administracji, kultury, turystyki, pomocy społecznej; - infrastruktura rowerowa o funkcjach turystycznych; - infrastruktura edukacyjna – na potrzeby wczesnej edukacji i szkolnictwa podstawowego; - wsparcie dla instrumentów terytorialnych;	

Zakres interwencji³:

016 - Rozwiązania TIK, usługi elektroniczne, aplikacje dla administracji
122 - Infrastruktura na potrzeby szkolnictwa podstawowego i średniego
165 - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych
166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury
168 - Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych
169 - Inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych
170 - Zwiększenie zdolności instytucji programu oraz podmiotów związanych z wdrażaniem Funduszy
182 - Wzmocnienie potencjału instytucji państwa członkowskiego, beneficjentów i odpowiednich partnerów

Zgodność z programem FEDS:

Działanie FEDS.06.01 Rozwój lokalny - strategię ZIT

Cel szczegółowy:

EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich

Działanie FEDS.11.01 Pomoc Techniczna EFS+

Cel szczegółowy: PT.1 - Pomoc Techniczna

Wskaźniki monitoringu:**Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:**

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Liczba podmiotów, które udostępniły informacje sektora publicznego/dane prywatne on-line	PLRO010	Produktu
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 4 - transakcja	PLRO012	Produktu
Liczba wspartych szkół	PLRO125	Produktu
Liczba opracowanych ekspertyz	PLRO152	Produktu

³ Szczegółowy zakres interwencji może ulec zmianie w związku ze zmianą FEDS dokonaną za zgodą KE. Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Priorytetów FEDS w ramach działania 6.1 mogą być finansowane także projekty wpisujące się w pozostałe cele polityki spójności (uwzględniające wymogi wynikające z zapisów Umowy Partnerstwa a w przypadku kierunków interwencji/typów projektów ujętych w FEDS uwzględniające również wymogi zapisane w dokumencie programowym oraz jego uszczegółowieniu). Priorytet 6 jest finansowany ze środków EFRR i w działaniu 6.1 mogą być realizowane projekty wpisujące się swoim zakresem w cele szczegółowe sformułowane w art. 3 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności.

Liczba posiedzeń komitetów, sieci grup oraz innych spotkań w celu wymiany doświadczeń z partnerami	PLRO153	Produktu
Instytucje publiczne otrzymujące wsparcie na opracowywanie usług, produktów i procesów cyfrowych	RCO014	Produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO074	Produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	RCO075	Produktu
Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego	RCO076	Produktu
Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	RCO077	Produktu
Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich	RCO114	Produktu
Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych	RCR011	Rezultatu
Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych	RCR071	Rezultatu
Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	RCR077	Rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne ich oddziaływanie – opowiadają na wspólne problemy i potrzeby dotyczące obszaru AJ zdiagnozowane w sferze gospodarczej (potrzeba lepszego wykorzystania potencjału turystycznego, potrzeba zrównoważonego rozwoju turystyki), społecznej (zachowanie i promowanie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego), infrastrukturalnej (poprawa dostępności usług publicznych świadczonych w oparciu o technologie informacyjno-komunikacyjne) oraz w sferze środowiska naturalnego (potrzeba zachowania obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych oraz wzmocnienia bioróżnorodności w AJ).

W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji trzy wiązki projektów oraz trzy projekty zintegrowane do realizacji w partnerstwie międzygminnym bez zastosowania wiązki.

Wiązka projektów nr 7. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - kultura, dziedzictwo i turystyka

składa się z przedsięwzięć służących lepszemu wykorzystaniu endogenicznych potencjałów AJ w celu rozwijania i zwiększania dostępności usług kulturalnych i turystycznych, jak również z przedsięwzięć służących promowaniu i zachowaniu lokalnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Projekty obejmować będą działania na rzecz:

- zachowania i zabezpieczenia a także adaptacji na cele kulturalne obiektów dziedzictwa kulturowego oraz obszarów i obiektów zabytkowych (w tym obiektów przemysłowych o wartościach historycznych);

- rozwoju infrastruktury wykorzystywanej dla zachowania i promowania dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego;
- tworzenia turystycznych szlaków tematycznych (odwołujących się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) oraz turystycznych szlaków rodzajowych (trasy rowerowe), celem ulepszenia infrastruktury turystycznej oraz poprawy jej dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- rozwoju i promowania publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych;
- ochrony i rozwoju infrastruktury zabytkowej dla podniesienia jej atrakcyjności turystycznej.

Realizacja wiązki projektów będzie mieć pozytywny wpływ na rozwój kultury powiązany z rozwojem gospodarczym obszaru AJ, jak również przyczyni się do włączenia społecznego oraz wprowadzenia innowacji społecznych w skali regionalnej lub lokalnej. Celem projektów tworzących wiązkę jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru AJ w kierunku zrównoważonego rozwoju turystyki - w tym poprzez zachowanie i poprawę bezpieczeństwa obiektów dziedzictwa kulturowego, m.in. obiektów zabytkowych, a także poprzez rozwój infrastruktury powiększającej sieć regionalnych atrakcji turystycznych lub służącej poprawie dostępności do tych atrakcji. Projekty będą realizowane także na obszarach zlokalizowanych poza rejonem najbardziej popularnych i najlepiej rozwiniętych centrów turystyki górskiej. Wiązka projektów nakierowana jest również na wzmocnienie udziału w sektorze turystycznym regionu oferty turystycznej powiązanej z działalnością kulturotwórczą i promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego – m.in. tradycyjnego rzemiosła, tradycji przemysłu, górnictwa, kultury technicznej i architektury. Ponadto projekty zaplanowane do realizacji w ramach wiązki mają przyczynić się do poprawy dostępności do kultury i wzrostu aktywności kulturalnej mieszkańców AJ i turystów. Produkty projektów realizowanych w ramach wiązki będą łączyć walory środowiskowe i estetyczne oraz zapewniać dostępność w sposób włączający. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ oraz są wzajemnie komplementarne w zakresie przedmiotowym.

Wiązka projektów nr 7. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - kultura, dziedzictwo i turystyka		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Gmina Leśna	Centrum Domów Przystupowych. Ośrodek Edukacji Krajobrazowej w Wolimierzu	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Centrum usług turystycznych i promocji produktów regionalnych Kowary-Gmina Leśna	FEDS
Gmina Miejska Złotoryja	Rozwój turystyki w Aglomeracji Jeleniogórskiej poprzez utworzenie centrum pługania złota na zalewie w Złotoryi	FEDS
Gmina Pielgrzymka	„Rozwój infrastruktury rowerowej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej – Góry i Pogórze Kaczawskie” – rozbudowa Kaczawskich Single Tracków	FEDS
Gmina Marciszów	Budowa świetlicy wiejskiej wraz z infrastrukturą we wsi Świdnik	FEDS

Gmina Karpacz	Adaptacja zabytkowego budynku przy ul. Konstytucji 3 Maja 54a na centrum obsługi ruchu turystycznego	FEDS
Parafia Ewangelicko-Augsburska Wang	Zachowanie wartości architektonicznej oraz poprawa bezpieczeństwa pożarowego zabytkowego drewnianego kościoła w Karpaczu	FEDS
Gmina Miejska Kowary	Budowa nowej siedziby Miejskiej Biblioteki Publicznej i Centrum wiedzy o przemyśle włókienniczym Kotliny Jeleniogórskiej przy ul. Dworcowej 8 w Kowarach	FEDS
Gmina Bolków	Ścieżka kasztelana z tarasami widokowymi	FEDS

Wiązka projektów nr 8. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - atrakcyjna i bezpieczna

przestrzeń publiczna składa się z przedsięwzięć służących wzmocnieniu atrakcyjności obszaru AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku a także poprawie bezpieczeństwa przestrzeni publicznych w AJ. Projekty obejmować będą działania na rzecz:

- zagospodarowania placów, rynków, deptaków, parków, skwerów, przestrzeni międzyblokowych, z uwzględnieniem poprawy ich funkcjonalności, dostępności i bezpieczeństwa oraz zapewnienia lepszej adaptacji do zmian klimatu;
- zachowania i rozwoju zielonej i niebieskiej infrastruktury, służącej ekologii a także działania na rzecz zwiększania powierzchni czynnych biologicznie;
- rozwoju infrastruktury aktywizacji i integracji społecznej przyczyniającej się do poprawy kondycji psychofizycznej mieszkańców – np. tworzenie przestrzeni dla aktywności fizycznej oraz do organizacji m.in. spotkań, warsztatów, wspólnych działań, edukacji kulturalnej i artystycznej, służących odpoczynkowi czy też przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu;
- modernizacji miejskiej i gminnej infrastruktury sportowej, w tym przy placówkach edukacji, mającej na celu rozwój działań integracyjnych i włączających w ramach przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i edukacyjnemu.

Realizacja wiązki projektów przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców i wzmocnienia potencjału społecznego AJ, a także będzie pozytywnie oddziaływać na efekty innych projektów dotyczących zrównoważonego rozwoju turystyki czy dziedzictwa kulturowego AJ oraz działań na rzecz bioróżnorodności i adaptacji do zmian klimatu w AJ. Celem projektów tworzących wiązkę jest zapewnienie wygodnego, przyjaznego i inspirującego środowiska dla mieszkańców i odwiedzających, dzięki zwiększeniu atrakcyjności i bezpieczeństwa przestrzeni publicznych AJ a także ich dostosowaniu do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami z jednoczesnym wykorzystaniem na rzecz lepszej adaptacji do zmian klimatu, co zostanie osiągnięte m.in. poprzez odnowę, przebudowę i/lub modernizację miejskich placów, skwerów, ulic, obiektów małej architektury, wymianę oświetlenia ulicznego na energooszczędne, rozwijanie zieleni miejskiej, zastosowanie powierzchni przepuszczalnych i powiększanie stref przeznaczonych dla pieszych i

rowerzystów. Dodatkowo w ramach wiązki mogą zostać zrealizowane inwestycje polegające na poprawie dostępności gminnej infrastruktury sportowej, w tym przyszkolnej. Wiązka projektów nakierowana jest na tworzenie przestrzeni, które sprzyjają aktywizacji i interakcji społecznej, aktywności fizycznej, dobrej jakości wypoczynkowi, różnorodnym doświadczeniom kulturowym i artystycznym oraz tworzą zdrowsze i bezpieczniejsze warunki do życia. Co więcej, projekty zaplanowane do realizacji w ramach wiązki będą łączyć walory użytkowe, środowiskowe i estetyczne a także oddziaływać uzupełniając na projekty z zakresu zrównoważonej mobilności i ekotransportu. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ oraz są wzajemnie komplementarne w zakresie przedmiotowym.

Wiązka projektów nr 8. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - atrakcyjna i bezpieczna przestrzeń publiczna		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Miasto Jelenia Góra	Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych wraz z poprawą infrastruktury na obszarze śródmieścia Jeleniej Góry	FEDS
Gmina Mirsk	Zwiększenie atrakcyjności Gminy Mirsk i Gminy Świerzawa jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku	FEDS
Gmina Leśna	Izerska szkołka kajakarstwa górskiego i Kajak Polo	FEDS
Gmina Mysłakowice	Rozwój infrastruktury szkolnej w Gminie Mysłakowice	FEDS
Gmina Wojcieszów	Odnowienie części wsi Nowy Kościół oraz przestrzeni międzyblokowych w mieście Wojcieszów	FEDS
Gmina Marciszów	Zagospodarowanie terenu przy boisku sportowym wraz z niezbędną infrastrukturą	FEDS
Miasto Szklarska Poręba	Odnowa parku Ducha Gór w Szklarskiej Porębie	FEDS
Gmina Olszyna	Modernizacja Stadionu Sportowego przy Szkole Podstawowej nr 1 i nr 3 w Olszynie – etap II	FEDS
Miasto Szklarska Poręba	Park edukacyjno-ekologiczno-przyrodniczy. Ogród deszczowy	FEDS
Gmina Wojcieszów	Odnowa stadionu miejskiego w Wojcieszowie	FEDS
Gmina Bolków	Odbudowa Ośrodka Wypoczynku Świątecznego na terenie Gminy Bolków	FEDS
Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej	Odnowa parku krajobrazowego w Bukowcu	FEDS

Wiązka projektów nr 9. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - strategia i partnerstwo terytorialne ZIT AJ tworzą projekty dotyczące budowania partnerstwa lokalnego w AJ oraz rozwijania współpracy w ramach mechanizmu ZIT AJ, zdolności i kompetencji w sferze planowania strategicznego i wspierania realizacji projektów zintegrowanych w ramach ZIT AJ. Celem wiązki projektów jest bezpośrednie wsparcie wdrażania projektów strategicznych dotyczących wszystkich działań określonych w Strategii ZIT AJ, odpowiadających na zdiagnozowane w Strategii ZIT AJ problemy i wyzwania rozwojowe, oraz wzmacnianie współpracy w ramach mechanizmu ZIT AJ,

m.in. poprzez zapewnienie niezbędnych zasobów ludzkich oraz warunków gwarantujących sprawne działanie instytucji wdrażającej i reprezentującej ZIT AJ, jak również zapewnienie spójnego systemu informacji i promocji oraz rozwijanie potencjału beneficjentów i potencjalnych beneficjentów FEDS. Realizacja celów planowana jest w formie projektów zintegrowanych, obejmujących cały obszar AJ, wdrażanych przez podmiot reprezentujący i koordynujący pracę związku ZIT, w tym poprzez organizację warsztatów, spotkań eksperckich, szkoleń służących przygotowaniu i aktualizacji Strategii, monitorowaniu postępów wdrażania projektów oraz ewaluacji przeprowadzonych działań. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ oraz są wzajemnie komplementarne w zakresie przedmiotowym.

Wiązka projektów nr 9. Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - strategia i partnerstwo terytorialne ZIT AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Miasto Jelenia Góra	Wzmocnienie potencjału Lidera Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na rzecz przygotowania i realizacji Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029	FEDS
Miasto Jelenia Góra	Koszty realizacji zadań powierzonych Miastu Jelenia Góra jako Liderowi Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej*	FEDS

* projekt możliwy do współfinansowania w ramach Priorytetu FEDS.11 Pomoc Techniczna EFS+, Działanie FEDS.11.01 Pomoc Techniczna EFS+

Projekty dotyczące cyfryzacji usług publicznych, planowane do realizacji w ramach Działania 3.1. Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku, odpowiadają na zdiagnozowane w Strategii ZIT AJ problemy i potrzeby związane z korzystaniem przez Internet i narzędzia cyfrowe z e-usług świadczonych przez sektor publiczny w AJ. Działania podjęte zostaną w ramach projektów zintegrowanych, których wdrożenie planowane jest w formie projektów partnerskich w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej, mających wpływ na więcej niż jedną gminę. Projekty zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie przyczynią się do rozwiązania wspólnych problemów związanych z niewystarczającą dostępnością e-usług publicznych na terenie AJ. Uruchomienie nowych i zwiększenie dostępności e-usług publicznych realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców, dzięki zapewnieniu możliwości korzystania z szybkich i bezpiecznych e-usług publicznych bez wychodzenia z domu lub miejsca pracy z dowolnego miejsca w zasięgu sieci Internet i w dogodnym dla klienta czasie. W ramach przedmiotowego typu projektów wyodrębniono trzy projekty zintegrowane:

- projekt partnerski pn. E-usługi publiczne w Gminach: Gryfów Śląski, Lubomierz i Mirsk, dla którego wnioskodawcą jest Gmina Mirsk, obejmuje zasięgiem następujące miasta i gminy: Gryfów Śląski, Lubomierz i Mirsk;

- projekt partnerski pn. Komputerowa rewolucja gmin Świerzawa i Wojcieszków, dla którego wnioskodawcą jest Gmina Świerzawa, obejmuje zasięgiem następujące miasta i gminy: Świerzawa i Wojcieszków;
- projekt partnerski pn. e-usługi publiczne w Gminach Złotoryja i Pielgrzymka, dla którego wnioskodawcą jest Gminach Złotoryja, obejmuje zasięgiem następujące gminy: Gminę Złotoryja i Gminę Pielgrzymka.

Celem wymienionych wyżej projektów jest rozwój cyfrowych usług publicznych o wysokim stopniu dojrzałości (co najmniej 4 poziom dojrzałości) świadczonych na rzecz mieszkańców i przedsiębiorców przez podmioty administracji publicznej z obszaru AJ, jak również modernizacja narzędzi cyfrowych wykorzystywanych do świadczenia tych usług oraz wzmocnienie kompetencji cyfrowych pracowników jednostek oferujących e-usługi objęte wsparciem.

Realizacja każdego z projektów zidentyfikowanych w ramach działania – planowanych do wdrożenia poprzez wiązki projektów oraz jako pojedyncze projekty zintegrowane – realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców i odwiedzających AJ poprzez poprawę dostępności do infrastruktury kulturalnej i edukacyjnej, zrównoważony rozwój turystyki, odnowę i zwiększenie bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, modernizację i rozbudowę infrastruktury rekreacyjno-sportowej, zwiększenie dostępu do e-usług publicznych i wzmocnienie partnerstwa strategicznego dla osiągnięcia celów Strategii ZIT AJ. Realizacja projektów nakierowanych na podniesienie jakości współpracy na rzecz zintegrowanego rozwoju AJ opierać się będzie na inteligentnym zarządzaniu. Wdrożenie projektów dotyczących cyfryzacji usług wpłynie na zwiększenie dostępności do usług publicznych na obszarze AJ. Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej obszaru będzie stanowić jedną z form wsparcia rozwoju gospodarczego AJ. Projekty dotyczące budynków o podwyższonym standardzie energetycznym, zachowania i rozwijania terenów zielonych oraz inwestycji służących lepszej adaptacji do zmian klimatu przyczynią się do osiągnięcia celów neutralności klimatycznej. Wszystkie projekty przewidziane do realizacji w ramach działania łącznie odpowiadają na zdiagnozowane wspólne problemy i mają wpływ na więcej niż jedną gminę AJ, wykazując przy tym wzajemną komplementarność w zakresie celów i podejmowanych działań. Realizacja zidentyfikowanych projektów umożliwi osiągnięcie efektu synergii w odniesieniu do efektów społecznych i gospodarczych projektu planowanego do realizacji w działaniu 1.1 (edukacja zawodowa, w tym profesjonalizacja kadr sektora usług) a także efektów społecznych i środowiskowych przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 2.1 (w zakresie efektywności energetycznej), 2.3. (działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu i wzmocnienie bioróżnorodności) oraz działania 3.1 (mobilność i ekotransport miejski) Strategii ZIT AJ.

Lista zidentyfikowanych projektów znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 16. Działanie 3.1. Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku - Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ

Działanie 3.2. Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej

Istotą przedmiotowego działania w Strategii ZIT AJ jest zapewnienie wsparcia dla ciągłości procesów rozwoju społecznego i dostępności usług edukacyjnych na obszarze AJ. Interwencje w tym zakresie związane będą z minimalizowaniem dysproporcji i przeciwdziałaniu problemom zdiagnozowanym w sferze społecznej.

Jednym z poważnych zagrożeń rozwojowych obszaru AJ jest narastający problem starzenia się społeczeństwa. Wnioski z diagnozy AJ wskazują również na trudności z zapewnieniem wystarczających środków finansowych na usługi opiekuńcze, a także na zagrożenia związane z sytuacją epidemiologiczną i zwiększonym ryzykiem transmisji chorób w ramach opieki świadczonej w systemie instytucjonalnym. Rozwiązaniem możliwym do zastosowania jest zwiększenie zakresu opieki nad seniorami i osobami nie całkiem samodzielnymi świadczonej w miejscu zamieszkania podopiecznego oraz poprawy dostępu do usług opiekuńczych w wymiarze jakościowym i ilościowym, zwłaszcza w wymiarze opieki niestacjonarnej. Wspólne przedsięwzięcia w tych dziedzinach mogą zapewnić zwiększenie efektywności podejmowanych działań. Ważne jest zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług świadczonych w społeczności lokalnej, w tym usług opieki długoterminowej, ale także zapewnienie ich jak najwyższej jakości. Chodzi m.in. o usługi asystenckie i opiekuńcze, wsparcie z zakresu opieki wytchnieniowej, która ułatwia funkcjonowanie sprawującym opiekę rodzinom oraz nowoczesne formy świadczenia usług opiekuńczych, w tym np. teleopiekę. Zapewnienie seniorom i osobom z niepełnosprawnościami zamieszkującym obszar Aglomeracji Jeleniogórskiej systemu teleopieki z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, umożliwi osobom o ograniczonym stopniu samodzielności jak najdłuższe bezpieczne pozostanie w ich środowisku oraz miejscu zamieszkania. Wsparciem objęte też mogą być: usługi pomocy sąsiedzkiej, wsparcie psychologiczne, szkolenia w zakresie świadczenia usług opiekuńczych. Rekomendowane są działania służące deinstytucjonalizacji usług społecznych i ułatwiające przejście od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej w lokalnych społecznościach. Istotnym jest również zaplanowanie działań prowadzących do aktywizacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami. W tym kontekście szczególne znaczenie ma asystencja osobista, pozwalająca na bardziej samodzielne życie poprzez wsparcie ściśle dostosowane do indywidualnych potrzeb osoby i odnoszące się potencjalnie do wszystkich sfer życia – od codziennych czynności życiowych, przez wymiar społeczny życia, sferę zawodową po edukację. Możliwe jest powierzenie realizacji usług społecznych organizacjom pozarządowym i innym podmiotom ekonomii społecznej, w tym w celu wsparcia rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej.

Typ projektów 3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych

Działanie 3.2. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS
Typ projektów 3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych

Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:

Rozwój usług społecznych i zdrowotnych , w tym:

- rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej;
- dzienne formy wsparcia;
- wsparcie dla kadr instytucji pomocy i integracji społecznej;
- wsparcie kadr systemu opieki długoterminowej;

Zakres interwencji:

158 - Działania w celu zwiększenia równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości trwałych i przystępnych cenowo usług;

Zgodność z programem FEDS:

Działanie FEDS.07.10 Rozwój usług społecznych i zdrowotnych – ZIT

Cel szczegółowy:

EFS+.CP4.K - Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej

Wskaźniki monitoringu:**Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:**

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	DOL4P	Produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	DOL3P	Produktu
Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	EECO12	Produktu
Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	PLKLCO02	Produktu
Liczba opiekunów faktycznych/nieformalnych objętych wsparciem w programie	PLKLCO03	Produktu
Liczba podmiotów, które rozszerzyły ofertę wsparcia lub podniosły jakość oferowanych usług	PLKLCR03	Rezultatu
Liczba osób świadczących usługi w społeczności lokalnej dzięki wsparciu w programie	PLKLCR04	Rezultatu

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania w zakresie usług społecznych - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze społecznej (opieka nad dziećmi i edukacja, ochrona zdrowia) związanych ze zmianami demograficznymi, wyzwaniami cywilizacyjnymi i nieadekwatną do rosnących potrzeb ofertą usług społecznych. Realizacja zidentyfikowanych projektów wpłynie na zwiększenie dostępności do usług publicznych wysokiej jakości i przystępnych cenowo oraz realnie przełoży się na poprawę jakości życia mieszkańców, dzięki zapewnieniu możliwości korzystania z dziennych form wsparcia oraz usług asystenckich i opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, a także podniesieniu kompetencji kadr instytucji pomocy i integracji społecznej świadczących usługi społeczne. W ramach przedmiotowego typu projektów wyodrębniono dwa projekty zintegrowane - projekty partnerskie w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej, mające wpływ na więcej niż jedną gminę poprzez objęcie wsparciem mieszkańców co najmniej 2 gmin AJ.

- Projekt zintegrowany pt. *Sąsiedzka pomoc ma moc*, dla którego wnioskodawcą jest Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór, obejmuje zasięgiem obszar gmin Aglomeracji Jeleniogórskiej. Projekt realizowany będzie w partnerstwie organizacji pozarządowych. Celem projektu jest rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej i zwiększenie szans osób o ograniczonej samodzielności oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu choroby, wieku bądź niepełnosprawności, na pozostanie dłużej i bezpiecznie we własnym, znanym środowisku domowym i sąsiedzkim, przy wsparciu usługami opieki zapewnianymi w najbliższym, lokalnym otoczeniu.
- Projekt zintegrowany pt. *Wiązka usług społecznych dla rodzin dzieci ze spektrum autyzmu*, dla którego wnioskodawcą jest Fundacja Ditero, obejmuje zasięgiem obszar gmin Aglomeracji Jeleniogórskiej. Projekt realizowany będzie w partnerstwie organizacji pozarządowych. Celem projektu jest rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej (wsparcie dla rodzin dzieci ze spektrum autyzmu) oraz wzmocnienie procesu deinstytucjonalizacji usług w obszarze włączenia społecznego.

Realizacja projektów zintegrowanych umożliwi osiągnięcie efektu synergii w odniesieniu do efektów społecznych przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 3.1 (poprawa dostępności infrastruktury kulturalnej i edukacyjnej, infrastruktury rekreacyjno-sportowej i przestrzeni publicznych) oraz 3.2 (lepsza dostępność ośrodków wychowania przedszkolnego) Strategii ZIT AJ.

Lista zidentyfikowanych projektów znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 17. Działanie 3.2. Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej - Typ projektów 3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych.

Diagnoza sfery społecznej Aglomeracji Jeleniogórskiej wykazała deficyty w obszarze edukacji. W analizie SWOT wśród słabych stron AJ, które ograniczają możliwości rozwoju aglomeracji wymieniono między innymi: niezadowalające wskaźniki dostępności do placówek wychowania przedszkolnego, niedostosowanie jakości kształcenia do potrzeb rynku pracy, brak oferty edukacyjnej dla osób dorosłych zainteresowanych podnoszeniem lub zmianą kwalifikacji zawodowych, niskie wyniki nauczania stwierdzone egzaminami zewnętrznymi. Dlatego najważniejszymi wyzwaniami dla AJ w tym obszarze pozostają: poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej, podnoszenie poziomu kompetencji i kwalifikacji, zwiększenie uczestnictwa w formach uczenia się przez całe życie, lepsze dopasowanie systemów kształcenia i szkolenia, do potrzeb rynku pracy oraz wsparcie infrastruktury edukacyjnej. W kontekście zidentyfikowanych na terenie AJ potrzeb szczególnie ważną potrzebą jest wspieranie wysokiej jakości, dostępnej edukacji przedszkolnej, oferującej usługi prowadzące do wszechstronnego rozwoju dzieci, przygotowującej do kolejnych etapów edukacyjnych i zwiększającej późniejsze szanse na rynku pracy. W ramach opisywanego działania uzasadniona będzie realizacja przedsięwzięć polegających na poprawie dostępu do infrastruktury edukacyjnej, w szczególności przedszkoli, zapobiegającej wykluczeniu społecznemu i zapewniającej możliwość edukacji oraz rozwoju umiejętności w placówkach zlokalizowanych na terenach AJ, gdzie zanotowano największe deficyty w tym zakresie. Interwencja w ramach ZIT AJ obejmować powinna uzupełnienie zidentyfikowanych braków, poprzez wsparcie utworzenia infrastruktury przedszkoli na obszarach o znacznych deficytach w zakresie placówek zapewniających edukację przedszkolną, w szczególności na terenach wiejskich. Interwencja obejmować może również doposażenie placówek przedszkolnych. Przedsięwzięcia realizowane w działaniu będą ze względu na swój charakter komplementarne do projektów wdrażanych w działaniach Strategii ZIT AJ: 3.1 - rozwiązania służące poprawie dostępności infrastruktury edukacyjnej oraz zwiększeniu atrakcyjności i bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, a także 3.2. - w zakresie usług społecznych, których odbiorcami będą dzieci i/lub ich opiekunowie.

Typ projektów 3.2.1. Wspieranie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ

Działanie 3.2. ZIT AJ - Projekty do realizacji w ramach programu regionalnego FEDS	
Typ projektów 3.2.1. Wspieranie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	
Typy projektów wspierane w ramach ZIT AJ:	
Wspieranie równego dostępu do edukacji przedszkolnej, w tym: - zwiększenie dostępności do edukacji przedszkolnej (m.in. tworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego, doposażenie przedszkoli, adaptacja pomieszczeń, zajęcia dodatkowe, działania na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami); - działania wspierające zdrowie psychiczne dzieci i uczniów; - działania z zakresu edukacji ekologicznej; - działania na rzecz budowania i wzmacniania wśród uczniów umiejętności STEM/STEAM;	
Zakres interwencji:	

121 - Infrastruktura na potrzeby wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem;

148 - Wsparcie na rzecz wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (z wyłączeniem infrastruktury)

Zgodność z programem FEDS:

Działanie FEDS.08.03 Dostęp do edukacji – ZIT

Cel szczegółowy

EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

Wskaźniki monitoringu:

Wskaźniki dla projektów możliwe do realizacji w ramach FEDS:

Nazwa wskaźnika	Kod	Rodzaj
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	DOL4P	Produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	DOL3P	Produktu
Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami w edukacji przedszkolnej	PLFCO01	produktu
Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	PLFCO02	produktu
Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	PLFCO06	produktu
Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	PLFCO07	produktu
Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	PLFCO08	produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	PLOCO03	produktu
Liczba wspartych przedszkoli*	PLRO121	produktu
Pojemność klas w nowych lub zmodernizowanych placówkach opieki nad dziećmi*	RCO066	produktu
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego*	RCO074	produktu
Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego*	RCO075	produktu
Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego*	RCO076	produktu
Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	EECR03	rezultatu
Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu	PLFCR02	rezultatu
Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki nad dziećmi*	RCR070	rezultatu

* wskaźnik dla projektów współfinansowanych z EFRR, pozostałe wskaźniki w tabeli dotyczą projektów współfinansowanych z EFS+

Podejście zintegrowane w realizacji projektów:

Projekty planowane do realizacji w ramach działania w zakresie zwiększenia dostępności edukacji przedszkolnej - zarówno na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, jak i poprzez wzajemne oddziaływanie - przyczynią się do rozwiązywania wspólnych problemów zdiagnozowanych w sferze społecznej związanych z niewystarczającą dostępnością do edukacji przedszkolnej na obszarze AJ. W opisywanym typie projektów zaplanowano do realizacji *Wiązkę projektów nr 6. Edukacja przedszkolna w AJ*, którą tworzy przedsięwzięcie infrastrukturalne – budowa przedszkola – oraz działania „miękkie” związane z tworzeniem nowych miejsc wychowania przedszkolnego, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami, dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w istniejących lub nowych ośrodkach wychowania przedszkolnego, organizację zajęć rozwijających umiejętności kluczowe oraz społeczno-emocjonalne dzieci, wyposażenie i/lub doposażenie przedszkoli w pomoce dydaktyczne a także adaptację pomieszczeń na potrzeby przedszkoli z uwzględnieniem potrzeb dzieci z niepełnosprawnością i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wsparcie podnoszenia kompetencji zawodowych kadry pedagogicznej i zarządzającej przedszkoli. Celem projektów tworzących wiązkę jest poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej wysokiej jakości na obszarze AJ. W wiązce realizowane będą projekty na obszarach charakteryzujących się deficytami w zakresie dostępności do miejsc edukacji przedszkolnej. Projekty tworzące wiązkę są powiązane ze sobą merytorycznie i służą realizacji tożsamego celu - wzmocnieniu potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ – poprzez zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej, dzięki poprawie dostępności do edukacji przedszkolnej. Projekty tworzące wiązkę zostały opracowane równolegle, w sposób skoordynowany, z uwzględnieniem merytorycznej spójności między nimi, i są wzajemnie komplementarne. Realizacja wiązki projektów wpłynie na poprawę dostępności do wysokiej jakości i przystępnych cenowo usług publicznych w zakresie edukacji przedszkolnej, które umożliwią rodzicom dzieci w wieku przedszkolnym podjęcie lub kontynuację aktywności zawodowej, co realnie przełoży się na podniesienie jakości życia mieszkańców AJ. Wdrożenie projektów zidentyfikowanych w ramach wiązki może również wesprzeć rozwój gospodarczy AJ dzięki umożliwieniu rodzicom dzieci w wieku przedszkolnym pozostanie lub powrót na rynek pracy, co może wpłynąć korzystnie na możliwości rozwojowe przedsiębiorstw borykających się z problemem niedoboru pracowników. Realizacja zidentyfikowanych projektów umożliwi osiągnięcie efektu synergii w odniesieniu do efektów społecznych przedsięwzięć planowanych do realizacji w działaniach 3.1 (poprawa dostępności infrastruktury kulturalnej i edukacyjnej, infrastruktury rekreacyjno-sportowej i przestrzeni publicznych) oraz 3.2 (usługi społeczne) Strategii ZIT AJ.

Wiązka projektów nr 6. Edukacja przedszkolna w AJ		
Wnioskodawca	Tytuł projektu	Program
Gmina Jeżów Sudecki	Poprawa warunków przedszkolnych w Gminie Jeżów Sudecki.	FEDS
Gmina Wojcieszów	Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej - Gmina Wojcieszów oraz Gmina Świerzawa	FEDS
Gmina Pielgrzymka	Kluczowe kompetencje to przedszkolaka referencje – dodatkowe zajęcia w Gminnym Przedszkolu w Twardocicach	FEDS
Miasto Jelenia Góra	Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w Jeleniej Górze	FEDS
Gmina Mysłakowice	Wyposażenie Oddziału Przedszkolnego w nowej Szkole Podstawowej w Mysłakowicach	FEDS
Gmina Wleń	Radosne dzieciaki – edycja 2	FEDS
Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Rozwój nowo powstałego Publicznego Przedszkola przy Szkole Podstawowej nr 1 w Lwówku Śląskim	FEDS

Lista zidentyfikowanych projektów znajduje się w części 12. Strategii ZIT AJ.

Tabela 18. Działanie 3.2. Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej - Typ projektów 3.2.1. Wspieranie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ.

Transformacja cyfrowa i transformacja w kierunku zielonej gospodarki wymaga wprowadzenia na większą skalę kształcenia odpowiadającego na potrzeby nowoczesnej gospodarki. Konieczna jest zatem zmiana tradycyjnych modeli nauczania i wykorzystanie nowoczesnych technologii, zwłaszcza narzędzi cyfrowych, które mogą stanowić wspomaganie procesu dydaktycznego dostosowane do wymagań i predyspozycji młodych ludzi, zwłaszcza uczniów w niekorzystnej sytuacji. Wagę tego wyzwania uwypukliła pandemia COVID-19 i konieczność dostosowania w tym czasie szkół i placówek oświatowych do wymogów nauki zdalnej wraz z zapewnieniem szkołom narzędzi do jej skutecznego prowadzenia. Upowszechnienie narzędzi TIK w procesie nauczania stało się standardem cywilizacyjnym.

Oprócz wsparcia szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego na rzecz cyfryzacji procesu kształcenia, zakupu sprzętu komputerowego i objęcia edukacją z wykorzystaniem narzędzi TIK uczniów z terenu całej AJ, istotnym kierunkiem rozwoju edukacji na obszarze aglomeracji są również działania w dotyczące kształtowania kompetencji kluczowych, społecznych i społeczno-emocjonalnych dzieci i uczniów, w tym wsparcie psychologiczne. Zapewnienie wysokiej jakości edukacji wymaga również wsparcia działań na rzecz podnoszenia kompetencji nauczycieli oraz innych kadr systemu edukacji. Interwencja skierowana do placówek edukacyjnych z obszaru AJ w celu poprawy warunków i rozwijania edukacji ogólnej, możliwa będzie w ramach programu regionalnego FEDS poza wdrażaniem mechanizmu ZIT AJ.

W Strategii ZIT AJ 2021-2027 wskazane zostały wyłącznie projekty zidentyfikowane na etapie naborów propozycji planowanych do dofinansowania w ramach niekonkurencyjnych naborów programów FEDS i FENIKS. Projekty te zostały powiązane z poszczególnymi celami operacyjnymi i pogrupowane w wiązki. Należy jednak uznać, że inne przedsięwzięcia realizowane na obszarze

Aglomeracji Jeleniogórskiej, nieumieszczone na liście projektów strategicznych wybieranych w trybie niekonkurencyjnym w rozdziale 12 niniejszej Strategii, jednak wpisujące się w typy projektów wspieranych w ramach ZIT AJ, są zgodne z celami i kierunkami działań oraz wpływają pozytywnie na realizację Strategii ZIT AJ.

Działania wspierające przygotowanie Strategii ZIT AJ i realizację jej celów.

W ramach Priorytetu FEDS.11 Pomoc Techniczna EFS+ programu regionalnego FEDS podejmowane będą działania o charakterze technicznym związane z przygotowaniem i aktualizacją Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 realizowaną poprzez mechanizm ZIT AJ. Interwencja planowana jest w formie projektów zintegrowanych, obejmujących cały obszar AJ, wdrażanych przez podmiot reprezentujący i koordynujący pracę związku ZIT, w tym poprzez organizację warsztatów, spotkań eksperckich, szkoleń służących przygotowaniu i aktualizacji Strategii. Działania służyć będą podniesieniu jakości, optymalizacji i rozwijaniu planowania strategicznego na obszarze AJ, zgodnie z celami określonym w Strategii ZIT AJ m.in. w sferze zrównoważonej turystyki, zachowania bioróżnorodności, adaptacji do zmian klimatu, ochrony wód czy ekotransportu.

7. Powiązanie celów Strategii ZIT AJ z celami polityki spójności i priorytetami programów.

Strategia ZIT AJ			Cele polityki spójności	Program FEDS	
Cel strategiczny	Cel operacyjny	Działanie		Priorytet	Cel szczegółowy
Pogłębianie integracji obszaru AJ w spójny organizm wzmacniający swoją konkurencyjność poprzez rozwój dostępności komunikacyjnej, innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki oraz potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego, dla poprawy jakości życia mieszkańców.	1. Rozwijanie zrównoważonej gospodarki AJ	1.1 Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ	CP4 - Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku	ESO4.6. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
		2.1 Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ	CP2 - Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia	2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku	RSO2.1. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych RSO2.5. Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej
	2. Integracja obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska	2.2 Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ		3. Fundusze Europejskie na rzecz mobilności miejskiej Dolnego Śląska	RSO2.8. Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej

			zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	Program FEnIKS	
		2.3 Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych		Priorytet	Cel szczegółowy
				Priorytet FENX.03 Transport miejski	EFRR/FS.CP2.VIII - Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej
				2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku;	RSO2.7. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia
	3. Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ	3.1 Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku	CP5 - Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych	Program FEDS	
				Priorytet	Cel szczegółowy
				6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska	RSO5.1 Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich
		3.2 Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej	CP4 - Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku	ESO4.6. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

				7. Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku	ESO4.11. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.
--	--	--	--	---	---

Tabela 19. Powiązanie celów Strategii ZIT AJ z celami polityki spójności i priorytetami programów.

8. Spójność Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Strategia ZIT AJ na lata 2021-2029 zachowuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami i strategiami rozwojowymi określonymi na poziomie UE, krajowym i regionalnym.

- *Europejski Zielony Ład*

Europejski Zielony Ład, zainicjowany przez Komisję Europejską w grudniu 2019 r. to pakiet inicjatyw politycznych, którego celem jest skierowanie UE na drogę transformacji ekologicznej a ostatecznie – osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. EZŁ wspiera przekształcenie UE w sprawiedliwe i dostatnie społeczeństwo o nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarce, poprzez całościowe i międzysektorowe podejście, w ramach którego wszystkie odpowiednie obszary polityki przyczyniają się do osiągnięcia nadrzędnego celu klimatycznego. Pakiet obejmuje inicjatywy w szeregu ściśle powiązanych ze sobą obszarów, np. w dziedzinie klimatu, środowiska, energii, transportu, przemysłu, rolnictwa oraz zrównoważonego finansowania.

Cele i działania Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 wpisują się w założenia EZŁ w szczególności w zakresie działań na rzecz neutralności klimatycznej, czystej energii i transportu - ograniczenie emisji w sektorach energetyki i transportu, zwiększenie atrakcyjności nisko- i zeroemisyjnego transportu zbiorowego, rozbudowa infrastruktury rowerowej, inwestycje w niebieską i zieloną infrastrukturę.

- *Strategia na rzecz bioróżnorodności 2030*

Unijna Strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 opublikowana przez Komisję Europejską w dniu 20 maja 2020 r., jest wszechstronnym, ambitnym i długoterminowym planem mającym na celu ochronę przyrody i odwrócenie procesu degradacji ekosystemów. Celem strategii jest zapewnienie, aby do 2030 r. europejska różnorodność biologiczna weszła na ścieżkę regeneracji z korzyścią dla przyrody, ludzi i klimatu. W tym celu w strategii ustanawia się kompleksowe ramy zobowiązań i działań z myślą o walce z głównymi przyczynami utraty różnorodności biologicznej, którymi są: zmiana użytkowania gruntów i mórz, nadmierna eksploatacja zasobów biologicznych, zmiana klimatu, zanieczyszczenie i występowanie inwazyjnych gatunków obcych. *Strategia na rzecz bioróżnorodności 2030* stanowi kluczowy element EZŁ i ukierunkowuje podejmowane działania w stronę zrównoważonego wychodzenia z kryzysu spowodowanego COVID-19. Na mocy *Strategii na rzecz bioróżnorodności 2030* podejmowane będą działania w zakresie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do zmiany klimatu z wykorzystaniem rozwiązań opartych na zasobach przyrody, które umożliwiają wychwytywanie i przechowywanie węgla w

zdrowych ekosystemach, a także pomagają przyrodzie i społeczeństwu przygotować się na nieuchronne skutki zmiany klimatu.

Cele i działania Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 wpisują się w założenia Strategii na rzecz bioróżnorodności 2030 w szczególności w zakresie przedsięwzięć dotyczących wspierania bioróżnorodności i zachowania gatunków rzadkich i chronionych oraz podejmowanych z myślą o neutralności klimatycznej i łagodzeniu skutków zmian klimatu.

- *Agenda Terytorialna UE 2030*

Agenda Terytorialna UE 2030, przyjęta przez ministrów krajów członkowskich Unii Europejskiej 1 grudnia 2020 r., to dokument, który określa działania niezbędne dla wzmocnienia spójności terytorialnej, czyli zapewnienia dobrych warunków życia dla wszystkich mieszkańców Europy. W Agendzie podkreślono znaczenie strategicznego planowania przestrzennego i wyznaczono jego kierunki, a także wezwano do wzmocnienia wymiaru terytorialnego polityk sektorowych na wszystkich szczeblach sprawowania rządów. Jej cele: Sprawiedliwa Europa i Zielona Europa służyć mają promowaniu zrównoważonej przyszłości sprzyjającej włączeniu społecznemu dla wszystkich obszarów oraz przyczynić się do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju w Europie. Realizacja Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 przyczyni się do realizacji założeń Agendy, w szczególności w zakresie realizacji przedsięwzięć z zastosowaniem zintegrowanego podejścia opartego na wielopoziomowym zarządzaniu. Oznacza to zaangażowanie osób sprawujących rządy na różnych szczeblach, w szczególności na szczeblu lokalnym i regionalnym, a także różnych sektorów polityki i grup społecznych.

- *Nowa Karta Lipska*

Nowa Karta Lipska została podpisana przez ministrów krajów UE 30 listopada 2020 r., stanowi kontynuację Karty Lipskiej z 2007 r. Priorytetem *Nowej Karty Lipskiej* jest dążenie do wspólnego dobra za pomocą transformacyjnej siły miast, w tym do ogólnego dobrobytu, sprawnych służb publicznych, a także zmniejszenia lub zapobiegania powstawaniu nowych form nierówności społecznych, gospodarczych, środowiskowych i terytorialnych. *Nowa Karta Lipska* wskazuje konieczność zastosowania podejścia zintegrowanego w rozwoju miast, który powinien być oparty o strategię zintegrowanego i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, wdrażanych w całym mieście, w tym w obszarach na funkcjonalnych i podmiejskich. Strategia ZIT AJ wpisuje się w założenia *Nowej Karty Lipskiej*, przyczyniając się do rozwoju MOF Jeleniej Góry w sposób bardziej zintegrowany z uwzględnieniem wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

- *Nowy europejski Bauhaus*

Inicjatywa „Nowy Europejski Bauhaus” (NEB) to interdyscyplinarny projekt zainicjowany przez Komisję Europejską w 2020 r., oparty na trzech wartościach: pięknie, zrównoważeniu i wspólnocie. NEB kładzie nacisk na budowanie społeczności i oddolne podejście do wdrażania Europejskiego Zielonego Ładu poprzez promowanie pięknych, zrównoważonych i integracyjnych miejsc, produktów i usług. Działania realizowane zgodnie z założeniami NEB służyć mają upowszechnieniu zrównoważonego stylu życia, łącząc design, ekologię, inwestycje oraz dostępność społeczną i cenową. Strategia ZIT AJ zachowuje zbieżność z założeniami NEB, przewidując możliwość finansowania projektów zwiększających dostępność przestrzenną i ekonomiczną obiektów i usług publicznych oraz wspierając działania na rzecz zrównoważonego rozwoju MOF.

- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*

KSRR 2030 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 17 września 2019 r., jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Stanowi zbiór wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych. Dokument określa ramy prowadzenia polityki rozwoju na poziomie rządu jak i wewnątrz regionów.

Strategia ukierunkowuje zrównoważony rozwój całego kraju na zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano obszary strategicznej interwencji (OSI), które otrzymają szczególne wsparcie (będą to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej). W KSRR przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej. Dokument tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

Strategia ZIT AJ, jako dokument dotyczący rozwoju MOF Jeleniej Góry, jednego z miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze, wskazanych w KSRR jako jeden z obszarów strategicznej interwencji o znaczeniu krajowym, wpisuje się w założenia KSRR, zarówno w zakresie zrównoważonego rozwoju wewnątrzregionalnego jak i współpracy samorządów gminnych na rzecz realizacji wspólnych projektów.

W celu szczególnego wsparcia obszarów strategicznej interwencji przy wyborze projektów strategicznych planowanych do realizacji w ramach Strategii ZITAJ 2014-2023 preferowane były zadania realizowane na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją oraz miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Preferencja ta została wskazana w Zasadach naboru obowiązujących w „Naborze propozycji projektów strategicznych w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji

Jeleniogórskiej na lata 2021-2029” oraz w „Naborze uzupełniającym propozycji projektów strategicznych w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029”. Preferencja dotyczyła projektów obejmujących działania na rzecz obszaru i mieszkańców następujących OSI wymienionych w załącznikach nr 8 i nr 9 do Kontraktu Programowego dla Województwa Dolnośląskiego podpisanego dnia 7 września 2022 r.:

- miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze: Jelenia Góra, Złotoryja,
- obszary zagrożone trwałą marginalizacją – miasta i gminy: Kowary, Leśna, Mirsk, Świeradów Zdrój, Świerzawa, Wojcieszów.

• *Krajowa Polityka Miejska 2030*

KPM to dokument przyjęty 14 czerwca 2022 roku uchwałą Rady Ministrów, który wyznacza cele zrównoważonego rozwoju miast. KPM formułuje rozwiązania i określa planowane działania administracji rządowej w zakresie prawnym, finansowym oraz organizacyjnym na rzecz zrównoważonego rozwoju miast i miejskich obszarów funkcjonalnych. W KPM określono najważniejsze kierunki w rozwoju miast, między innymi dbałość o ład przestrzenny i estetyczny, niwelowanie procesów niekontrolowanej suburbanizacji, wzmocnienie współpracy samorządowej w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, ograniczanie negatywnych skutków zmian klimatu w miastach i inne. Strategia ZIT AJ wpisuje się w założenia KPM poprzez zaplanowanie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej mobilności miejskiej, niskoemisyjności i efektywności energetycznej, zazieleniania terenów miejskich i budowania partnerskiej współpracy samorządów na rzecz rozwoju MOF.

• *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030*

Przyjęta uchwałą nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 SRWD formułuje 6 priorytetowych działań horyzontalnych:

- zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego;
- doskonalenie usług edukacyjnych;
- kształtowanie postaw obywatelskich;
- rozwój potencjału komunikacyjnego;
- wykorzystanie potencjału środowiska i jego ochrona (turystyka i ochrona dziedzictwa kulturowego);
- wzmocnienie rozwoju regionalnych i subregionalnych ośrodków miejskich.

SRWD zakłada wzmocnienie obszarów funkcjonalnych największych miast regionu, w związku z czym kierunki interwencji zostały zaplanowane w ujęciu terytorialnym m.in. z uwzględnieniem jeleniogórskiego obszaru funkcjonalnego. Dla JOF zidentyfikowane zostały w SRWD jako priorytetowe następujące cele operacyjne – w kolejności wg priorytetu:

1. Wspieranie endogenicznych potencjałów gospodarczych subregionów;
2. Rozwój regionalnej sieci transportowej;
3. Wspieranie rozwoju i rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich;
4. Poprawa stanu środowiska;
5. Poprawa efektywności kształcenia;
6. Rozwój i doskonalenie usług publicznych;
7. Racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów środowiska;
8. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej.

Cele Strategii ZIT AJ wpisują się w założenia SRWD, zachowując zgodność z celami operacyjnymi SRWM, szczególnie w sferze wykorzystania endogenicznego potencjału subregionu, rozwoju sieci transportowej dotyczącej mobilności miejskiej, inwestycji na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego czy działań na rzecz zwiększenia dostępności do edukacji i usług publicznych dobrej jakości.

9. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji Strategii ZIT AJ 2021-2029

9.1. Podstawa prawna funkcjonowania związku ZIT AJ oraz struktura ZIT AJ

Na podstawie art. 74 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40), kierując się możliwościami, jakie stworzyła Komisja Europejska w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 w celu wspomagania zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich oraz zwiększenia zaangażowania miast oraz ich obszarów funkcjonalnych w zarządzaniu środkami strukturalnymi UE oraz w oparciu o postanowienia Deklaracji o współpracy w ramach ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej w perspektywie finansowej 2021-2027 w dniu 8 grudnia 2022 r. zawarte zostało Porozumienie określające zasady współdziałania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie Zintegrowanych inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej. Porozumienie międzygminne tworzy 26 gmin z obszaru AJ, które zostały wymienione w tabeli nr 1 w rozdziale 3.

Następnie w dniu 14 grudnia 2023 r. pomiędzy Miastem Jelenia Góra, pełniącym rolę Instytucji reprezentującej ZIT, a Zarządem Województwa Dolnośląskiego zostało zawarte Porozumienie Terytorialne określające zasady realizacji projektów strategicznych w ramach instrumentu terytorialnego Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Aglomeracji Jeleniogórskiej.

9.2. Informacje dotyczące podmiotów zaangażowanych we wdrażanie ZIT AJ oraz ich zadań.

Funkcję Lidera ZIT AJ pełni Miasto Jelenia Góra reprezentowane przez Prezydenta Miasta Jeleniej Góry. Do najważniejszych zadań Miasta Jelenia Góra należy reprezentowanie wszystkich stron Porozumienia w procesie negocjacji, ustanawiania i realizacji instrumentu ZIT AJ wobec ministerstwa właściwego do spraw rozwoju regionalnego, IZ FEDS oraz innych podmiotów zaangażowanych w przygotowanie i wdrażanie ZIT AJ.

Komitet Sterujący ZIT AJ składa się z 26 przedstawicieli gmin, po jednym z każdej gminy będącej członkiem ZIT AJ. Pracami KS ZIT AJ kieruje Prezydent Miasta Jeleniej Góry lub upoważniony przez niego Zastępca Prezydenta. Szczegółowe zasady funkcjonowania Komitetu Sterującego określa jego regulamin. Do zadań Komitetu Sterującego należy w szczególności:

- zatwierdzanie Strategii ZIT AJ i jej aktualizacji;
- przekładanie Strategii ZIT AJ do zaopiniowania przez IZ FEDS lub ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego;
- opracowanie listy projektów planowanych do realizacji, uzgadnianie jej z IZ FEDS;
- udział w programowaniu FEDS w zakresie ZIT AJ;
- udział przedstawiciela KS ZIT AJ w pracach/posiedzeniach KM FEDS;
- podejmowanie innych działań na rzecz realizacji celów Strategii ZIT AJ.

Rada ZIT AJ pełni funkcję opiniującą oraz doradczą. W skład Rady zgodnie z zapisami Porozumienia ZIT AJ wchodzić mogą:

- Starosta Powiatu Lwóweckiego lub osoba przez niego upoważniona;
- Starosta Powiatu Złotoryjskiego lub osoba przez niego upoważniona;
- Przedstawiciele partnerów społeczno-gospodarczych działających na obszarze AJ, reprezentujących m.in. społeczeństwo obywatelskie, podmioty działające na rzecz praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji.

Skład Rady ZIT AJ został powołany na mocy Porozumienia ZIT AJ uchwałą nr 1/2023 KS ZIT AJ z dnia 30 stycznia 2023 r. spośród członków Zespołu ds. przygotowania Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029. Zgłoszenia chęci przystąpienia do Zespołu dokonywane były za pośrednictwem formularza zgłoszeń, który został umieszczony wraz z zaproszeniem na stronie internetowej Wydziału ZIT AJ podczas otwartego naboru do Zespołu oraz w formie zaproszeń skierowanych do organizacji/instytucji z obszaru ZIT AJ. Radę ZIT AJ tworzą: Starosta Powiatu Lwóweckiego, Starosta Powiatu Złotoryjskiego, przedstawiciel Fundacji Ditero, przedstawiciel Karkonoskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, przedstawiciel Fundacji Tradycji

Sudeckich, przedstawiciel Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Ducha Gór oraz przedstawiciel Fundacji Obrazy Bez Granic.

Najważniejsze zadania Rady ZIT AJ to:

- opiniowanie projektu Strategii ZIT AJ oraz jej aktualizacji;
- opiniowanie rocznych informacji sprawozdawczych z realizacji ZIT AJ;
- wydawanie opinii w sprawach związanych z wdrażaniem Strategii ZIT AJ.

Instytucją reprezentującą ZIT AJ wykonującą funkcje administracyjne związane z wdrażaniem Strategii ZIT AJ jest Wydział Zarządzania Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Aglomeracji Jeleniogórskiej funkcjonujący w strukturach Urzędu Miasta Jelenia Góra. Najważniejsze zadania Instytucji reprezentującej ZIT AJ to:

- przygotowanie projektu Strategii ZIT AJ oraz jej aktualizacji;
- przygotowywanie i obsługa posiedzeń Komitetu Sterującego ZIT AJ;
- zadania związane z udziałem w wyborze projektów do dofinansowania, w szczególności poprzez umieszczenie w Strategii ZIT listy projektów, które mogą ubiegać się o dofinansowanie;
- opracowanie rocznych informacji sprawozdawczych z realizacji ZIT AJ;
- prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych;
- współpraca z IZ FEDS i innymi z partnerami zaangażowanymi we wdrażanie funduszy UE.

Podmioty realizujące projekty to podmioty, których przedsięwzięcia realizują cele, priorytety i działania Strategii ZIT AJ.

9.3. Procedury obowiązujące przy realizacji Strategii ZIT AJ 2021-2029

9.3.1. Zasady wyboru oraz realizacji projektów

Zgodnie z zasadami wyboru projektów zdefiniowanymi w odniesieniu do instrumentów terytorialnych w programie FEDS oraz dla działania FENX.03.01 Transport miejski w programie FEnIKS, podstawowym trybem wyboru projektów realizowanych w ramach mechanizmu ZIT AJ jest tryb niekonkurencyjny.

Podmioty realizujące ubiegały się o wpisanie propozycji projektów do Strategii ZIT AJ poprzez udział w „Naborze propozycji projektów strategicznych w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029”, „Naborze uzupełniającym propozycji projektów strategicznych w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029” oraz „Naborze propozycji projektów strategicznych w ramach

aktualizacji Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029". Zgodnie z zasadą równego dostępu do informacji zaproszenie do zgłaszania propozycji projektów do Strategii ZIT AJ wraz z ich zasadami oraz załącznikami zostało upublicznione na stronach internetowych gmin tworzących obszar wdrażania instrumentu ZIT AJ.

Uprawnieni do zgłaszania propozycji (podmioty publiczne, prywatne oraz partnerzy społeczno-gospodarczy m.in.: podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, działające na rzecz ochrony środowiska, angażujące się w promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji) składali swoje propozycje projektów za pośrednictwem Urzędów Gmin, na obszarze których planowana była realizacja projektu.

Składane propozycje projektów musiały wpisywać się w cele rozwojowe obszaru AJ, odpowiadać na potrzeby zdiagnozowane w Raporcie diagnostycznym do Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029, być ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych oraz spełniać definicję projektu zintegrowanego.

Przy wyborze projektów strategicznych realizowanych w ramach Strategii ZIT AJ 2021-2029 przyjęto następujące preferencje:

- a. gotowość projektu do realizacji - promowane były projekty: w przypadku projektów „twardych” - posiadające wymagane dokumenty/decyzje administracyjne, w przypadku projektów „miękkich” — posiadające dokumenty potwierdzające rozpoczęcia procesu zawierania partnerstwa;
- b. partnerstwo - promowane były projekty realizowane w partnerstwie w rozumieniu art. 39 ust. 1 Ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027;
- c. obszar realizacji - promowane były:
 - projekty obejmujące zasięgiem oddziaływania jak największy obszar AJ;
 - projekty z obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją oraz miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze z terytorium objętym wsparciem instrumentem ZIT AJ,
- d. spójność z koncepcją projektów aglomeracyjnych ZIT AJ — promowane były projekty stanowiące część koncepcji projektów aglomeracyjnych ZIT AJ opracowanych przez biuro ZIT AJ we współpracy z Sygnatariuszami Deklaracji ZIT AJ na lata 2021-2027.

Zgłoszone w ramach naborów propozycje projektów zostały przeanalizowane i zweryfikowane przez specjalistów z Wydziału Zarządzania ZIT AJ w Urzędzie Miasta Jelenia Góra, którzy opracowali tabelę rekomendacji dla Komitetu Sterującego ZIT AJ.

W następnej kolejności tabela rekomendacji zweryfikowanych propozycji projektów podlegała pracom Komitetu Sterującego ZIT AJ, w wyniku których sporządzone zostały następujące listy:

- lista projektów strategicznych do umieszczenia w Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 planowanych do współfinansowania z programu FEDS,

- lista projektów strategicznych do umieszczenia w Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 planowanych do współfinansowania z programu FEnIKS.

Listy propozycji projektów wpisanych do Strategii ZIT AJ zostały opublikowane na stronie internetowej zitaj.jeleniagora.pl.

9.3.2. Przygotowanie i zatwierdzenie Strategii ZIT AJ 2021-2029

Zadania związane z przygotowaniem projektu Strategii ZIT AJ 2021-2029, jak i również jej aktualizacją realizowane są przez Instytucję reprezentującą ZIT AJ. Projekt Strategii w pierwszej kolejności przekazywany jest do konsultacji członkom ZIT AJ oraz Rady ZIT AJ. Następnie dokument poddawany jest konsultacjom społecznym oraz zostaje poddany Strategicznej Ocenie Oddziaływania na Środowisko. Wynikające z konsultacji ustalenia wprowadzane są do Strategii. Kolejnym krokiem jest zatwierdzenie Strategii przez Prezydenta Miasta Jeleniej Góry po wcześniejszej akceptacji Komitetu Sterującego ZIT AJ. Strategia ZIT AJ 2021-2029 podlega opiniowaniu przez IZ FEDS oraz ministerstwo właściwe do spraw rozwoju regionalnego. Pozytywna opinia wymienionych podmiotów jest warunkiem realizacji ZIT AJ. Aktualizacja dokumentu dokonywana jest analogicznie do procedury zatwierdzania. Zatwierdzona Strategia ZIT AJ 2021-2029 i jej aktualizacje publikowane są na stronie internetowej ZIT AJ prowadzonej przez Urząd Miasta Jelenia Góra.

9.3.3. Monitoring i ewaluacja

W ramach wdrażania Strategii ZIT AJ 2021-2029 przewidziano prowadzenie bieżącego monitoringu i okresowej ewaluacji w zakresie określonym w Porozumieniu między Instytucją reprezentującą ZIT a IZ FEDS, odnoszącym się do ZIT AJ. Działania monitoringowe bazują na informacjach przekazywanych przez IZ FEDS oraz członków ZIT AJ.

Wydział Zarządzania ZIT AJ przygotowuje projekt rocznej informacji sprawozdawczej z realizacji ZIT AJ, a następnie przekazuje go do opiniowania przez Radę ZIT AJ oraz Komitet Sterujący ZIT AJ. Roczna informacja sprawozdawcza po jej zatwierdzeniu przez Komitet Sterujący przekazywana jest do IZ FEDS.

10. Zaangażowanie partnerów społecznych i gospodarczych

Włączenie społeczności lokalnej w proces przygotowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej miało na celu lepszą diagnozę sytuacji i pełniejszą analizę potrzeb, pozwalającą podjąć bardziej trafne decyzje dotyczące zdefiniowania celów i kierunków działań, jak również umożliwić uzyskanie społecznego konsensusu wokół proponowanych rozwiązań. Z myślą o realizacji powyższych założeń JST zaangażowane w proces przygotowania Strategii ZIT AJ umożliwiły udział w pracach nad Strategią ZIT AJ 2021-2029 przedstawicielom partnerów społecznych i gospodarczych, w

tym podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji.

Aby umożliwić partnerom społeczno-gospodarczym i organizacjom reprezentującym społeczeństwo obywatelskie możliwość zaangażowania się w proces przygotowania i wdrażania Strategii ZIT AJ 2021-2029 powołany został Zespół ds. przygotowania Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029. W połowie 2022 na terenie 26 gmin z obszaru AJ przeprowadzony został otwarty nabór członków Zespołu, w którego skład weszli przedstawiciele gmin i powiatów oraz organizacji pozarządowych działających na ich obszarze. Podczas prac nad przygotowaniem Strategii ZIT AJ 2021-2029 odbyło się 6 spotkań Zespołu w trybie stacjonarnym i on-line, podczas których przedyskutowano założenia Strategii, propozycję celów strategicznych, warunki realizacji instrumentu ZIT AJ, definicje projektu zintegrowanego oraz założenia naboru propozycji projektów do Strategii ZIT AJ 2021-2029.

W strukturze ZIT AJ działa również Rada ZIT AJ stanowiąca ciało opiniodawczo-doradcze złożone z przedstawicieli partnerów społeczno-gospodarczych, w tym organizacji reprezentujących społeczeństwo obywatelskie.

Strategia ZIT AJ 2021-2029 została przygotowana w procesie partycypacyjnym. W pracach nad strategią – w tym warsztatach i panelach eksperckich – brali udział przedstawiciele partnerów, w tym organizacji niezwiązanych bezpośrednio z gminami tworzącymi ZIT AJ.

Zasady naboru propozycji projektów do Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 były konsultowane zarówno z członkami Zespołu ds. przygotowania Strategii ZIT na lata 2021-2029, jak i przedstawicielami Rady ZIT AJ. Ostateczna lista projektów strategicznych do umieszczenia w Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 została również przedstawiona do zaopiniowania przez Radę ZIT AJ. Po przeprowadzonych konsultacjach społecznych projektu dokumentu, Strategia ZIT AJ została pozytywnie zaopiniowana przez Radę ZIT AJ. Członkowie Rady ZIT AJ biorą również udział w posiedzeniach Komitetu Sterującego ZIT AJ.

Podczas procesu aktualizowania Strategii ZIT AJ na przełomie 2024 i 2025 roku zarówno zasady naboru propozycji projektów strategicznych w ramach aktualizacji Strategii, jak i lista projektów strategicznych do umieszczenia w zaktualizowanej Strategii ZIT AJ, zostały przedstawione do zaopiniowania przez Radę ZIT AJ. Projekt zaktualizowanej Strategii ZIT AJ uzyskał pozytywną opinię Rady ZIT AJ po konsultacjach społecznych dokumentu zakończonych w kwietniu 2025 r.

10.1. Konsultacje społeczne Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029

Pierwszym etapem konsultacji społecznych Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 było poddanie konsultacjom projektu dokumentu *Raport diagnostyczny do Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej*. Raport diagnostyczny jest dokumentem na podstawie którego powstała synteza stanowiąca integralną część Strategii. Informacja o konsultacjach społecznych została

upubliczniona na stronach internetowych gmin będących członkami ZIT AJ, jak również była komunikowana podczas bezpośrednich spotkań z interesariuszami oraz drogą e-mailową. Uwagi do Raportu można było składać drogą elektroniczną poprzez formularz lub w wersji papierowej. W terminie od 29.04.2022 r. do 12.06.2022 r. wpłynęło 28 uwag, spośród których większość – 15, została uwzględniona.

Konsultacje społeczne projektu Strategii ZIT AJ zostały przeprowadzone wraz z konsultacjami Prognozy oddziaływania na środowisko w ramach zapewnienia udziału społeczeństwa w procedurze SOOŚ. Proces konsultacji był zgodny z zasadą partnerstwa opisaną w art. 8 Rozporządzenia Ogólnego. Do udziału w konsultacjach społecznych zaproszono członków Rady ZIT AJ, Zespołu ds. opracowania Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 oraz członków Komitetu Sterującego ZIT AJ.

Prezydent Miasta Jeleniej Góry zawiadomił o możliwości zapoznania się z projektem dokumentu „Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029” wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko w trybie określonym w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (dalej: ustawa OOS). Ogłoszone konsultacje społeczne służyły pozyskaniu opinii i uwag do projektu Strategii oraz Prognozy oddziaływania na środowisko, celem opracowania ostatecznej wersji dokumentów. Adresatami konsultacji byli w szczególności mieszkańcy gmin AJ oraz pozostali interesariusze z obszaru AJ, w tym partnerzy społeczni i gospodarczy. Wszystkie zainteresowane strony miały możliwość zapoznania się z treścią obu dokumentów: z projektem Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029 oraz Prognozą oddziaływania na środowisko oraz zgłaszania uwagi i opinii dotyczących konsultowanych dokumentów w dniach od 11 września do 2 października 2023 r. (tj. przez 22 dni).

Podanie do publicznej wiadomości informacji o konsultacjach nastąpiło poprzez opublikowanie stosownych ogłoszeń przed rozpoczęciem biegu :

- 1) na stronie internetowej BIP Urzędu Miasta Jelenia Góra ,
- 2) na stronach internetowych gmin wchodzących w skład Aglomeracji Jeleniogórskiej,
- 3) w Gazecie Wrocławskiej (prasa o zasięgu obejmujących województwo Dolnośląskie) - w wydaniu z dnia 07.09.2023 r.,
- 4) w sposób zwyczajowo przyjęty (tablice ogłoszeń) w budynkach Urzędu Miasta Jelenia Góra.

W terminie trwania konsultacji tj. w okresie od 11.09.2023 r. do 02.10.2023 r zapewniono możliwość zapoznania się z dokumentacją sprawy w wersji drukowanej w siedzibie Urzędu Miasta Jelenia Góra oraz

w wersji elektronicznej na stronie internetowej Urzędu⁴. Uwagi, wnioski i opinie dotyczące konsultowanych dokumentów można było zgłosić w formie ustnej, pisemnej i elektronicznej. W czasie konsultacji przeprowadzono dwa otwarte dla społeczeństwa spotkania konsultacyjne w Jeleniej Górze i Lwówku Śląskim, podczas których przedstawione zostały projekty dokumentów oraz odpowiadano na pytania. W ramach konsultacji społecznych do dnia 2 października wpłynęły uwagi i wnioski odnoszące się wyłącznie do projektu Strategii - łącznie 14 uwag, z których 9 zostało uwzględnionych.

Projekt zaktualizowanej Strategii ZIT AJ podlegał konsultacjom społecznym przeprowadzonym od dnia 27 marca 2025 r. do dnia 9 kwietnia 2025 r. Informacja o rozpoczęciu konsultacji społecznych została podana do publicznej wiadomości w dniu 20 marca 2025 r.:

- a) na stronie internetowej miasta: jeleniagora.pl
- b) w Biuletynie Informacji Publicznej: bip.jeleniagora.pl (zakładka: konsultacje społeczne)
- c) na stronie serwisu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej: zitaj.jeleniagora.pl.

Informacja o uruchomieniu konsultacji społecznych, jak i zaproszenie do aktywnego w nich udziału było również komunikowane podczas bezpośrednich spotkań z interesariuszami oraz drogą e-mailową. W celu dotarcia do jak największej liczby interesariuszy Wydział ZIT AJ zwrócił się z prośbą do gmin Aglomeracji Jeleniogórskiej o publikację informacji dot. konsultacji na ich stronach internetowych.

Projekt zaktualizowanej Strategii ZIT AJ 2021-2029 wraz z formularzem konsultacyjnym dostępny był w czasie trwania konsultacji w siedzibie Urzędu Miasta Jelenia Góra, na stronach internetowych Miasta Jeleniej Góry i innych miast i gmin z obszaru wdrażania instrumentu ZIT AJ oraz na stronie serwisu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej: zitaj.jeleniagora.pl Ponadto, w czasie trwania konsultacji przeprowadzone zostały otwarte spotkania konsultacyjne w Złotoryi i Jeleniej Górze celem przedstawienia projektu zaktualizowanej Strategii ZIT AJ 2021-2029.

W terminie od dnia 27 marca 2025 r. do 9 kwietnia 2025 r. wpłynęły dwie uwagi do projektu aktualizacji Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029. Uwagi zgłoszono na formularzu konsultacyjnym za pośrednictwem poczty elektronicznej. Podmiotem zgłaszającym była instytucja administracji samorządowej. Uwagi zostały uwzględnione w projekcie zaktualizowanej Strategii ZIT AJ.

⁴ <https://bip.jeleniagora.pl/arttykul/219/19673/konsultacje-spoleczne-w-ramach-strategicznej-oceny-oddziaływania-na-srodowisko-projektu-strategii-zintegrowanych-inwestycji-terytorialnych-aglomeracji-jeleniogorskiej-na-lata-2021-2029-oraz-prognozy-oddziaływania-na-srodowisko>

11. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko Strategii ZIT AJ 2021-2029

Projekt Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 został podany Strategicznej Ocenie Oddziaływania na Środowisko (SOOŚ). W ramach procesu przygotowania i uzgodnień Strategii opracowana została Prognoza oddziaływania na środowisko Strategii. Prognoza oddziaływania na środowisko została wykonana zgodnie z zapisami:

- ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (dalej: ustawa OOŚ);
- dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko.

Prognozę oddziaływania na środowisko oraz projekt ocenianej Strategii poddano opiniowaniu organów zaangażowanych w proces SOOŚ w trybie art. 54 ust. 1 ustawy OOŚ. Otrzymano opinie:

- Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu (pismo z dn. 04 października 2023 r., znak: WSI.410.495.2023.HL),
- Dolnośląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego we Wrocławiu (pismo z dn. 20 września 2023 r., znak: ZNS.9022.4.85.2023.MB).

W ramach realizacji procedury SOOŚ dokumentu zapewniony został udział społeczeństwa, działanie to obejmowało następujące główne elementy:

1. Podanie do publicznej wiadomości informacji o:

- 1) sporządzeniu projektu Strategii i prognozy oddziaływania na środowisko,
- 2) przedmiocie Strategii i prognozy oddziaływania na środowisko,
- 3) możliwości i sposobie zapoznania się z niezbędną dokumentacją sprawy (tj. z projektem Strategii, z prognozą oddziaływania na środowisko oraz ze stanowiskami organów uzgadniających zakres i stopień szczegółowości prognozy oddziaływania na środowisko),
- 4) możliwości i sposobie składania uwag i wniosków w terminie 22 dni (od 11.09.2023 r. do 02.10.2023 r.), wskazując na formy wynikające z ustawy OOŚ,
- 5) organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków.

2. Rozpatrzenie uwag i wniosków otrzymanych w terminie 22 dni (od 11.09.2023 r. do 02.10.2023 r.).

W ramach konsultacji społecznych dokumentów podczas SOOŚ wpłynęły uwagi i wnioski odnoszące się wyłącznie do projektu Strategii, nie dotyczyły one prognozy oddziaływania na środowisko ani oddziaływania ustaleń Strategii na środowisko.

Obydwa organy opiniujące wyraziły pozytywną opinię oraz nie wskazały uwag i wniosków wymagających uwzględnienia w Strategii i Prognozie. W wyniku przeprowadzonej SOOŚ zarekomendowano przyjęcie Strategii i wdrażanie jej ustaleń.

12. Lista projektów strategicznych ZIT AJ na lata 2021-2029

Lista projektów strategicznych została uszeregowana w podziale na poszczególne Priorytety i działania programów FEDS i FENIKS.

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku, Działanie 02.08 Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT.

Projekty do realizacji w ramach działania 2.1 Strategii ZIT AJ w zakresie efektywności energetycznej

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ ⁵	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Miasto Jelenia Góra	Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej nr 8 przy ul. Paderewskiego 13 w Jeleniej Górze	Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ	Celem projektu jest poprawa efektywności energetycznej budynku użyteczności publicznej w Jeleniej Górze przy ul. Paderewskiego 13, w którym funkcjonuje Szkoła Podstawowa nr 8.	5 649 710,00	3 954 797,00	TAK	1/2024
2	Gmina Świerzawa	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Świerzawa i Gminie Wojcieszów	Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ	Celem projektu jest kompleksowa modernizacja energetyczna dwóch budynków użyteczności publicznej: Wiejski ego Domu Kultury w Nowym Kościele (Gmina Świerzawa) oraz budynku Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Wojcieszowie ul. Bolesława Chrobrego 79.	3 952 000,00	2 766 400,00	TAK	1/2024

⁵ Projekty, które nie mieszczą się w alokacji ZIT AJ, stanowią rezerwę i mogą zostać objęte wsparciem z programu FEDS w ramach ZIT AJ pod warunkiem zwiększenia alokacji dla danego typu działania lub w wyniku oszczędności przy realizacji projektów z właściwego typu działania lub w przypadku uwolnienia części alokacji ze względu na brak zrealizowania projektu z wyższej pozycji na liście w danym typie działania.

3	Miasto Szklarska Poręba	Renowacja energetyczna zabytkowego budynku użyteczności publicznej przy ul. Grabskiego 5	Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ	Celem projektu jest termomodernizacja zabytkowego budynku użyteczności publicznej przy ul. Grabskiego 5 w Szklarskiej Porębie.	1 500 000,00	1 050 000,00	TAK	1/2024
4	Gmina Złotoryja	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gmin Pielgrzymka i Złotoryja	Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ	Celem projektu jest zwiększenie efektywności energetycznej budynków Urzędu Gminy w Pielgrzymce oraz Szkoły Podstawowej w Wilkowie-Osiedlu poprzez przeprowadzenie w nim szeregu działań usprawniających, w wyniku których nastąpi zmniejszenie rocznego zapotrzebowania na energię.	5 800 000,00	2 639 000,00	TAK	1/2025
				łącna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:	16 901 710,00	10 410 197,00		
5	Gmina Miejska Kowary	"Przystanek Kowary" – budynek pasywny	Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ	Celem projektu jest dostosowanie budynku dawnego dworca kolejowego przy ul. Dworcowej 8 w Kowarach do funkcji budynku pasywnego.	1 632 000,00	1 142 400,00	NIE	2/2024
6	Gmina Mysłakowice	Termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Mysłakowicach	Typ projektów 2.1.1 - Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT AJ	Celem projektu jest wykonanie termomodernizacji budynku przy ul. Daszyńskiego 29 w Mysłakowicach, który pełni funkcję Gminnego Ośrodka Kultury.	5 649 710,00	3 954 797,00	NIE	1/2024
łącna wartość wszystkich projektów					24 183 420,00	15 507 394,00		

Tabela 20. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku, Działanie 02.08 Efektywność energetyczna w budynkach publicznych – ZIT.

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku, Działanie 02.06 Gospodarka ściekowa – ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 2.1 Strategii ZIT AJ w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Gmina Miejska Kowary	Dobra woda tańsze ścieki w Gminie Miejskiej Kowary	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest zmodernizowanie systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków poprzez wykonanie instalacji do pełnej stabilizacji osadu wraz z przekształceniem odpadu w produkt.	15 600 000,00	10 920 000,00	TAK	2/2024
2	Gmina Olszyna	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Olszyna (gm. Olszyna) – etap II i III i w miejscowości Ubocze (gm. Gryfów Śląski).	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Olszyna i w miejscowości Ubocze w Gminie Gryfów Śląski.	30 000 000,00	21 000 000,00	TAK	4/2024
3	Gmina Podgórzyn	Modernizacja wraz z rozbudową oczyszczalni ścieków w Marczykach	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest modernizacja wraz z rozbudową oczyszczalni ścieków w Marczykach.	30 514 285,00	21 359 999,00	TAK	1/2024
4	Gmina Świerzawa	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Świerzawa	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest poprawa pracy oczyszczalni ścieków Świerzawa pod względem jej wydajności i standardów oczyszczania.	14 700 000,00	10 290 000,00	TAK	2/2024
5	Gmina Janowice Wielkie	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Janowicach Wielkich	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest modernizacja oczyszczalni ścieków w Janowicach Wielkich.	1 428 571,00	999 999,00	TAK	2/2024
6	Gmina Bolków	Budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie "Aglomeracji Bolków" – w miejscowości Wierzchosławice	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest budowa infrastruktury kanalizacyjnej w miejscowości Wierzchosławice.	17 922 858,00	10 199 999,00	TAK	4/2024

7	Gmina Janowice Wielkie	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości: Janowice Wielkie, gm. Janowice Wielkie	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest budowa sieci kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Janowice Wielkie.	29 000 000,00	20 300 000,00	TAK	4/2024
8	Gmina Bolków	Budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie "Aglomeracji Bolków"	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Bolków i Stare Rochowice.	19 610 327,00	11 160 349,00	TAK	4/2025
Łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					158 776 041,00	106 230 346,00		
9	Gmina Miejska Piechowice	Budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie aglomeracji Piechowice	Typ projektów 2.1.2. Gospodarka wodno-ściekowa - ZIT AJ	Celem projektu jest budowa infrastruktury kanalizacyjnej na terenie Gminy Miejskiej Piechowice	18 000 000,00	12 600 000,00	NIE	2/2024
Łączna wartość wszystkich projektów:					176 776 041,00	118 830 346,00		

Tabela 21. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku, Działanie 02.06 Gospodarka ściekowa - ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku, Działanie 02.10 Ochrona przyrody i klimatu - ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 2.3 Strategii ZIT AJ w zakresie przyrody i klimatu.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ ⁶	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Gmina Pielgrzymka	Odtworzenie zabytkowego Parku w Twardocicach	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest wzmocnienie różnorodności biologicznej oraz	1 005 000,00	703 500,00	TAK	2/2024

⁶ Projekty, które nie mieszczą się w alokacji ZIT AJ, stanowią rezerwę i mogą zostać objęte wsparciem z programu FEDS w ramach ZIT AJ pod warunkiem zwiększenia alokacji dla danego typu działania lub w wyniku oszczędności przy realizacji projektów z właściwego typu działania lub w przypadku uwolnienia części alokacji ze względu na brak zrealizowania projektu z wyższej pozycji na liście w danym typie działania.

				zielonej i niebieskiej infrastruktury w zabytkowym parku w Twardocicach.				
2	Gmina Miejska Kowary	Oazy zieleni w miastach Kowary i Karpacz	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest stworzenie arboretum i miejsca pamięci o historii kompleksu ewangelickiego przy ul. Stanisława Staszica w Kowarach, ścieżki edukacyjno- spacerowej przy Parku Rekreacji Rodzinnej przy ul. Karkonoskiej w Kowarach oraz zazielenienie Skweru miejskiego przy ulicy Adama Mickiewicza w Karpaczu.	2 400 000,00	1 680 000,00	TAK	2/2024
3	Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Modernizacja Parku Miejskiego wraz z fosą w mieście Lwówek Śląski	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest modernizacja Parku Miejskiego oraz fosi mająca na celu wzmocnienie ochrony gatunków oraz siedlisk przyrodniczych.	2 500 000,00	1 750 000,00	TAK	1/2024
4	Miasto Jelenia Góra	Ochrona bioróżnorodności parku miejskiego przy al. Jana Pawła II 18 w Jeleniej Górze	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa parku zlokalizowanego przy Zespole pałacowo parkowym przy al. Jana Pawła II 18 w Jeleniej Górze służąca ochronie jego bioróżnorodności, stworzeniu miejsca integracji społecznej oraz edukacji ekologicznej.	4 000 000,00	2 800 000,00	TAK	2/2024
5	Gmina Janowice Wielkie	Działania na rzecz ochrony Alei Jarzęba Szwedzkiego w Janowicach Wielkich	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest zwiększenie poziomu ochrony Alei Jarzęba Szwedzkiego w Janowicach Wielkich poprzez dosadzenia i zabiegi pielęgnacyjne drzew.	1 000 000,00	700 000,00	TAK	4/2024
6	Gmina Mysłakowice	Odnowa Parku Królewskiego wraz z otoczeniem w Mysłakowicach	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa zabytkowego Parku Królewskiego w Mysłakowicach wraz z otoczeniem.	4 853 648,00	3 397 553,00	TAK	1/2024
7	Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Przebudowa Wzgórza Kombatantów w mieście Lwówek Śląski	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest przebudowa Wzgórza Kombatantów w m. Lwówek Śląski mająca na celu stworzenie ekoparku.	897 553,00	628 287,00	TAK	1/2024

8	Gmina Świerzawa	Rozwój ogólnodostępnego parku miejskiego w Świerzawie	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest odnowienie i udostępnienie Parku Piastów w Świerzawie.	1 473 900,00	1 031 730,00	TAK	1/2025
9	Gmina Bolków	Zielona infrastruktura na terenie gminy Bolków	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest przywracanie i wzmacnianie usług ekosystemowych w ramach zielonej i niebieskiej infrastruktury na terenach miejskich i ich obszarach funkcjonalnych.	4 800 000,00	3 360 000,00	TAK	2/2026
10	Gmina Gryfów Śląski	Park Miejski w Gryfowie Śląskim miejscem ochrony przyrody i klimatu	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest modernizacja oraz rozbudowa zielono-niebieskiej infrastruktury Parku Miejskiego w Gryfowie Śląskim	7 000 000,00	4 900 000,00	TAK	1/2025
				łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:	29 930 101,00	20 951 070,00		
11	Gmina Miejska Kowary	Zielono – niebieska infrastruktura na terenie miast Aglomeracji Jeleniogórskiej: Kowary, Leśna i Piechowice	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest zwiększenie odporności gmin Kowary Leśna i Piechowice na zmiany klimatu, szczególnie na susze i powódzie, przez realizację działań adaptacyjnych (systemu zielono - niebieskiej infrastruktury)4/52	11 870 000,00	8 309 000,00	NIE	4/2026
12	Gmina Miejska Świeradów-Zdrój	Modernizacja parku przy Domu Zdrojowym w Gminie Świeradów-Zdrój oraz odnowa i zagospodarowanie terenów zielonych w Gminie Olszyna	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa i zagospodarowanie terenów zielonych oraz modernizacja parku przy Domu Zdrojowym w Świeradowie-Zdrój oraz Olszynie	2 032 000,00	1 422 400,00	NIE	4/2025
13	Gmina Miejska Złotoryja	Podniesienie bioróżnorodności Miasta Złotoryja	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest odnowienie dwóch placów, Placu Reymonta i pl. Lotników, oraz udostępnienie ich dużej liczbie mieszkańców miasta i regionu	7 613 950,00	5 329 765,00	NIE	2/2025
14	Miasto Jelenia Góra	Nowa Flora – „zielone” zagospodarowanie terenu dawnego targowiska w centrum Jeleniej Góry	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest przekształcenie terenu po byłym targowisku „Flora” na teren zielony w formie parku miejskiego, wspierający ekosystem	11 216 598,00	6 115 385,00	NIE	3/2025

				oraz wpływający na rozwój bioróżnorodności w centrum miasta				
15	Miasto Jelenia Góra	Zabobrzańska oaza zieleni	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest utworzenie nowego terenu zieleni przy ul. Ogińskiego w Jeleniej Górze	2 904 237,00	2 032 965,00	NIE	4/2026
16	Miasto Szklarska Poręba	Oazy zieleni w Szklarskiej Porębie	Typ projektów 2.3.1. Przyroda i klimat - ZIT AJ	Celem projektu jest stworzenie oaz zieleni miejskiej i ścieżki edukacyjno-spacerowej w zabytkowym parku na terenie Szklarskiej Poręby	600 000,00	420 000,00	NIE	1/2025
Łączna wartość wszystkich projektów:					66 166 886,00	44 580 585,00		

Tabela 22. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 2. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku, Działanie 02.10 Ochrona przyrody i klimatu - ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 3. Fundusze Europejskie na rzecz mobilności miejskiej Dolnego Śląska, Działanie 03.01 Ekotransport miejski i podmiejski – ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 2.2 Strategii ZIT AJ w zakresie transportu i mobilności miejskiej i aglomeracyjnej.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Miasto Jelenia Góra	Rozbudowa sieci dróg rowerowych w Jeleniej Górze	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest rozbudowa sieci dróg rowerowych na terenie Miasta Jelenia Góra w celu uzupełnienia istniejących połączeń.	11 500 000,00	8 050 000,00	TAK	1/2024
2	Gmina Miejska Kowary	Rozwój infrastruktury rowerowej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej - Pętla Karkonoska	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	15 750 000,00	11 025 000,00	TAK	2/2024

				poprzez tworzenie infrastruktury pieszo-rowerowej na terenie Aglomeracji Jeleniogórskiej.				
3	Gmina Wojcieszów	Kompleksowe odnowienie wiat przystankowych w Gminie Wojcieszów i Gminie Świerzawa	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest kompleksowe odnowienie wiat przystankowych w Gminie Wojcieszów i Gminie Świerzawa.	3 321 000,00	2 324 700,00	TAK	2/2024
4	Gmina Stara Kamienica	Budowa kompleksu wiat przystankowych w Gminie Stara Kamienica	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa kompleksu wiat przystankowych w Gminie Stara Kamienica.	885 600,00	504 000,00	TAK	2/2024
5	Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Ujednolicenie przystanków komunikacyjnych na terenie Gminy i Miasta Lwówek Śląski	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa i przebudowa infrastruktury transportu publicznego - przystanków komunikacji autobusowej na terenie gminy i miasta Lwówek Śląski.	550 000,00	385 000,00	TAK	1/2025
6	Gmina Miejska Złotoryja	Budowa ścieżek rowerowych na terenie Miasta Złotoryja oraz Gmin Pielgrzymka, Złotoryja i Zagrodno	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa ścieżek rowerowych na terenie Miasta Złotoryja oraz Gmin Pielgrzymka, Złotoryja i Zagrodno	14 999 800,00	10 499 860,00	TAK	3/2025
7	Miasto Jelenia Góra	Rozbudowa sieci dróg rowerowych na obszarze Zabobrza w Jeleniej Górze	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest rozbudowa sieci dróg i ścieżek rowerowych na terenie Miasta Jelenia Góra prowadząca do uzupełnienia istniejących połączeń	2 440 221,00	1 708 154,00	TAK	3/2025
				łącznie wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:	49 446 621,00	34 496 714,00		

8	Powiat Lwówecki	Rozwój infrastruktury rowerowej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej – Dolina Bobru	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest kontynuacja budowy ścieżki rowerowej po nieczynnym torowisku od miejscowości Pławna w stronę miejscowości Lubomierz oraz modernizacji ścieżki pieszo – rowerowej na terenie Gminy Lwówek Śląski na odcinku od Szwajcarii Lwóweckiej w m. Lwówek Śląski do m. Pławna Dolna	10 600 000,00	7 420 000,00	NIE	2/2025
9	Miasto Jelenia Góra	Rozbudowa sieci dróg rowerowych w Jeleniej Górze- etap II	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest rozbudowa sieci dróg i ścieżek rowerowych na terenie Miasta Jelenia Góra prowadząca do uzupełnienia istniejących połączeń.	5 246 239,00	3 622 429,00	NIE	3/2025
10	Gmina Miejska Kowary	Budowa parkingów Park & Ride w Kowarach na rzecz zrównoważonej mobilności w Aglomeracji Jeleniogórskiej	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa trzech parkingów Park & Ride (P&R) w Kowarach, które zapewnią mieszkańcom i turystom możliwość łatwego przesiadania się z indywidualnego transportu samochodowego na ekologiczny transport publiczny	1 300 000,00	910 000,00	NIE	4/2024
11	Gmina Karpacz	System dróg rowerowych w Karpaczu i połączeń z sąsiednimi gminami – jako układ komunikacji wewnętrznej i transgranicznej	Typ projektów 2.2.1. Mobilność miejska i aglomeracyjna – ZIT AJ	Celem projektu jest . zwiększenie bezpieczeństwa rowerzystów na terenie Karpacza i w regionie poprzez stworzenie nowoczesnego i spójnego systemu komunikacji rowerowej	1 987 000,00	1 390 900,00	NIE	1/2026

12	Gmina Miejska Piechowice	Zagospodarowanie terenu pod obiekty P&R i B&R w ramach centrum przesiadkowego w Piechowicach	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest zagospodarowanie terenu pod obiekty R&P i B&P w ramach centrum przesiadkowego w Piechowicach	1 500 000,00	1 050 000,00	NIE	4/2026
Łączna wartość wszystkich projektów:					70 079 860,00	48 890 043,00		

Tabela 23. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 3. Fundusze Europejskie na rzecz mobilności miejskiej Dolnego Śląska, Działanie 03.01 Ekotransport miejski i podmiejski – ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, Działanie 06.01 Rozwój lokalny - strategię ZIT

Projekt do realizacji w ramach działania 3.1 Strategii ZIT AJ.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1.	Miasto Jelenia Góra	Wzmocnienie potencjału Lidera Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na rzecz przygotowania i realizacji Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029	Typ projektu	Celem projektu jest wspieranie rozwoju kompetencji niezbędnych do przygotowania i wdrażania Strategii ZIT AJ na lata 2021 -2029 oraz wspieranie realizacji projektów zintegrowanych w ramach ZIT AJ.	2 808 000,00	1 965 600,00	TAK	1/2024
Łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					2 808 000,00	1 965 600,00		
Łączna wartość wszystkich projektów:					2 808 000,00	1 965 600,00		

Tabela 24. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekt dot. obsługi wdrażania instrumentu ZIT AJ w perspektywie 2021-2027 do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, Działanie 06.01 Rozwój lokalny - strategię ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, Działanie 06.01 Rozwój lokalny - strategię ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 3.1 Strategii ZIT AJ oraz 3.2. Strategii ZIT AJ.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ ⁷	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Gmina Leśna	Centrum Domów Przysłupowych. Ośrodek Edukacji Krajobrazowej w Wolimierzu	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest wybudowanie i wyposażenie Centrum Domów Przysłupowych – Ośrodka Edukacji Krajobrazowej w Wolimierzu.	6 000 000,00	4 200 000,00	TAK	3/2024
2	Miasto Jelenia Góra	Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych wraz z poprawą infrastruktury na obszarze śródmieścia Jeleniej Góry	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa przestrzeni publicznych i utworzenie na tych terenach infrastruktury aktywizacji i integracji społecznej tj. przestrzeni służących odpoczynkowi i rekreacji oraz jednocześnie sprzyjających aktywności fizycznej i integracji społecznej.	15 260 334,00	10 682 233,00	TAK	4/2024
3	Gmina Miejska Kowary	Centrum usług turystycznych i promocji produktów regionalnych Kowary-Gmina Leśna	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest stworzenie w Kowarach oraz Leśnej miejsc, które zwiększają ich ofertę turystyczną oraz będą	11 340 300,00	7 938 210,00	TAK	2/2024

⁷ Projekty, które nie mieszczą się w alokacji ZIT AJ, stanowią rezerwę i mogą zostać objęte wsparciem z programu FEDS w ramach ZIT AJ pod warunkiem zwiększenia alokacji dla danego typu działania lub w wyniku oszczędności przy realizacji projektów z właściwego typu działania lub w przypadku uwolnienia części alokacji ze względu na brak zrealizowania projektu z wyższej pozycji na liście w danym typie działania.

				promować produkty lokalne jak i tradycje przemysłu.				
4	Gmina Mirsk	E-usługi publiczne w Gminach: Gryfów Śląski, Lubomierz i Mirsk	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest wdrożenie nowych lub znacznie ulepszonych e-usług publicznych na terenie trzech gmin AJ.	2 150 000,00	1 505 000,00	TAK	2/2024
5	Gmina Mirsk	Zwiększenie atrakcyjności Gminy Mirsk i Gminy Świerzawa jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest fizyczna odnowa przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie przestrzeni między kamieniczkami rynku, deptaka, istniejącego skweru, zachowania i rozwoju zielonej infrastruktury na rynkach poprzez zwiększenie powierzchni czynnych biologicznie.	8 500 000,00	5 950 000,00	TAK	4/2024
6	Gmina Miejska Złotoryja	Rozwój turystyki w Aglomeracji Jeleniogórskiej poprzez utworzenie centrum płukania złota na zalewie w Złotoryi	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest rozwój turystyki w AJ poprzez utworzenie centrum płukania złota na zalewie w Złotoryi.	5 000 000,00	3 500 000,00	TAK	1/2024
7	Gmina Jeżów Sudecki	Poprawa warunków przedszkolnych w Gminie Jeżów Sudecki.	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Celem projektu jest zapewnienie dostępu i upowszechnienie edukacji przedszkolnej poprzez adaptację obiektu zabytkowego i jego rozbudowę z dostosowaniem do celów użyteczności publicznej - edukacji przedszkolnej dzieci.	16 000 000,00	9 105 691,00	TAK	2/2024
8	Gmina Pielgrzymka	„Rozwój infrastruktury rowerowej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej – Góry i	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony	Celem projektu jest rozwój infrastruktury turystycznej (rowerowej) służącej nieszkodliwemu korzystaniu z	10 670 500	7 469 350,00	TAK	2/2024

		Pogórze Kaczawskie” – rozbudowa Kaczawskich Single Tracków	rozwój terytorialny – ZIT AJ	zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz ich promocja poprzez wykonanie infrastruktury towarzyszącej ścieżkom rowerowym.				
Łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					74 921 134,00	50 350 484,00		
9	Gmina Leśna	Izerska szkółka kajakarstwa górskiego i Kajak Polo	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest utworzenie i wyposażenie międzygminnego ośrodka szkolenia dzieci i młodzieży w zakresie kajak-polo i kajakarstwa górskiego.	1 700 000,00	1 190 000,00	NIE	2/2024
10	Gmina Mysłakowice	Rozwój infrastruktury szkolnej w Gminie Mysłakowice	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest stworzenie nowoczesnej placówki szkolnej, dostosowanej do obecnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży, z której będą mogli korzystać uczniowie z terenu całej gminy Mysłakowice jak również z miejscowości z gmin sąsiednich.	14 280 335,00	9 996 234,00	NIE	1/2024
11	Gmina Marciszów	Budowa świetlicy wiejskiej wraz z infrastrukturą we wsi Świdnik	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa świetlicy wiejskiej wraz z infrastrukturą we wsi Świdnik.	3 500 000,00	2 450 000,00	NIE	2/2024
12	Gmina Wojcieszów	Odnowienie części wsi Nowy Kościół oraz przestrzeni międzyblokowych w mieście Wojcieszów	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest odnowienie byłego osiedla robotniczego we wsi Nowy Kościół oraz przestrzeni międzyblokowych w mieście Wojcieszów.	2 880 320,00	2 016 224,00	NIE	4/2024
13	Gmina Karpacz	Adaptacja zabytkowego budynku przy ul. Konstytucji 3 Maja 54 a na centrum obsługi ruchu turystycznego	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej Aglomeracji Jeleniogórskiej poprzez utworzenie centrum obsługi	2 721 996,00	1 905 397,00	NIE	2/2024

				ruchu turystycznego w Karpaczu.				
14	Parafia Ewangelicko-Augsburska Wang	Zachowanie wartości architektonicznej oraz poprawa bezpieczeństwa pożarowego zabytkowego drewnianego kościoła w Karpaczu	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest poprawa jakości i bezpieczeństwa ogólnodostępnej tkanki zabytkowej.	2 500 000,00	1 750 000,00	NIE	1/2024
15	Gmina Marciszów	Zagospodarowanie terenu przy boisku sportowym wraz z niezbędną infrastrukturą	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest modernizacja i rozbudowa infrastruktury sportowej Gminy Marciszów.	3 500 000,00	2 450 000,00	NIE	2/2024
16	Miasto Szklarska Poręba	Odnowa parku Ducha Gór w Szklarskiej Porębie	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa zabytkowego parku Ducha Gór w Szklarskiej Porębie.	2 000 000,00	1 400 000,00	NIE	4/2024
17	Gmina Miejska Kowary	Budowa nowej siedziby Miejskiej Biblioteki Publicznej i Centrum wiedzy o przemyśle włókienniczym Kotliny Jeleniogórskiej przy ul. Dworcowej 8 w Kowarach	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest wybudowanie miejsca, w którym promowane będą różnego rodzaju usługi związane z kulturą i historią włókiennictwa w Kowarach.	11 400 000,00	7 980 000,00	NIE	2/2024
18	Gmina Olszyna	Modernizacja Stadionu Sportowego przy Szkole Podstawowej nr 1 i nr 3 w Olszynie – etap II	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest modernizacja Stadionu Sportowego przy Szkole Podstawowej nr 1 i nr 3 w Olszynie.	15 000 000,00	7 680 200,00	NIE	3/2024
19	Miasto Szklarska Poręba	Park edukacyjno-ekologiczno-przyrodniczy. Ogród deszczowy	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest podniesienie świadomości ekologicznej poprzez innowacyjne zagospodarowanie terenu parku miejskiego w Szklarskiej Porębie.	3 700 000,00	2 590 000,00	NIE	4/2024

20	Gmina Bolków	Ścieżka kasztelana z tarasami widokowymi	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest poprawa walorów turystycznych gminy Bolków z wykorzystaniem istniejących atrakcji turystycznych jak i również rozbudowę powstałych szlaków turystycznych.	2 800 000,00	1 890 000,00	NIE	1/2024
21	Gmina Wojcieszów	Odnowa stadionu miejskiego w Wojcieszowie	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa stadionu miejskiego w Wojcieszowie.	1 475 000,00	1 032 500,00	NIE	3/2024
22	Gmina Świerzawa	Komputerowa rewolucja gmin Świerzawa i Wojcieszów	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest wdrożenie nowych lub znacznie ulepszonych e-usług publicznych w gminach Świerzawa i Wojcieszów.	2 360 950,00	1 652 665,00	NIE	4/2027
23	Gmina Bolków	Odbudowa Ośrodka Wypoczynku Świątecznego na terenie Gminy Bolków	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest odbudowa istniejącej bazy wypoczynku świątecznego wraz z przebudową niecki basenowej.	20 800 000,00	5 922 000,00	NIE	1/2024
24	Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej	Odnowa parku krajobrazowego w Bukowcu	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest odnowa 120 ha parku krajobrazowego Ornamental Farm i przystosowanie go do celów edukacji ekologicznej, kulturalnej oraz ruchu turystycznego.	980 000,00	686 000,00	NIE	1/2024
25	Gmina Złotoryja	e-usługi publiczne w Gminach Złotoryja i Pielgrzymka	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest wdrożenie nowych lub znacznie ulepszonych e-usług publicznych w gminach Złotoryja i Pielgrzymka.	1 112 000,00	778 400,00	NIE	1/2028
Łączna wartość wszystkich projektów:					167 631 735,00	103 720 104,00		

Tabela 25. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, Działanie 06.01 Rozwój lokalny - strategie ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku, Działanie 08.03 Dostęp do edukacji - ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 3.2 Strategii ZIT AJ w zakresie edukacji przedszkolnej.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Gmina Wojcieszów	Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej - Gmina Wojcieszów oraz Gmina Świerzawa	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Projekt ma na celu zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej na terenie Aglomeracji Jeleniogórskiej.	912 500,00	638 750,00	TAK	1/2024
2	Gmina Pielgrzymka	Kluczowe kompetencje to przedszkolaka referencje – dodatkowe zajęcia w Gminnym Przedszkolu w Twardocicach	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Celem projektu jest wsparcie równego dostępu do dobrej jakości kształcenia dla dzieci z terenów wiejskich uczęszczających do Gminnego Przedszkola w Twardocicach.	550 000,00	385 000,00	TAK	1/2024
3	Miasto Jelenia Góra	Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w Jeleniej Górze	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Celem projektu jest poprawa jakości edukacji przedszkolnej oraz podniesienie kompetencji dzieci.	1 145 210,00	801 647,00	TAK	4/2025
4	Gmina Mystakowice	Wypożyczenie Oddziału Przedszkolnego w nowej Szkole Podstawowej w Mystakowicach	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Celem projektu jest stworzenie nowoczesnego Oddziału Przedszkolnego, który w pełni odpowiadać będzie na potrzeby dzisiejszej edukacji przedszkolnej, w tym	1 145 212,00	801 648,00	TAK	1/2024

				również na wymogi dla dzieci ze specjalnymi potrzebami.				
5	Gmina i Miasto Lwówek Śląski	Rozwój nowo powstałego Publicznego Przedszkola przy Szkole Podstawowej nr 1 w Lwówku Śląskim	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Celem projektu jest wsparcie rozwoju nowo powstałego Publicznego Przedszkola przy Szkole Podstawowej nr 1 w Lwówku Śląskim poprzez wyposażenie placówki i utworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego.	800 000,00	560 000,00	TAK	1/2025
6	Gmina Wleń	Radosne dzieciaki – edycja 2	Typ projektów 3.2.1. Wsparcie równego dostępu do edukacji przedszkolnej – ZIT AJ	Celem projektu jest poprawa jakości edukacji przedszkolnej oraz podniesienie kompetencji dzieci.	800 000,00	560 000,00	TAK	4/2025
łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					5 352 922,00	3 747 045,00		
łączna wartość wszystkich projektów:					5 352 922,00	3 747 045,00		

Tabela 26. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty dot. edukacji przedszkolnej do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku, Działanie 08.03 Dostęp do edukacji – ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku, Działanie 08.03 Dostęp do edukacji - ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 1.1 Strategii ZIT AJ

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Stowarzyszenie Dolnośląski Inkubator Przedsiębiorczości	Akademia zawodowców	Typ projektów 1.1.1 – Edukacja zawodowa – ZIT AJ	Celem projektu jest zwiększenie szans na zatrudnienie absolwentów placówek kształcenia zawodowego z obszaru	9 220 195,00	6 454 135,00	TAK	4/2023

				aglomeracji ZIT AJ poprzez podniesienie kwalifikacji uczniów i nauczycieli, naukę zawodu prowadzoną w rzeczywistym środowisku pracy (staże uczniowskie) oraz dostosowanie wyposażenia pracowni w szkołach.				
Łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					9 220 195,00	6 454 135,00		
Łączna wartość wszystkich projektów:					9 220 195,00	6 454 135,00		

Tabela 27. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekt dot. edukacji zawodowej do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 8. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku, Działanie 08.03 Dostęp do edukacji – ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 7. Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku, Działanie 07.10 Rozwój usług społecznych i zdrowotnych - ZIT

Projekty do realizacji w ramach działania 3.2. Strategii ZIT AJ w zakresie usług społecznych.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór	Sąsiedzka pomoc ma moc	Typ projektów 3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych	Celem projektu jest zwiększenie szans osób o ograniczonej samodzielności oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu choroby, wieku bądź niepełnosprawności, na pozostanie dłużej i bezpiecznie we własnym, znanym środowisku domowym i sąsiedzkim, przy wsparciu najbliższego lokalnego otoczenia w postaci usługi opiekuńczej.	8 988 775,00	6 292 142,00	TAK	2/2024
2	Fundacja Ditero	Wiązka usług społecznych dla rodzin dzieci ze spektrum autyzmu	Typ projektów 3.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych	Celem projektu jest wzmocnienie procesu deinstytucjonalizacji usług w obszarze włączenia społecznego oraz świadczenie kompleksowego wsparcia dla rodzin dzieci ze spektrum autyzmu w postaci usług świadczonych w społeczności lokalnej i	1 450 000,00	1 015 000,00	TAK	3/2024

				dobieranych w miarę potrzeb według zapotrzebowania danej rodziny.				
Łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					10 438 775,00	7 307 142,00		
Łączna wartość wszystkich projektów:					10 438 775,00	7 307 142,00		

Tabela 28. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 7. Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku, Działanie 07.10 Rozwój usług społecznych i zdrowotnych - ZIT

Program FEDS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.

Priorytet: 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, Działanie 06.01 Rozwój lokalny - strategię ZIT oraz Priorytet: 11. Pomoc Techniczna EFS+, Działanie 11.01 Pomoc Techniczna EFS+

Projekty do realizacji w ramach działania 3.1 Strategii ZIT AJ.

Pozycja	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w alokacji ZIT AJ	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1.	Miasto Jelenia Góra	Koszty realizacji zadań powierzonych Miastu Jelenia Góra jako Liderowi Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej ⁸	Typ projektów 3.1.1 Zrównoważony rozwój terytorialny – ZIT AJ	Celem projektu jest wspieranie rozwoju partnerstwa ZIT AJ służącego przygotowaniu i realizacji Strategii ZIT AJ na lata 2021 -2029 oraz wspieranie realizacji projektów zintegrowanych w ramach ZIT AJ.	2 209 020,00	1 546 314,00	TAK	1/2026
Łączna wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					2 209 020,00	1 546 314,00		
Łączna wartość wszystkich projektów:					2 209 020,00	1 546 314,00		

Tabela 29. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekt dot. obsługi wdrażania instrumentu ZIT AJ w perspektywie 2021-2027 do realizacji w ramach programu FEDS, Priorytet: 11. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, Działanie 11.01 Pomoc Techniczna EFS+

⁸ IZ przewiduje kontynuację/przedłużenie projektów ZIT na lata 2028-2029 w przypadku kwoty wolnej alokacji w działaniu 11.01 Pomoc Techniczna EFS+.

Program FEnIKS – projekty do wyboru w trybie niekonkurencyjnym.
 Priorytet FENX.03 Transport miejski, Działanie FENX.03.01 Transport miejski
 Projekty do realizacji w ramach działania 2.2 Strategii ZIT AJ.

Lp.	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Typ projektu	Cel projektu	Szacowana wartość całkowita [w PLN]	Szacowany wkład UE [w PLN]	Projekt mieści się w kopercie ZIT AJ ⁹	Przewidywany termin złożenia wniosku o dofinansowanie (kwartał/rok)
1.	Gmina Miejska Kowary	Przystanek Kowary – Intermodalne Centrum Przystankowo - Przesiadkowe	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa węzła przesiadkowego, parkingów P&R oraz infrastruktury rowerowej na terenie Kowar.	16 701 527,03	7 692 086,83	TAK	2/2024
2.	Gmina Marciszów	Budowa obiektu „parkuj i jedź” w Marciszowie	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa parkingu P&R przy dworcu kolejowym w Marciszowie.	3 351 883,32	2 339 056,20	TAK	2/2024
3.	Gmina Miejska Złotoryja	Budowa Centrum Intermodalnego w Złotoryi	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest budowa Centrum Intermodalnego w Złotoryi w rejonie dworca kolejowego.	3 843 381,00	2 593 766,11	TAK	2/2024
4.	Miasto Jelenia Góra	Zrównoważona mobilność miejska w Aglomeracji Jeleniogórskiej	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest rozwój mobilności miejskiej w Aglomeracji Jeleniogórskiej poprzez wdrożenie systemu ITS usprawniającego komunikację miejską w Jeleniej Górze oraz budowę i modernizację węzłów przesiadkowych w Jeleniej Górze z uzupełnieniem sieci dróg rowerowych na terenie Jeleniej Góry oraz gmin Jeżów sudecki,	143 262 176,66	96 987 740,40	TAK	2/2024

⁹ Łączna wartość wnioskowanego wsparcia z funduszy UE dla projektów z obszaru wdrażania instrumentu ZIT AJ zaplanowanych do realizacji ze wsparciem z programu FEnIKS w priorytecie FENX.03 Transport miejski, Działanie FENX.03.01 Transport miejski - nie może przekroczyć wartości koperty przeznaczzonej dla ZIT AJ do wykorzystania w ramach tego działania wynoszącej 180 mln PLN.

				Piechowice i Podgórzyn umożliwiające bezpieczny dojazd do węzłów przesiadkowych.				
5.	Miejski Zakład Komunikacyjny sp. z o.o. w Jeleniej Górze	Zakup zeroemisyjnych autobusów wraz z infrastrukturą ich ładowania dla Miejskiego Zakładu Komunikacyjnego sp. z o.o. w Jeleniej Górze	Typ projektów 2.2.2. Transport miejski i aglomeracyjny – ZIT AJ	Celem projektu jest rozwój autobusowego transportu miejskiego, zapewnianego przez Miejski Zakład Komunikacyjny sp. z o.o. w Jeleniej Górze na obszarze Jeleniej Góry i gmin ościennych – stron bilateralnych porozumień transportowych z Miastem Jelenia Góra – poprzez zakup zeroemisyjnego taboru autobusowego wraz z infrastrukturą ich ładowania.	101 290 500,00	69 997 500,00	TAK	4/2025
łącznie wartość projektów, które mieszczą się w alokacji:					268 449 468,01	179 610 149,54		
łącznie wartość wszystkich projektów:					268 449 468,01	179 610 149,54		

Tabela 30. Lista projektów strategicznych ZIT AJ - projekty do realizacji w ramach programu FENIKS, Priorytet FENX.03 Transport miejski, Działanie FENX.03.01 Transport miejski

Wybór projektów do Strategii ZIT AJ na lata 2021-2029 nastąpił w wyniku przeprowadzonego przez Wydział Zarządzania ZIT AJ w Urzędzie Miasta Jelenia Góra oraz gminy członkowskie ZIT AJ naboru propozycji projektów oraz naboru uzupełniającego propozycji projektów. Nabory przeprowadzone odpowiednio w marcu 2023, maju 2023 r. oraz na przełomie listopada i grudnia 2024 miały charakter otwarty. Proces wyboru został opisany w części 10 niniejszej Strategii. Kolejność projektów na liście została uszeregowana zgodnie z preferencjami wskazanymi w Zasadach naboru i Zasadach naboru uzupełniającego oraz planowanym okresem realizacji projektów.

13. Załączniki do Strategii ZIT

Załącznik nr 1. Lista wskaźników planowanych do realizacji.

Załącznik nr 2. Koncepcja zrównoważonego rozwoju mobilności miejskiej na obszarze Aglomeracji Jeleniogórskiej z perspektywą do 2029 roku.